Historiske Beretninger Nr. 3



Foreningen Forskergruppen Støvmiderne, Sakskøbing 2009

HISTORISKE BERETNINGER NR. 3

Udgiver: Foreningen Forskergruppen Støvmiderne

Oplag: Første oplag

Redaktion: Bent Jensen, Lise Autzen og Erik Petersen

Salg: Bøger og Papir Sakskøbing
Telefon: 54704010
7475@bogpost.dk

Tryk: Forlaget Uhrskov
Særmarksvej 46a
6670 Holsted
Telefon: 75393095
frede@uhrskov.com

ISBN: 978-87-992908-2-6

Omslag: Stregtegning fra Kirkestrædet ca. 1917

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD---------- 2

KRIGEN 1864 DEN ULYKSALIGE KRIG---------- 3

STØRRE BRANDE I SAKSKØBING KOMMUNE---------- 37

KNIVDRAB I SAKSKØBING---------- 70

BERETNINGEN OM MALER JØRGEN---------- 79

GULDBORG FÆRGESTED OG KRO---------- 86

HVAD DAGBOGEN FORTALTE---------- 97

SKOVENS GAMLE KÆMPER---------- 104

DEN SPANSKE SYGE 1918-1920 ---------- 116

FORORD

Kære læsere, så er vi her med ”Historiske Beretninger nr. 3”. Da de to foregående beretninger stort set er udsolgt, må vi gå ud fra, at de er faldet i læsernes smag. Denne gang kommer vi med 8 meget forskellige beretninger udvalgt efter de samme kriterier som de foregående bøger, og så er vi så heldige også denne gang at have nye fortællere, nemlig tre.

Denne bog er ligesom de andre et teamwork udført af Støvmiderne under ledelse af formanden Erik Petersen, også med fortællere hentet udenfor støvmidernes kreds.

Som tidligere har Nysted Lokalhistoriske Arkiv hjulpet os med kildemateriale til en af beretningerne. Ligesom Lise Autzen også denne gang har ydet en stor indsats med korrekturlæsning. Der skal også lyde en tak til Lokalhistorisk Forening for støtte til bogen.

Vi ønsker vore læsere god fornøjelse og kan fortælle at vi allerede er i fuld gang med at finde materiale til nr. 4.

November 2009

Støvmiderne

KRIGEN 1864

DEN ULYKSALIGE KRIG

Erik Petersen og Bo Christiansen

De fleste voksne danskere kender årstallet 1864 og navnene Dannevirke og Dybbøl. Det var en krig som hele befolkningen kom til at mærke følgerne efter, og her i vores område kan vi i Sakskøbing Kirke se mindetavlen for de faldne, ligesom vi på Tårs kirkegård kan se mindestenen for de soldater, der døde på krigslazarettet på Berritzgård.
Mellem 8.000 og 9.000 soldater blev dræbt, såret eller taget til fange. Hele det nuværende Danmark blev ramt. Desuden mistede Danmark: Syd Slesvig, Nord Slesvig (det vi kalder Sønderjylland), Holsten og Lauenburg, og dermed to femtedele af landets størrelse. Indbyggertallet blev reduceret fra 2,6 mio. til 1,6. mio.
Den nuværende grænse fik vi først ved en folkeafstemning i 1919-1920 ved afslutningen af 1. Verdenskrig, hvor vi fik Sønderjylland tilbage, men da var 5240 sønderjyder faldet på tysk side i 1. verdenskrig. Hvordan kunne det gå så galt? Det vil vi komme tilbage til senere, men det skal nævnes, at en væsentlig grund til, at vi har valgt at skrive om krigen for 145 år siden er, at vi er i besiddelse af en dagbog, som nærmest dag for dag beskriver en soldats færden fra indkaldelsen den 9. december 1863 til afslutningen den 1. december 1864.

Dagbogen er skrevet af murersvend Niels Jørgensen, indkaldt 14-12-1863 til 1-12-1864, soldaternummer: 964, 21. Regiment – 2. Compagni, 5. Dragonregiment, officerspasser, født den 5-3-1839 i Forneby, Engestofte sogn og død 5-12-1905 i Sakskøbing.

Hans forældre var skrædder Jørgen Madsen født 12-10-1803 i Bjernæs Olstrup sogn, død 26-2-1876 i Engestofte og hustru Ane Kirstine Larsdatter, født 9-11-1806 i Skørringe og død 25-2-1899 i Sakskøbing.

Niels Jørgensen gifter sig med Ane Martine Henriette Jensen den 8-5-1867 i Maribo, efter vielsen bosætter de sig i Vestergade 40 senere i Vestergade 34 i Sakskøbing.

Dagbogen

December 1863

Den 9. december 1863 måtte jeg imod min vilje forlade min arbejdsplads på Højbygård og begive mig på rejsen til mit hjem. For at gøre mig beredt til at drage i Kongens tjeneste.

Den 12. december, forlod jeg om morgenen mit hjem, omkring middagstid ankom jeg til Vordingborg, jeg gik derefter ad landevejen mod Næstved, da jeg havde gået ca. ½ mil vej, kom jeg til at køre med til Køng kro, hvor manden, som jeg kørte med, boede. Hos ham fik jeg noget at leve af og fik mine klæder tørret, for det regnede uophørligt så længe vi kørte dertil.

Efter opholdet på Køng kro fortsatte turen mod Ringsted, det fortsatte med at regne hele dagen, indtil vi nåede Ringsted, vi gjorde holdt i Næstved på Gæstgivergården i en halv times tid, da klokken var 7. Om aftenen rejste vi videre. Vi agtede at nå Ringsted, før Jernbanen gik, men vi kom først til Ringsted klokken 9. aften, og toget var gået klokken 8½ aften.
Så vi måtte finde et sted at indkvartere os i byen.

Den 13. december. Om morgenen tog vi med jernbanen fra Ringsted til Korsør, og derfra med dampfærgen til Nyborg, hvor vi ankom klokken 4 om eftermiddagen, derfra fik vi kørelejlighed til Odense og kom dertil klokken 5½ om aftenen, og indkvarterede os selv den nat.

Den 14. december. Da vi var opstået gik vi til Kasernen i Odense og meldte os til Kommandantskabet for at blive registreret og indkvarteret på kasernen.

Den 15. december. Der var vi for første gang oppe og lære at stå, marchere og hilse og så fremdeles hver dag i den uge indtil den 20. december.

Den 21. december. Der begyndte rejsen fra Odense, vi skulle marchere 5 mil til en landsby ved navn Lundarve en ½ mil fra Assens.
Vi gik fra Odense klokken 11 og kom til Lundarve klokken 7½ aften.
Den 22. december. Startede turen til Assens i den hensigt at rejse videre, men det var et meget stærkt snefog og tyk luft, så vi vendte tilbage til vort logi til den 23-12, hvor

vi atter drog af sted, men på grund af højvande kunne vi ikke komme af sted med skibet.

Den 24. december. I løbet af formiddagen blev det så godt vejr og luft og vind, så vi kunne sejle til Aaresund, hvor vi blev sendt i land om eftermiddagen klokken 4.
Samme aften måtte vi udholde en 3 mils march i det bare morads til langt op på fødderne.
Endelig nåede vi Øster Vilstrup, som var bestemt til vort kvarter, dette var det første logi jeg havde på Slesvig land.
Denne juleaften fik vi en god juleaftens nadver.

Den 25. december. Første juledag gik vi igen 3 mil fra Øster Vilstrup til Åbenrå, ligeledes i det bare morads og vandplask, og vi havde næsten ikke flere tørre strømper, og støvlerne var så gennemblødte og tunge, så det næsten var umuligt at gå videre, vi blev indkvarteret hos skipper Rødgård.

Den 26. december. Anden juledag sagde jeg farvel til vor vært skipper Rødgård i Åbenrå, vi skulle videre frem og det regnede stærkt, men vi var ikke kede af det, for vi havde fået 4 gode vogne i Åbenrå, hvor vi kunne være alle sammen, i dem kørte vi lige indtil Flensborg, der kom vi klokken 4 om eftermiddagen og blev alle indkvarteret på kasernen i byen.
Men jeg havde reddet 4 tæpper fra de andre senge, så jeg kunne holde kulden ude, så det gik godt denne nat.

Den 27. december. Først på eftermiddagen klokken 2½ rejste vi med banetoget til Rendsburg og ankom der klokken 6. Der var 12 mil fra Flensborg til Rendsburg.

I Rendsburg mødte jeg Hans Rasmussen fra Forneby i Engestofte sogn, det samme sogn, som jeg kommer fra.
Hans Rasmussen var født 7. april 1827 i Forneby, søn af husmand Rasmus Jørgensen.

Hans Rasmussen deltog i slaget ved Dybbøl, og blev der såret af en geværkugle, han døde den 28. maj 1865 i Engestofte.

Den 28-29. december. Den morgen måtte vi på rejse igen, det havde sneet meget voldsomt hele natten. Vi gik i sne op til midt på benene, i det føre gik vi hele dagen, og først om aftenen nåede vi den herregård, som var bestemt til rast, navnet på denne

gård var Borghars, men der var ingen fra 21. regiment, og folkene var så ubarmhjertige, at vi ikke måtte blive der om natten.
Men vi ville ikke gå længere, så der blev sagt nej, og vi gik ikke ud af stedet. Så tog folkene på gården og spændte for tre vogne for at få os af sted. De kørte os til den næste herregård, der var 3 mil til.
Der var en del fra 21. regiment der lå på loftet i halm og frøs som en hund, jeg var ikke vandt til sådan en nattekulde i vintertide.

Den 30-31. december. Da vi nu havde udholdt denne nattekulde et par nætter, stillede vi i gården nytårsaften, og der blev igen udtaget nogen af os til hestepassere og vi andre skulle til Eckernførde for at blive udtaget til officerspassere.

Januar 1864

Vi afrejser til Eckernførde først i januar, i denne by stod hele regimentet og var opstillet og officererne tog dem ud af os, hvem de syntes om, da vi var færdige dermed, gik vi en god ½ mil ud til en herregård, hvor vi lå den nat, vi lå ude på loen.
Næste dag hen på formiddagen gik vi herfra igen, og kom til Slesvig hen imod aften og blev indkvarteret i Frederiksborg, som lå nede ved jernbanestationen.
Efter et par dage her blev vi flyttet op til den anden ende af Frederiksborg hos Pibgård, og igen lå vi i halmen hos nogle simple og tysksindede folk, her hos Pibgård var jeg resten af januar måned.

Februar 1864

Krigen rykker nærmere mod prøjserne, krigen kom den 3. februar.
Efter at have været på forpost dag og nat, i regn og slud i landsbyen Jagel, samt på forskellige landeveje i området, så måtte vi den 3. februar udholde en drøj kamp med prøjserne for første gang, det gik meget voldsomt til og prøjserne trængte nærmere på os, så kuglerne kunne nå helt over til os.
Jeg fik ordre til sammen med de andre oppassere at gå tilbage til Slesvig, hvor vi forblev til aften, da klokken var 10 om aftenen, kom underkorporal Rasmus Kok og meldte, at kompagniet tillige med alle de øvrige var trukket til Dannevirke, og vi skulle komme derud med spise og drikke til officererne.

Da vi endelig nåede derud, var klokken bleven 12, og fra den tid af og til dagen gryede måtte jeg sidde ved døren på gulvet og lægge i kakkelovnen og hvert øjeblik blive udskældt, fordi jeg ved mit arbejde undertiden vækkede dem.
Så jeg måtte tie og finde mig deri, således gik den nat.

Næste dag blev vi tidligt om morgenen blæst op og atter måtte vi igen ud og se efter tyskerne, de var bange for, at de skulle atter gå på den igen ved daggry, der lå vi nu hele den dag nede ved en bakke.



Billedet viser skanserne på Dannevirke 1863-1864.

Dagen derefter kom vi ud til Dannevirke stillingen og stå et par timers tid, det sneede meget stærkt, efter at have været opstillede nogen tid vendte vi tilbage til barakkerne, hvor vi fik vor feltration udleveret, vi forblev der til om aftenen klokken 8, klokken 9 skulle hele regimentet stå marchfærdige, og vi blev ført hen på åben mark, hvor alting blev samlet, såvel kanoner som alt andet udstyr og våben.
Så drog vi ad Flensborg til, og vi kom ikke til Flensborg før om eftermiddagen klokken 4 den 6. februar.

Samme aften måtte vi stå forpost udenfor Flensborg, der mistede jeg alt mit tøj, næste morgen måtte vi rejse igen til Sønderborg og kom ikke dertil før om aftenen sent, eller rettere sagt var det morgen.

Nu vil vi indskyde de historiske kendsgerninger som Niels Jørgensen intet kendskab havde til under sin lange vandring i sne og kulde.

Optakt til krigen 1864

Kongeriget Danmark havde med grundloven i 1849 fået en fri og moderne forfatning, men denne gjaldt ikke hertugdømmerne. Her var den danske konge i realiteten stadig enevældig hersker med rådgivende stænderforsamlinger.
Med novemberforfatningen i 1863 lavede den danske regering en fællesforfatning for kongeriget Danmark og hertugdømmet Slesvig.
Men grundloven fra 1849 blev ikke dermed udstrakt til at gælde Slesvig, selv om det havde været meningen hele tiden.
Dette skridt turde regeringen trods alt ikke tage, så længe hele den sydlige del af Slesvig ikke ønskede at indgå i kongeriget. I Sydslesvig ønskede man tværtimod at Slesvig og Holsten blev optaget i Det tyske Forbund.

Krigen bryder ud

Det tyske Forbundsråd besluttede den 7. december 1863 som reaktion på den danske novemberforfatning, som var i strid med aftaler i London i 1851-52, at foretage en eksekution i Holsten og Lauenburg, med en forbundsstyrke bestående af østrigske, preussiske og hannoveranske tropper.
Juleaften 1863 gik 12.000 ind i Lauenburg og Holsten. De danske tropper i de to hertugdømmer trak sig uden episoder tilbage til Slesvig.
Østrig og Preussen krævede den 16. januar 1864 novemberaftalen trukket tilbage inden 2 dage, det skete ikke, derpå fortsatte de østrigske og preussiske tropper den 1. februar deres indrykning ind i Slesvig.
Dette betød krig mod Det danske Monarki.

Dannevirke

Det meste af den danske befolkning og regering i 1864 var af den opfattelse, at Dannevirke og den danske hær kunne stoppe en fremtrængende fjende, men det var et ganske urealistisk håb.
Virkeligheden var en anden. Da de første danske soldater ankommer til Dannevirkestillingen er barakkerne til indkvarteringen ikke bygget, forbindelsesveje ikke anlagt og mange af forhindringerne foran stillingerne ikke påbegyndt.
Alt dette må de danske soldater kæmpe med i januar måned, hvor frost og sne gør dette arbejde næsten umuligt.
Stillingerne når derfor langt fra at blive færdige til krigsudbruddet.

Danskerne opgiver Dannevirke

Efter de første kampe foran Dannevirkestillingen står det klart for den danske overkommando, at stillingen ikke kan holdes, den danske øverstbefalende general Christian Julius de Meza indkalder derfor til krigsråd den 4. februar om aftenen. Det bliver besluttet efter 5 timers møde at opgive Dannevirke.
Tilbagetrækningen indledes den næste dag, og om aftenen forlader de sidste danske tropper Dannevirke.
Næsten 40.000 danske soldater samt hele det danske feltartilleri og vognpark drager under meget vanskelige forhold tilbage mod Flensborg, denne dag var det på spejlglatte veje og sneen væltede ned og termometeret viste – 10 grader.
På trods af disse ekstreme forhold fryser kun 10 mand ihjel under tilbagetoget, 120 bliver fanget og 173 deserterer undervejs.
Da østrigerne opdager danskernes tilbagetog optager de forfølgelsen for at genere danskerne mest muligt. Ved Sankelmark Sø har en dansk brigade fået ordre til at standse forfølgerne, det kommer nu til en indædt kamp. Hvor danskerne langsomt under voldsom bajonetfægtning mand mod mand trænges tilbage, danskernes seje modstand og de store østrigske tab får østrigerne til at opgive forfølgelsen.

Danskerne ændrer taktik

Den danske hær deler sig nu i tre dele, hvoraf hovedparten ca. 26.000 går til Dybbøl, da forsvaret her har stor betydning. Resten går nordpå i Jylland, hvor man deler sig i to grupper, et der trækker sig tilbage nord for Kongeåen, samt et korps til forsvar af fæstningen i Fredericia.

Dybbøl er politisk vigtigt, da det nu er den sidste del af hertugdømmet Slesvig som Danmark stadig holder.



Danske tropper på tilbagetog fra Dannevirke 1864.

Dagbogen fortsættes

Den 7. februar. Da vi nu var kommet til Sønderborg, blev vi indkvarteret, uden hvor vi selv syntes for godt, men jeg og løjtnanten var hos en værtshusholder, hvor jeg lå på det bare gulv i samme stue som løjtnanten, og dagen derefter den 8. februar skulle vi rejse til Fredericia.
Hen på eftermiddagen kom dampskibet, efter at have modtaget lønning og røget flæsk og drikke skulle vi ombord til Fredericia.
Der var 25 mil at sejle, efter midnat den 8. februar kom vi til bestemmelsesstedet, men dampskibet løb på grund, og en del af os blev sat i land, men jeg og de fleste blev ombord i skibet om natten.
Næste morgen kom vi ind i byen og efter denne lange retræte var jeg så heldig at komme i seng i 2 nætter.

Men så var det forbi, den 10. februar måtte vi drage af sted igen, vi drog til Brandstrup en ½ mil fra Kolding, der lå vi igen i halm.

Fra Brandstrup rejste vi den 16. februar og kom til Eistrup, hvor vi atter måtte ligge i halm og ikke engang kunne lægge os til at sove, da vi lå og lurede på tyskerne, eller som det hedder, at vi var på forpost eller feltvagt.

Den 17. februar. Gik vi til Paaby og fik os lagt til hvile, men det varede ikke længe før vor gode hvile blev afbrudt ved alarmering, klokken 11 om middagen, og vi var alle dårlig tilpas, som enhver nok vil vide, da vi alle ikke har haft hvile i længere tid. Og her fik vi da heller ingen.
Da vi kom til Staustrup måtte vi stå på landevejen eller ligge i grøften, fra klokken 10 til det var næsten aften, inden vi fik lov til at komme i hus.
Det var klingende frost, og vi måtte ikke gå nogen steder hen for at få noget at spise, men jeg listede alligevel hen hos en bonde og fik noget at leve af. Sent om aftenen den 18. februar kom vi så i kvarter, vi lå på et høloft, hvor der var næsten hverken tag eller hø over os, og det blæste lige ind i hovedet på os.

Den 19. februar. Vi drager til Fredericia igen og bliver indkvarteret klokken 10 i halm, og om søndagen den 21. februar kom vi til en landsby, som hedder Bredstrup omtrent 1 mil fra Fredericia.

Den 22. februar. Kom vi tilbage til Staustrup, men denne gang lå vi i laden, hvor vandet stod under halmen, og når man trådte i det sagde det pjask, pjask, ja det var en sund seng at have om vinteren.

Den 23. februar. Kom vi til Fredericia igen, hvor jeg lå på gulvet ved siden af kakkelovnen, men jeg fyrede dygtigt i den hele natten, så der var godt varmt, og rigtig hårdt at ligge, der var vi i 2 dage.

Den 25. februar. Om eftermiddagen klokken 3½ kom vi til Egeskou i Veilby sogn, og den 26. februar kom vi til Fredericia igen, der var rigtig store mængder sne at gå i, og i samme snevejr måtte vi til Veilby igen og gå på forpost.
Den 1. marts, kom vi tilbage til Fredericia og kom med løjtnanten op på hotel Victoria, men alligevel kom jeg ikke i seng for der var alarmering hele tiden, der blev hele tiden sagt tyskerne nærmer sig, så den 4. marts kom vi på forpost ved Erritzø lige uden for Fredericia, derfra kom jeg hurtigt tilbage til Fredericia, og kom til at stå reserve bag volden, fordi tyskerne havde vist sig ved Staustrup, men de kom ikke videre den dag.



Dragon Niels Kjeldsen faldt den 28. februar 1864 på landevejen mellem Vejle og Kolding under en forpostfægtning, skudt gennem hovedet af en preussisk husar.

Den 9. marts. Der blev skudt et par steder i brand, hvor 5 tyskere var krøbet hen. I går morges den 15 marts kom vi på feltvagt i Koldingværket til klokken 5 eftermiddag og kom tilbage den 16. marts klokken 8.

Søndag den 20. marts var det, at tyskerne begyndte at bombardere Fredericia i brand, og det blev de ved med til næste dags aften, og vi krøb op bag volden alle sammen for at sove i sikkerhed for granaterne, for det gik ganske stærkt.
Jeg løb endnu ud og ind i byen, og kuglerne slog snart ved den ene og snart ved den anden side på mig.

Den 2. april. Der var vi på forpost i Prinsens Revelin, og den 11. april kom regimentet ud i lejren ved Fredericia, men jeg og løjtnanten blev i Fredericia en tid, fordi han var syg.

Den 17. april. Endelig fik jeg Kongens Klæder på, indtil denne tid, har jeg gået med mit eget tøj og næsten helt opslidt det, til den 24. april var vi i Fredericia, derefter tog vi ud i den befæstede lejr ved kompagniet.

Men det varede ikke længe, før vi måtte videre, der blev uro i lejren og den 27. april om aftenen måtte vi af sted, vi blev sejlet over til Strib på Fyn, og derfra gik vi videre til en landsby som hedder Kavslunde, der blev vi indkvarteret.

Den 29. april. Rejste vi fra Kavslunde, vi skulle på et dampskib til Hals, som er en købstad i det nordlige Jylland i en udkant tæt ved Limfjorden, men vi lå og ventede til den 30. april før dampskibet kom, vi sejlede i 22 timer, så vi ankom til Hals den 1. maj om eftermiddagen klokken 5.
I al den tid vi sejlede fik vi ikke andet end vådt flæsk og nogle tørre kiks at leve af, samme aften gik vi et par mil og blev indkvarteret i Øster Hassing.

Den 2. maj om morgenen måtte vi marchere 5 mil til en landsby som hedder Fristrup i Aaby sogn 3 mil fra Nørre Sundby.
Der logerede jeg hos skolelærer Antonsen, hvor jeg havde det overmådigt godt, da det hele ingenting kostede, jeg levede endda, som jeg var til gilde.

Den 8. maj. Så måtte vi af sted igen, vi gik 2 mil til Svendstrup, hvor vi blev indkvarteret for en nat. Om morgenen derefter begyndte vi igen på vor vandring, vi gik 3 mil og kom til Mandstrup og blev indkvarteret hos madam Rosendal.

Den 14. maj. Så begyndte en ny rejse denne gang til Løgstør som er en lille købstad synden for Limfjorden, denne by har en rigtig havn, hvor små fartøjer kan løbe ind i. Vi blev indkvarteret hos købmand Teglmand og havde ligesom i Fristrup, en udmærket seng at ligge i og kosten gratis, der var vi til den 19. maj, vi skulle til Gjøttrup, der lå 1 mil norden for fjorden.

Kampene foran Dybbølstillingen
og
Bombardementet af Sønderborg

Den 18. februar foretager preussiske styrker et første mindre angreb på stillingen i forbindelse med anlæggelse af en pontonbro over Egernsund, som skal sætte preusserne i stand til at besætte hele Broagerland.
Det danske panserskib Rolf Krake sejler ind i Flensborg fjord og forsøger at ødelægge den anlagte pontonbro men uden held.

Ved angrebet tager de preussiske tropper en del danske fanger, fordi danskernes forpostlinie er dårlig opstillet.

Den 22. februar gentages angrebet af preusserne, med stort held, danskerne mister her 382 mand deraf 242 usårede fangne – 85 af disse, er dog sandsynligvis deserterede slesvigere.

Den 15. marts åbner preusserne med deres nye kanoner et meget alvorligt angreb på skanserne ved Dybbøl, disse nye kanoner er lige ankommet med tog fra Berlin, kanonerne er 12 og 24 punds riflede bagladerkanoner med en rækkevidde på op til 5 km og med en for den tid uhørt præcision.

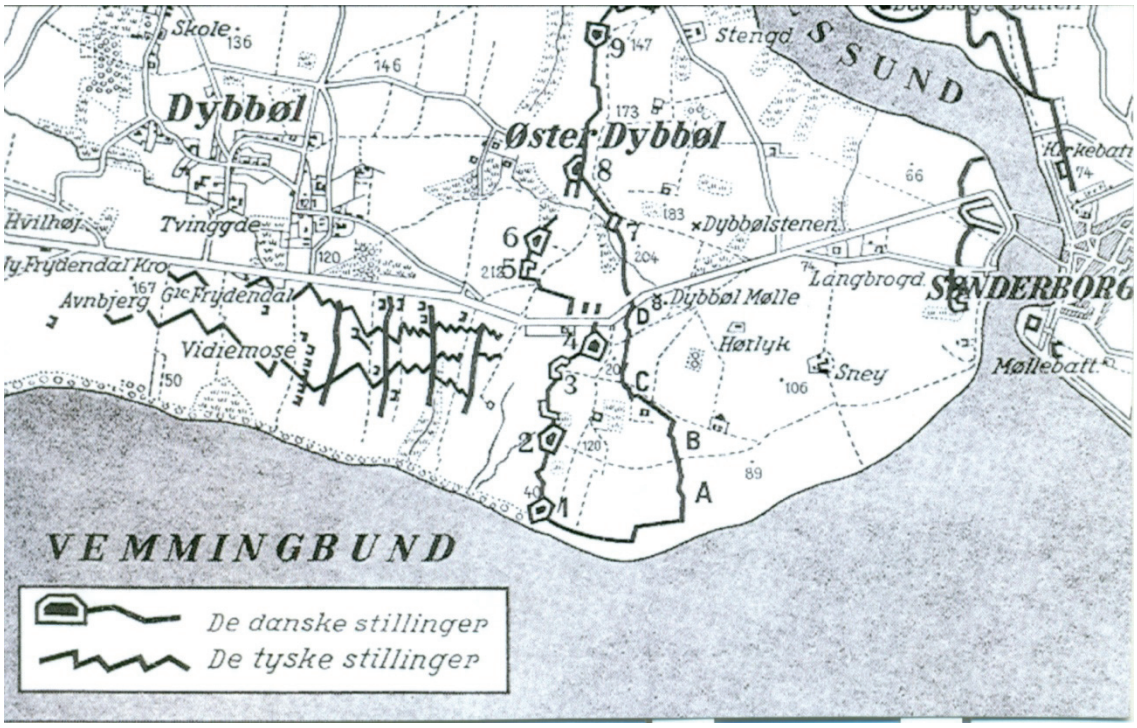
Den 17. marts udvikler et mindre dansk angreb sig til egentlig kamp, de danske styrker trænges helt tilbage til skanserækken, så terrænet foran stillingen er tabt.
Danskerne mister den dag 667 mand mod preussernes 138 mand.



Sønderborg efter preussernes bombardement 2. april 1864.

Den 28. marts angriber preusserne igen skanserne på Dybbøl, for at få de sidste danske soldater kastet helt tilbage til skanserne, danskerne afviser dette angreb. Dette sker ikke mindst på grund af panserskibet Rolf Krakes hurtige indgriben i kampen.

Rolf Krake er danskernes moderne panserskib, det er beklædt med 114 mm jernplader, og det har 4 stk. 60 punds kanoner i 2 drejelige tvillingtårne. Skibet er købt i England i 1863 og er et af verdens, på det tidspunkt, mest moderne krigsskibe.



Kort over danske og tyske stillinger ved Dybbøl.

Den 2. april indledte preusserne et massivt bombardement af Sønderborg, man påtænkte stadig en overgang til Als og som afledningsmanøvre skød man byen i brand – uden varsel.
Dagen efter opgav preusserne overgangen til Als, og de lod deres vrede over ikke hurtigere at kunne få bugt med danskerne gå ud over Sønderborg, som i de efterfølgende dage blev bombet uden ophør.
Hvor mange civile, der blev dræbt, er aldrig blevet opgjort præcist, men formentlig omkring 100 personer.

Den 18. april kl. 4 om morgenen begynder det sidste afgørende slag om skanserne på Dybbøl, stillinger bliver bombarderet af preusserne med ca. 8000 granater på kun 6 timer, kl. 10 stopper kanonerne og ca. 10.000 veltrænede preussiske stormtropper angriber de danske stillinger, bagved ligger yderligere næsten 20.000 mand klar til fremrykning.

Ca. 5.000 danske soldater der ligger fremme i forreste skanserække modtager nu preusserne med geværild, det skal lige bemærkes at de danske geværer var gamle og forældet i forhold til preussernes.
Der går kun en ½ time inden 7 skanser er faldet.



Preussisk angreb på Dybbøl skanserne den 18. april 1864.

Den danske reserve på ca. 6.000 mand er ikke blevet alarmeret ved angrebets begyndelse, kl. 10.30 gives der ordre til modangreb, 3.000 mand af 8. brigade angriber, det ser i første øjeblik ud til at det lykkes danskerne at stoppe preusserne, men det mislykkes da de preussiske reserver ankommer kl. 11.15.
Angrebet har kostet et tab på ca. 45 % af 8. brigades mandskab.
Danskerne har nu opgivet at forsvare Dybbøl stillingen og tropperne trækker sig nu over til Als via de to pontonbroer der er bygget, omkring kl. 14.00 forlader den sidste danske soldat Dybbøl og de to pontonbroer afbrydes.

Den næste dag den 19. april bliver parterne enige om en våbenhvile fra kl. 12.00 til 18.00, hvor de sidste sårede kan samles op, og de døde kan blive begravet.
Hovedparten af de danske døde bliver begravet i store massegrave rundt omkring på Dybbøl Banke.



Danske og Preussiske tropper i kamp ved Dybbøl 18. april 1864.



Massebegravelse på Dybbøl Banke.

Tabene den 18. april er opgjort til:
Preussiske tab: 1201 døde og sårede
Danske tab: 1669 døde og sårede samt 3131 usårede fanger og desertører.

Nogle af gruppen ”usårede fanger og desertører” kan være døde, da de danske afdelingers tabslister er meget mangelfulde.

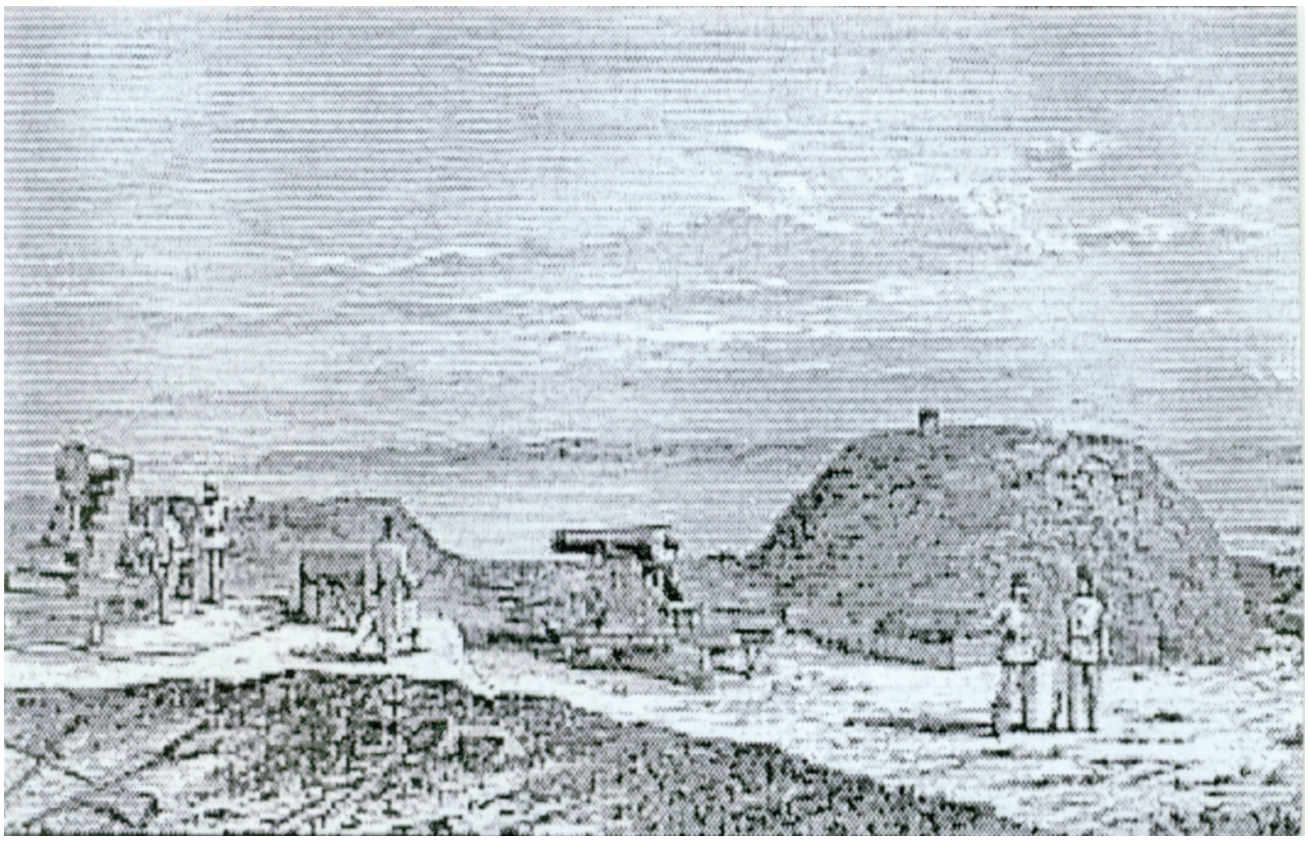


Østrigske og Preussiske soldater ved Dybbøl Mølle.

Fredericia fæstningen

Efter nederlaget ved Dybbøl beordrer den danske krigsminister Lundby til alles forundring en tilbagetrækning af tropperne fra den langt stærkere Fredericia fæstning.

Der er her tale om en egentlig permanent fæstning og ikke et forstærket feltværk, som Dybbøl stillingen var.
Krigsminister Lundby vil med den beslutning styrke forsvaret af Als og Nørrejylland, men denne beslutning viser sig senere at være ganske forkert.
Fredericia fæstningen bliver rømmet 28. og 29. april og hele Jylland bliver besat.



Østrigske tropper ved Fredericia fæstningen 1864.

Forhandlinger og våbenhvile

På engelsk initiativ indledes den 25. april forhandlinger i London, der aftales en våbenhvile, som træder i kraft den 12. maj.
Forhandlingerne i London bryder endeligt sammen den 20. juni, fordi danskerne står fast på en grænse ved Dannevirke.
Den 26. juni udløber våbenhvilen, og umiddelbart efter den 29. juni kl. 2 om morgenen angriber preusserne Als, det kan den danske hær ikke modstå, så den 1. juli forlader den sidste danske soldat Als, de fleste af de danske soldater bliver udskibet til Fyn.

Den danske hærs tab. Døde, sårede og fangne i forbindelse med kampen om Als blev på i alt 3.148 mand, mens de tilsvarende preussiske tab beløb sig til 372.

Danmarks nederlag

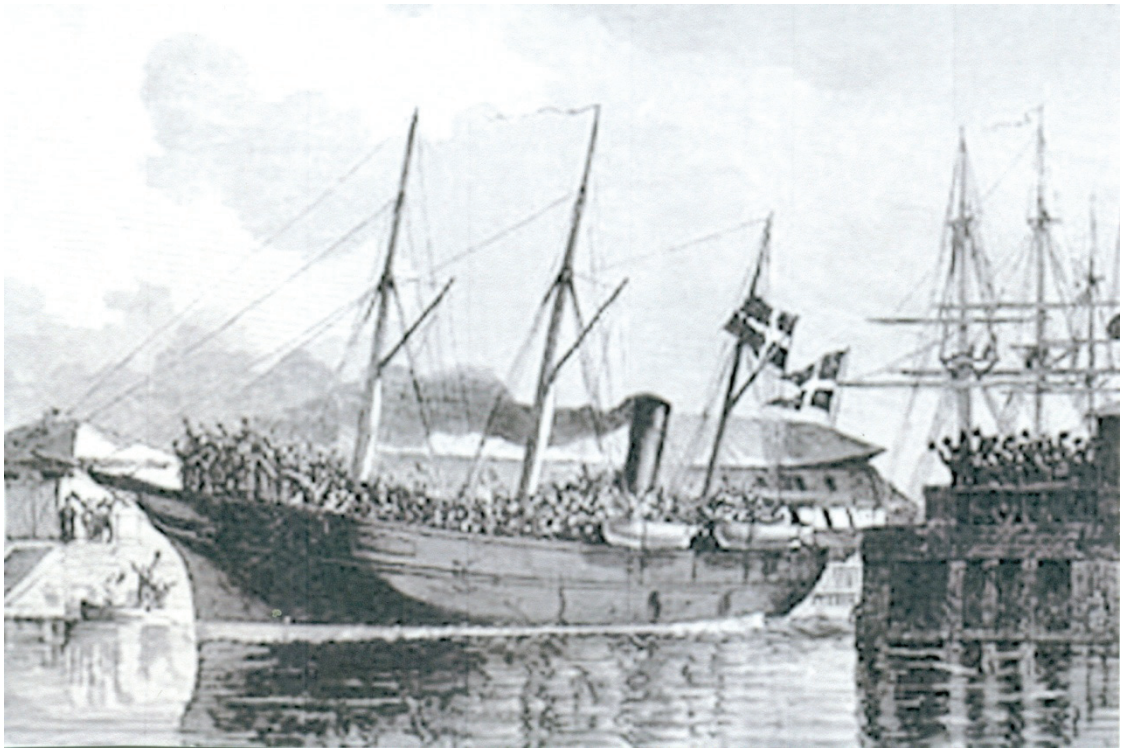
Efter tabet af Als breder modløsheden sig i Danmark. Preussen og Østrig har nu besat hele Jylland op til Skagen, og man frygter nu, at også Fyn vil gå tabt, måske er Sjælland truet. Så kravet om fred for enhver pris breder sig.
Den danske ganske uduelige regering går af og en ny udpeges. Regeringen anmoder om våbenhvile, og denne træder i kraft den 20. juli 1864.
Herefter indledes forhandlinger i Wien, hvilket fører til fredsaftalen der underskrives 30. oktober 1864.

Dagbogen fortsættes

Den 20. maj. Nu bliver det bestemt at løjtnanten skulle med de hjemsendte til København, og jeg fik lov til at komme med, samme dag kørte vi til Aggersund, der blev vi et par dage hos skolelærer Nakskou indtil dampskibet kom fra København, for at medtage os, den 22. maj afgik vi med dampskibet fra Aggersund til København, og på rejsen passerede vi forbi Nibe som også er en købstad ved Limfjorden, og længere imod øst kom vi forbi Aalborg og Sundby, som ligger lige over hverandre og atter længere mod øst sejlede vi forbi Hals, der kastede skibet anker, og vi kom over på et større skib, som kaldes Nordstjernen, og efter at havde sejlet en 30 mil, kom vi forbi Kronborg Slot, og der havde vi omtrent 4 mil til København.

Den 24. maj. Tidligt morgen klokken 6 blev vi sat i land ved Sankt Annæ Plads i København.
Da jeg gik op ad denne brede gade og nåede halvvejen, stod der et minde om Frederik den 4, den var støbt i metal og stod på en stor firkantet marmorpille, omtrent 4 alen i vejret, og han sad på en stol i kæmpestørrelse, derfra gik jeg op ad Norgesgade til Kongens Nytorv, hvor der også stod en hest med rytter af metal også på en pille af marmor.
Derfra gik jeg ned ad Gothersgade til Nørre Vold, hvor løjtnanten boede i stuen nr. 100, og jeg var hos en værthusholder i kælderen, ved navn Jacobsen, der var jeg i 15

dage. Jeg gik omkring i byen og morede mig, jeg var 4 gange i Tivoli og mange andre steder.



Danske tropper overføres med dampskib 1864.

Den 7. juni. Så var der afrejse fra København, vi kom tilbage til Gjøttrup den 8. juni. Den 9. juni kom vi til Holmsøe, og der var vi til den 19. juni, da måtte vi tilbage til Gjøttrup igen, og her bliver vi indkvarteret hos gårdmand Lars Holm, den 25. juni rejser vi tilbage til Holmsøe igen.
Våbenhvilen er forbi den 26. juni om morgenen, vi bliver i Holmsøe indtil den 30. juni.

Den 1. juli. Vi afmarcherer fra Holmsøe til en landsby der hedder Syndersøe, denne var 2 mil fra Holmsøe, her blev vi indkvarteret.
Om morgenen måtte vi af sted igen op til skolen, hvor der var reserveret vogne til hele regimentet, hvorpå vi skulle køre til Sæby, men første dag nåede vi ikke længere end til *en landsby ved navn Stagsted, der blev vi atter indkvarteret, næste morgen kørte vi videre.*
Den 3. juli. Vi var nået om middagen en ½ mil fra Sæby, der blev gjort holdt, og vi marcherer ind til Sæby og bliver indkvarteret.

Den 4. juli. Denne dag bliver der blæst alarm klokken 6 om morgenen, og vi skulle af sted til Frederikshavn, vi kom dertil klokken 8, men blev ikke udskibet før klokken 8 om aftenen, vi sejlede hele natten og næste dag klokken 9 kom vi i land ved Nyborg på Fyn, derfra gik vi samme aften 1½ mil til en landsby ved navn Frørup.

Den 8. juli. Der skulle vi marchere til Nyborg, hvor der stod vogne til os alle, og vi kørte i konvoj til Odense, der blev holdt hvil en ½ times tid inden turen fortsatte til Bogense, den dag kørte vi 10 mil, der var ingen indkvartering den dag, så vi måtte ligge på stranden på et par strå.
Først den 9. juli hen på eftermiddagen blev vi indkvarteret, hver nat måtte mandskabet ligge på gaden, for at holde vagt, de første 2 nætter var jeg også med til at holde vagt. Jeg blev sammen med løjtnanten indkvarteret hos købmand Laursen i Adelgade, jeg fik kosten for 12 skilling om dagen.
Vi var i mange forskellige landsbyer og byer på Fyn indtil den 20. juli, hvor den nye våbenhvile træder i kraft.

Den 21. juli. Der boede vi hos prokurator Jørgensen i Kjærby, her var kosten god, vi gav 12 skilling om dagen for kost og logi, sengen var ganske udmærket, den 22. juli kommer jeg på lazarettet på Herritslev gård.

Den 1. august. Jeg bliver udskrevet fra lazarettet efter at have gennemgået den græsselige kur for fnat, som både tog hud og kød af.

I løbet af august og september håber jeg på at blive hjemsendt, jeg ser mange af mine venner blive hjemsendt, blandt andet en del slesvigere samt en del fynboer.
I oktober er vi indkvarteret på en herregård ved navn Ulriksholm i Kjølstrup sogn omkring Kerteminde.

Den 25. november. Der er i dag hjemsendt en hel del oppassere og jeg står endnu tilbage, jeg tror ikke jeg nogensinde slipper for det kedsommelige liv.

Den 1-12-1864. Endelig efter næsten 1 års tjeneste i Kongens klæder kan jeg tage hjem til mine forældre i Engestofte, turen går over Langeland til Spodsbjerg, derfra med færgen til Nakskov, og så hjem.



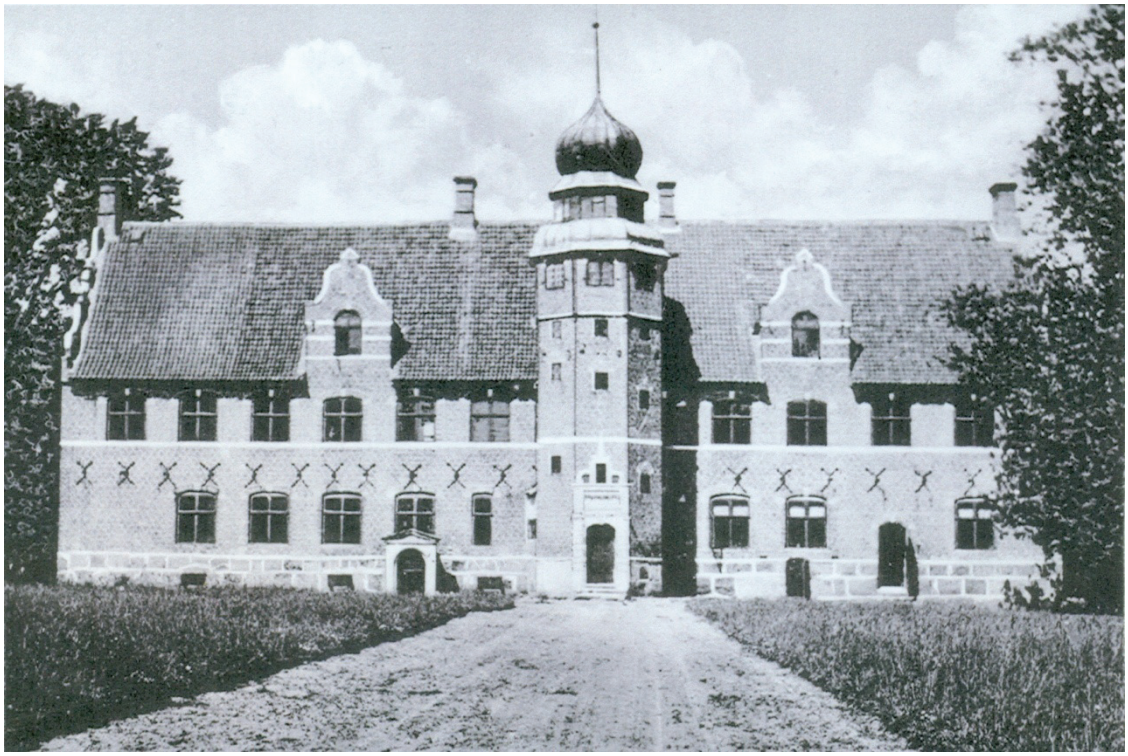
Niels Jørgensen, Engestofte.



Niels Jørgensen modtager krigsmedalje
for deltagelse i aktiv krigstjeneste i 1864.

Denne dagbog er skrevet af Niels Jørgensen i 1863 – 1864.

Men nu vil vi se på det mere alvorlige nemlig de døde og sårede på de to lazarettet her i området, nemlig på Berritzgård og på Aalholm.



Berritzgård Slot.

Krigslazarettet på Berritzgård ved Sakskøbing

Lazarettet på Berritzgård ved vi ikke ret meget om, men det er oprettet i april 1864 efter de voldsomme kampe på Dybbøl skanserne.
Berritzgård slot stod tomt på det tidspunkt, så ejeren af slottet Otto Ditlev Rosenørn Lehn tilbød regeringen slottet til lazaret, det tog regeringen imod, så slottet blev hurtigt indrettet til brug for de sårede soldater.
Man må formode, at de hårdt sårede soldater er blevet sejlet med dampskib til Oreby havn for derefter at blive transporteret til Berritzgård.
Vi kender navnet på en sygepasser, der var der i denne periode, hans navn er Christian Andersen, han kom senere til at tjene på Orebygård.
Der døde 8 menige soldater af sår og sydom på Berritzgård i 1864. Mindestenen, der er hentet fra langdyssen i Vindemosen, bærer følgende inskription:

Herunder hviler de jordiske Levninger af
Otte i Forsommeren 1864 paa Berritzgaard Lasareth
Af Saar og Sygdom døde menige Krigere.
Christian Rasmussen af Brøndbyøster København amt.
Menig af 2. Regimet nr. 366.
Død 2-5-1864 af sine sår fra salget ved Dybbøl 18-4-1864, 24 år.

Ole Nielsen Bjerre af Rerslev Holbæk amt.
Menig af 15. Regiment 3. kompagni, nr. 201.
Død 7-5-1864 af tyfus, 32 år.

Hans Lauritzen Bruun af Ørsted i Slesvig.
Menig af 10. Regiment 4. Kompagni, nr. 256.
Død 16-5-1864 af tyfus, 23 år.

Peder Madsen af Bobek i Slesvig.
Menig af 12. Regiment 2. Kompagni.
Død 19-5-1864 af tyfus, 26 år.

Mikkel Peder Knudsen af Hvining Skanderborg amt
Menig kanoner, nr. 212.
Død 20-5-1864 af tyfus, 24 år

Jens Hansen af Skjerne på Falster.
Menig af 18. Regiment, nr. 473.
Død 23-05-1864 af tyfus, 28 år.

Anders Christensen af Jannerup Thisted amt.
Menig af 10.regiment 2. Kompagni, nr. 506.
Død 24-05-1864 af tyfus.

Hans Peter Larsen af Oure på Falster
Menig af 10.regiment 3. Kompagni, nr. 66.
Død 11-06-1864 af tyfus, 23 år.

Ingen haver større Kjærlighed end denne,
at en sætter sit liv til for sine Venner. Joh. Ev. 15-15.



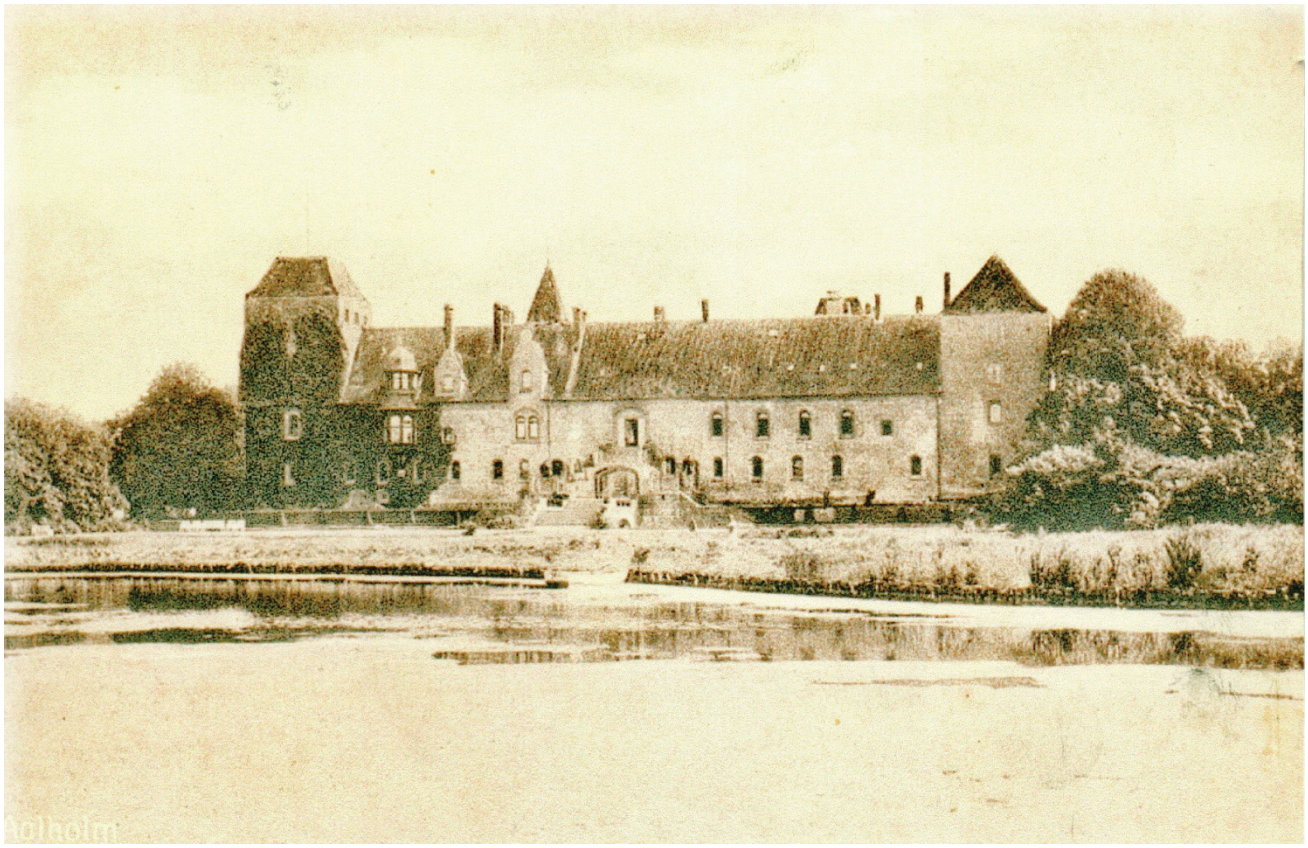
Mindesten over otte døde menige soldater fra krigen 1864 på Tårs kirkegård.

Lazarettet på Aalholm ved Nysted

Fra vores naboarkiv, Nysted Lokalhistoriske Arkiv, har vi fået nogle øjenvidne beretninger skrevet af Amalie Raben om indretningen og de sårede soldater på Lazarettet på Aalholm.
At lazarettet blev oprettet der skyldes, at slottet i perioden stod ubenyttet hen, da grev Chr. Rabens urolige sind drev ham til idelig at forandre opholdsted enten i eller udenfor Danmark, og hans adoptivdatter Amalie opholdt sig mest på Rydhauge i Jylland. Begivenhederne i 1864 medførte imidlertid, at slottet for en tid fik en stærk indkvartering.

Et tilbud fra greven om at stille slottet til disposition som lazaret blev nemlig med tak modtaget af regeringen, og efter at de dermed foretrukne dispositioner var trufne, ankom den første transport af sårede et par dage efter slaget ved Dybbøl skansen den 18. april.
De ankom pr. dampskib fra Als og transporteredes på vogne eller bårer langs stranden og Piledammen, der var belagt med halm. Byens befolkning var selvfølgelig på

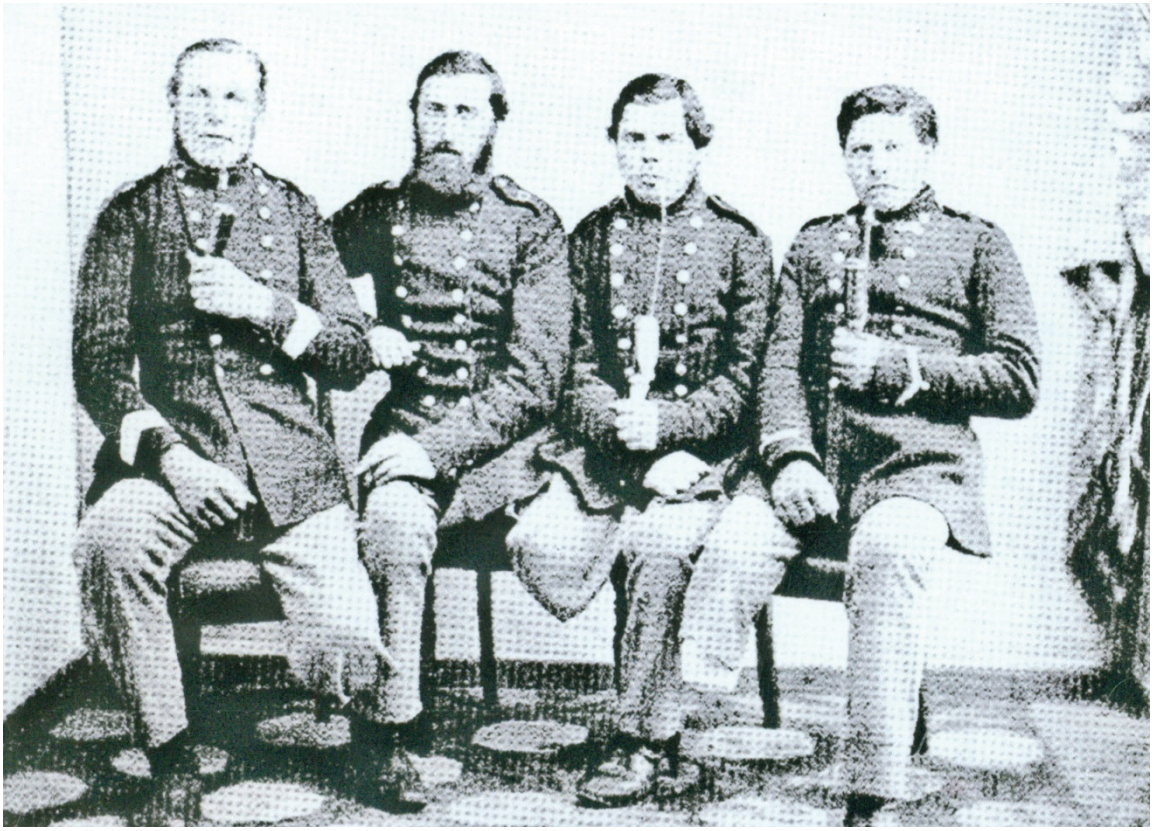
benene for at modtage de sårede krigere, og så længe lazarettet opretholdtes – så vidt mindes til hen på efteråret – vistes der dets beboere megen deltagelse.



Aalholm Slot.

Lazarettets forvalter var justitsråd Grüner, dets overlæge justitsråd Baurmann, de stillede sig straks begge i et venligt forhold til befolkningen og tillod indenfor videst mulige grænser besøg og ekstra traktementer for patienterne.
Disse var næsten alle menige soldater, kun et par af dem var underofficerer, vist kun en, en overfyrværker Schulze, havde sit eget værelse og fik officersforplejning.
Mange var meget hårdt sårede og havde mistet arme og ben, en del af dem afgik ved døden (12). For de der kom sig, var det til stor rekreation i sommerens løb at kunne færdes i slottes alleer og have.
De fleste sårede lå i værelserne i midterfløjens stueetage. Da der hen på foråret udbrød en tyfusepidemi, blev de af denne sygdom angrebne isolerede andetsteds i det rummelige slot. Af dem der lå på lazarettet som sårede, var overspillemand Axelsen, der senere i mange år var en yndet musiker i Tivoli, endvidere Pødenphant, senere maler i Horsens og denne bys folketingskandidat. Andersen der i 40 år derefter til sin død i 1904 stod som bybud på Købmagergade, hvor man dagligt kunne veksle en

hilsen med ham. Jensen der senere blev portner ved artilleriets laboratorium, og som var far til den københavnske skuespiller Frederik Jensen.
Jensen var såret af granatsplinter i brystet og overarmen, og man havde troet at kunne undgå en amputation, men en sådan viste sig mere end 25 år senere nødvendig, og han fik dog så længe efter sin arm sat af.
Endvidere en sønderjysk bondekarl ved navn Doolewerth og en jyde "Sorte Hansen", der med stor fatning og med stærk religiøs tillid bar sine store lidelser, medens en høj blond fynbo af samme navn, en forstærkningsmand i lyseblå kappe, var mere tilbøjelig til ved et lidt kådt overmod at vække nogen forargelse. Det betragtedes af kammeraterne som en retfærdig nemesis, at han, da hans amputerede ben næsten var lægt, ved en kådhed at danse rundt; altså på det sunde ben, faldt og fik såret til at bryde op igen således, at hans sygeleje betydelig forlængedes.



Krigsinvalider på Aalholm lazaret 1864.

Efterhånden som de såredes tilstand bedredes, kom de omkring på besøg hos byens borgere, der stadig havde bragt dem levnedsmidler og forfriskninger af forskellig art. Og så blev der gentagne gange af nystederne arrangeret små festligheder i alleen foran slottet med kaffe, chokolade og lignende. Frk. Raben og hendes selskabsdame frk.

Schønheyder, der i denne sommer havde deres bolig på Bramslykke, viste også de sårede megen opmærksomhed og gæstfrihed.

Da belægningen var størst, havde lazarettet vel ca. 190 patienter. I løbet af eftersommeren sank antallet efterhånden, og man transporterede de tiloversblevne patienter andetsteds hen, for at deres helbredelse der kunne fuldbyrdes.

Amalie Raben skriver om ankomsten af skibet med de første sårede: Alt var rede, da flaget fra slotstårnet Store Bededags eftermiddag meldte at dampskibet var i sigte med de sårede, hele formiddagen var der skarpt solskin og stærk blæst, men hen imod solnedgang blev himlen tilsløret af milde grå skyer, vinden lagde sig, og af og til faldt en stille fin regn.
Hen imod kl. 9 landede skibet. Jeg stod i min broders have, der skrånede ned imod havet, lige udenfor lågen, hvor vi kunne stå usete af de forbigående, er en spadseregang, dybere nede under skrænten langs ved strandbredden findes en jævn kørevej. Først kom en vogn forbi, i den lå et par sårede på et blødt leje af halm. Så kom en 10-12 infanterister gående. Nogle med fuld oppakning – en amputeret lå på en båre, der blev ført forsigtigt og stille fremad, dog stønnede han svagt ved bevægelsen. Det var som mit hjerte skulle sprænges ved så megen nød.

Aalholm Slot har optaget i alt 153 patienter; de fleste syge, men af de sårede er 16 amputerede. Det første lig blev i dag bragt ud fra slottet og efter min faders beretning (han var redet derud til frokost) blev det begravet med stor højtidelighed.
Jeg har ikke endnu besøgt de syge, lægerne vil gerne i begyndelsen have ro, og jeg er bange for, at mit besøg ikke skal gøre synderlig nytte, dog vil jeg engang begære adgang, og bringe dem, hvad jeg har til åndelig og legemlig hjælp. Caroline Hanck har hjulpet mig at samle bøger, og inden jeg ser mig til, er jeg nok i stand til at oprette et helt bibliotek.

Amalie skriver i et brev til Job. V. Hofsten, den 11. aug. havde jeg med Baumanns tilladelse (overlægen) ved hjælp af hans gode råd arrangeret en fest i den runde pavillon for de hårdsårede venner - vi var 24 til bords (Spiseseddelen: Suppe, melon, steg med grønt, 2 slags kage, rødvin, portvin og champagne). Du kan tro, jeg havde haft travlt med at dekorere: I hvælvingen hang en enorm krone bundet af grønt og blomster med nedhængende guirlander, langs gesimsen foroven og forneden slyngede sig lette klematis kranse, medens hver enkel væg havde sin rige prydelse af en svær guirlande på over 10 alen. Midt for indgangen stod over vinduet 2 korslagte

dannebrogsflag, med smykkede stænger og rigt omvundne med kranse, og en blomsterpyramide forneden.
Klokken 3 samledes man, og B og jeg ordnede pladserne ved bordet, så soldaterne var godt anbragte imellem os andre. Stemningen var behagelig livlig og munter - medens vi spiste blev vejret skønnere og skønnere og en stor skare høstfolk begyndte at meje den modne rug, der stod udenfor i Hjortemarken. Tre skibe var ankret op i indløbet, Dannebrog udfoldede sin fulde skønhed mod den blå himmel, indenfor var mange gode ædle følelser i bevægelse, det var en skøn dag.
Efter bordet nød man cigarer i det fri og vandrede så om i Christianslyst, hvor alle soldaterne fik en prægtig hvileplads i det Tyrkiske Cabinet. Her nød man kaffen, klokken 7 gik de hjem, de andre blev til 10½ og vi fulgte dem hele alleen igennem i en lang procession med brændende lys i armstagerne, ingen slukkedes i haven, men nedenfor stalden var der en farlig luftning, dog slukkedes først i det sidste af de 12 eller 14, da vi kom tilbage til huset.

Mindestøtten på Nysted Kirkegård

Jens Andersen Ballerup, død 25-4-1864, begravet 29-4-1864.
Menig af 10. Regiment, 7. Kompagni nr. 456 København Amt.

Niels Christensen Hedehuus, død 29-04-1864, begravet 2-5-1864.
Menig af 22. Regiment, 3. Kompagni nr. 107.

Søren Peter Laursen, død 30-04-1864, begravet 2-5-1864.
Menig af 20. Regiment, 3. Kompagni nr. 61 af Maribo Amt.

Lars Clausen, død 6-05-1864.
Menig af 4. Regiment, 4. Kompagni nr. 463 af Holbæk Amt.

Thorvald Christian Wisberg, død 26-5-1864, begravet 29-5-1864.
Underkorporal ved 18. Regiment, 6. Kompagni nr. 441.

Anders Ibsen, død 1-6-1864, begravet 4-6-1864.
Menig ved 10. regiment, 6. Kompagni nr. 497.

Christian Edvardsen, død 4-6-1864, begravet 8-6-1864.

Martin Bruun, død 8-6-1864, begravet 11-6-1864.
Konstabel ved 3. Fæstningskompagni nr. 95

Niels Christensen, død 11-6-1864, begravet 15-6- 1864.
Menig af 18. Regiment, 5. Kompagni nr. 284

Mads Hansen, død 25-6-1864, begravet 30-6-1864.
Korporal af 16. Regiment, 6. Kompagni nr. 2 Odense Amt.

Hans Hansen af Odense Amt, død 31-8-1864, begravet 3-9-1864
Menig af 5. Infanteriregiment, 1. Kompagni nr. 80.

På samme side som alle navnene på de døde står nederst:

Vi have en Gud som er en Gud til megen Salighed for den Herre
ere udgangen fra Døden P.s 68,21
Herren bevare de Trofaste P.s 31,24

På bagsiden af monumentet står:

Dette Monument er opreist den 6. Oktober 1865 af beboere i Nysted,
Landsognet og Herritzlev til taknemmelig Erindring om de 12 Fædrelands
Forsvarere som i 1864 døde på Aalholms Lazaret.

Ved foden af monumentet er placeret en gravplads af en lokal Nystedborger, der var med i krigen:

H. P. Rasmussen. Født 15-6 1840. Død 31-10 1887.
Mistede begge ben ved Dybbøl 13-4 1864.



Mindestøtten på Nysted kirkegård over de 12 døde
på Aalholm lazaret.

De ansvarlige

Det ville være naturligt at slutte med at nævne de ansvarlige for Danmarks mest katastrofale krig i nyere tid; aldrig før har historie og følelser og især national selvhævdelse spillet så stor en rolle for de mange fejltagelser, der blev begået.
Historisk set må vi gå tilbage til at de 2 hertugdømmer Slesvig og Holsten der ifølge en aftale fra 1460, kaldet Ribe privilegierne, skulle være ”up ewig ungedeelt” – for altid udelte.
Nu med novemberfatningen, blev det bestemt at Slesvig skulle under dansk styre selvom et flertal anså sig som tyskere og hellere sammen med Holsten ville knyttes tættere til Det Tyske Forbund.
Det var desuden i strid med London kontrakten fra 1852, som stormagterne Storbritannien, Rusland, Frankrig og Prøjsen sammen med Danmark og Sverige havde underskrevet, desuden havde man helt overset en så betydelig person som Otto von

Bismarck, som havde en altoverskyggende interesse i sine bestræbelser for at styrke Det Tyske Forbund ved at kunne vinde en militær sejr.
Lad os så se på de danske aktører: Den 15. november 1863 kl. 14.53 døde Frederik den 7., efter at han den 12. november i høj feber havde forestillet sig, at han dirigerede sin hær ved Dannevirke i kamp mod tyskerne ”Nu kommer de” blev han hørt råbe, efterfulgt af et ”Fald an !” . Det skete på slottet i Glücksborg. Således døde kongen hjulpet på vej af en heftig delirium tremens.
Den 45-årige glücksborgske prins Christian, blev den 16. november udråbt til den næste konge, Christian den 9.
Han måtte som sin første handling som konge underskrive Novemberforfatningen, der ville opløse den helstat (sammenholdet mellem Holsten og Slesvig) han selv repræsenterede.
På Dronning Thyras tid, (Thyra var enke efter Gorm den Gamle, som døde i vinteren 958-959), kunne man sige, at det danske kongeriges grænse gik til Dannevirke, men Slesvig, som strækker sig fra Kongeåen i nord til Ejderen i syd udgjorde nu et kludetæppe af danske og tyske områder, dog således fordelt, at borgerne i nord i overvejende grad så sig som danske, (men danskerne kunne som hovedregel også tale tysk).
Jo længere sydpå man kom, des mere fremherskende blev det tyske. Så da tanken om nationalstater fremkom i midten af 1800-tallet båret frem af De Nationalliberale om et Danmark til Ejderen, havde det ikke nogen mening i virkelighedens verden.
Det har dog ikke hindret, at langt op i tiden har drømmen om Danmark til Ejderen overlevet.
Vi vender tilbage til den politiske situation. Bismarck henviste til, at den nye forfatning var i strid med Londontraktaten og stillede det ultimatum, at hvis Danmark ville undgå krig, skulle forfatningen trækkes tilbage.
Gesandterne fra Rusland, Frankrig og Storbritannien udbad sig audiens hos den danske statsminister C. C. Hall og nærmest tryglede om, at man efterlevede Bismarcks krav. Fra Storbritannien blev det understreget, at man ikke ville komme Danmark til hjælp, hvis Danmark brød med en aftale, som Storbritannien var medunderskriver af.
Kong Christian den 9. bønfaldt C. C. Hall om at afvikle den nye forfatning, men Hall nægtede, og nytårsaften trådte et nyt ministerium sammen med den nationalliberale D. G. Monrad i spidsen. (hans ministerium under 1864-krigen blev kaldt ”millionen) fordi det bestod af en ener og seks nuller).

Biskop Monrad var en af Danmarks store personligheder, en utrættelig politiker, som anses som den åndelige fader til grundloven af 1849 (Danmarks første frie forfatning).

Han var kulturminister, da han meldte sig til det, som blev hans uriaspost.
Som nationalliberal havde han ikke i sinde at omstøde forfatningen og gå på kompromis i det slesvigske spørgsmål.

Dommen over beslutningstagerne blev hård, således skriver forfatteren, Tom Buk-Swienty, i sin bog "Slagtebænk Dybbøl 18. april 1864": " Danmark kunne ikke have haft et sørgeligere persongalleri i spidsen: En maniodepressiv statsminister (det er der dog stadig stor usikkerhed om, mentalt virkede han dog tilsyneladende utilregnelig, måske fordi han havde bragt sig i en umulig situation). En krigsminister Lundby, som ud over at være stærkt ærekær var fysisk og åndelig svækket – få år efter krigen blev han sindssyg. En konge, som var upopulær på grund af sin tyske baggrund, og som manglede politisk gennemslagskraft og ikke troede på krigen. En overgeneral, Christian de Meza, der var aldrende og hypokondrisk. Dog var han den eneste af de nævnte, der vidste, hvad han foretog sig."

Som modvægt mod den barske vurdering af D. G. Monrad skal nævnes nogle uddrag fra en helsides artikel i Lolland-Falsters Folketidende den 8. oktober 2001 for øvrigt i forbindelsen med planerne om at bygge et Kvickly varehus på den gamle kirkegård i Nykøbing F., således at D. G. Monrad ville komme til at hvile under parkeringspladsen. Overskriften lød: "Statsmanden som var årtier forud for sin tid" og artiklen indledes med: " D. G. Monrad er den måske betydeligste statsmand i danmarkshistorien. Grundlovsfader og øverste politiske ansvarlige under umulige forhold i 1864. Og han følte sig i høj grad som nykøbingenser".
Ditlev Gothard Monrad blev født i København den 24. november 1811 som den yngste af en børneflok på fem. Han blev student i 1830 og tog teologisk embedseksamen, magister 1836, i 1846 blev han udnævnt til sognepræst i Vester Ulslev, hvor han i rolige omgivelser kunne skrive udkastet til Danmarks Riges Grundlov. Fra 1848 til 1849 medlem af den grundlovsgivende forsamling. Hovedforfatter til Junigrundloven – Danmarks første frie forfatning. Fra 1849 til 1854 var han biskop i Lolland-Falsters Stift, men afskediget i 1854 nok som politisk hævn, men han blev fuldtids politiker. I 1859 kulturminister og 1860-63 kultur- og indenrigsminister under konsejlspræsident C. C. Hall, men reelt regeringens leder og i 1864 konsejlpræsident (statsminister). 1865 nybygger i New Zealand, 1869-71 sognepræst i Brøndbyerne, hvorefter han fra 1871 til sin død i 1887 for anden gang blev biskop over Lolland-Falster Stift, hvor han udbyggede biskopboligen i Nykøbing og gjorde den til biskopbolig i fremtiden, skønt domkirken ligger i Maribo (derfor omtaler Folketidende ham som Nykøbingenser).



Veteraner fra 1848-50 og 1864 den 9. maj 1907 da mindestenen i Sakskøbing Kirke blev indviet.

På billedet ses fra venstre:

1. Fanebæreren: Politibetjent Jens Rasmussen.
2. Herman Hansen, Tårs.
3. Rasmus Nielsen, Reersø.
4. Niels Petersen, Rørbæk.
5. Murersvend Andreas Buschard (døde 1920).
6. Bødker Chr. Jørgensen, Oreby.
7. Væver og farver A. Madsen, Sakskøbing (døde 1932).
8. Christen Rasmussen, Rørbæk.
9. Overgartner Jørgensen, Hardenberg (Krenkerup).
10. Mælkemand og fiskehandler Christen Andersen (døde 1914)
11. Kusk på Hardenberg Hans Jacobsen, Reersø
12. Detailhandler Christian Hansen (døde 1924)
13. Postmester August Bertold Matthiesson (døde 1912)

14. Murermester Christian Østerberg (døde 1913)
15. Skrædder Søren Villadsen, Oreby (han mister et ben i krigen)
16. Ritmester Faith, Hardenberg (Krenkerup)
17. Overlærer Hans Rasmussen, Sakskøbing Borgerskole (døde 1939)

NB: Hans Rasmussen kan næppe være veteran fra krigen 1864, idet han var født 19. november 1851.

Den 24. november 1898 havde byen 10 veteraner fra krigen 1848-50.

Kilder:

Sakskøbing Lokalhistoriske Arkiv.
Nysted Lokalhistoriske Arkiv.
Fischers Forlag, København: Et Nordisk Digterhjem.
Breve og Erindringer ved Anna E. Munch.
Gyldendal: Tom Buk-Swienty: Slagtebænk Dybbøl 18. april 1864.
Folketidende lørdag 29. maj 1999: Grundloven 150 år.
Diverse oplysninger hentet fra internettet.
Dagbogen af Niels Jørgensen, udlånt af Johan Jørgensen.

Større brande i Sakskøbing kommune 1970 – 2006

af Erik Bohn-Jespersen

Indledning

Den 1. april, samme dag som den forrige kommunalreform trådte i kraft, blev en skæringsdag for brandvæsenet i Sakskøbing.
Fællesudvalget vedrørende kommunesammenlægningen for Østlolland, der var blevet nedsat til forberedelsen af kommunesammenlægningen i 1970, havde nemlig fra denne dato for brandslukningsområdet valgt at indgå en overenskomst med det fusionerede redningskorps Falck/Zonen.



Overtagelsesceremoni af Sakskøbing brandvæsen til Redningskorpset på den gamle brandstation ved havnen.

På dagen hvor den nye storkommune opstod, blev der kl. 10.00 afholdt en parade overtagelsesceremoni – på den gamle brandstation på Emil Årestrupsgade ved havnen. Her overtog Redningskorpset de kommunalt ansatte brandmænd og materiellet, bestående af en autosprøjte, en slangetender og en stigevogn(11 m.).
Ved den lejlighed blev jeg samtidig budt velkommen som kommunens nye brandinspektør. Denne lederpost af brandvæsenet beklædte jeg ved siden af ingeniørstillingen i Teknisk Forvaltning i 33 år, hvilket er min baggrund for at kunne skrive dette tilbageblik på de større brande i Sakskøbing.
I 2002 overtog ingeniør Thomas Fjeldving stillingen som beredskabschef, men jeg fortsatte indtil min pensionering ved årsskiftet 2005/06 som indsatsleder.
Brandinspektørembedet i Sakskøbing Kommune havde siden 1947 været varetaget af Svend Erik Peerson samtidig med, at han var civilforsvarsleder. Han fortsatte, indtil min uddannelse var færdig i 1972, som vicebrandinspektør sammen med hovedstillingen som leder af Falck for stationerne i Maribo og Sakskøbing.

Brand statistik

Trods det forebyggende arbejde faldt brandantallet i de forløbne 36 år ikke. Men de større gårdbrande med mange omkomne dyr er udeblevet siden midten af 1980erne. Ligesom der heller ikke har været meget store bygningsbrande, dog med undtagelse af det der skete den 13. august 2003 med to storbrande inden for 14 timer. Se beskrivelsen nedenfor.
Selv om der er omkommet fire personer som følge af brande, er dette antal lavt i forhold til andre kommuner af Sakskøbings størrelse.
Ved branden i et stuehus i Reersø den 12. januar 1987omkom en ældre dame (den sidste af søstrene Olsen) af røgforgiftning. Samme skæbne overgik en ældre kvinde i en lejlighed i stueetagen på Apotekervænget den 3. november 1999 midt på formiddagen på grund af rygning.
I begyndelsen af det nye årtusinde er yderligere to personer omkommet ved brande i Vestergade.
Yderligere brande med døden til følge har det været meget tæt på ved brande på de kommunale plejehjem og på Saxenhøj, men også ved brande i private beboelser.
Skorstensbrande, der udgjorde 1/3 af brandene, toppede i 1984 med 30 brande i forbindelse med skorstensfejerskiftet fra F. C. Murel til Poul Starzet. Årsagen var, at ca. 1800 ud af kommunens 4500 beboelser blev opvarmet med fast brændsel primært brænde, og vel også det, at der blev slækket på fejningen i forbindelse med skiftet.

Høsten 1996 var på grund af en usædvanlig tør sommer årsagen til at Lolland-Falster stod i flammer. Mere en 25 udrykninger inden for en god måneds tid blev det til i Sakskøbing Kommune, men også til assistance til markbrande i nabokommunerne.
I 2001 var de mange blinde alarmer fra de 8 automatiske brandalarmeringsanlæg skyld i et højt antal udrykninger. Det blev til ca. 20 blinde alarmer trods et afholdt kursus for de ansatte.

Overenskomsten om brandslukning med redningskorpset

Som de fleste af kommunerne på Lolland-Falster indgik Sakskøbing Kommune pr. 1. april 1970 en overenskomst med Redningskorpset Falck/Zonen om at stille mandskab og materiel i tilfælde af ildløs.
Denne overenskomst er løbende blevet godkendt og forlænget af Justitsministeriet – siden 1994 af Indenrigsministeriet – som en fælles aftale mellem Maribo, Nysted og Sakskøbing Kommune og Redningskorpset.
Falcks Maribostation har fungeret som hovedstation for hjælpebrandstationerne i Nysted og Sakskøbing. På initiativ af Svend Erik Peerson blev der i 1974 tilknyttet en 12. 000 liter vandtankvogn til slukningsområdet. Det var et af de første steder i landet, som fik en sådan tankvogn.
Materialet er løbende blevet udskiftet, og alle tre stationer har siden begyndelsen af 1980erne haft hver sin tankvogn. En drejestige blev indsat i Maribo i 1996.
I forbindelse med fornyelsen af overenskomsten i 1997 blev der fra Beredskabsstyrelsen stillet krav om, at der fra hjælpestationerne i Sakskøbing og Nysted skulle rykkes ud med 6 mand mod tidligere 4 mand. Der var tilknyttet 14 deltidsbrandmænd til stationen i Sakskøbing, som alle blev kaldt ud på brandradioen. Skiftet fra sirenealarm til brandradioen skete i 1971.
Udrykningstiden, det vil sige tiden fra alarmen er modtaget til mandskabet forlader stationerne i Sakskøbing og Maribo, lå langt de fleste gange under de krævede 5 minutter. Der blev i gennemsnit stillet med 8 mand fra Sakskøbing stationen, som selv rykkede ud til mindre brande såsom bil - og skorstensbrande. Disse brande svarede til over halvdelen af udrykningerne.
Der blev i 2001 indgået en ny overenskomst mellem de 3 kommuner og Falck gældende fra 2002 til 2007, som blandt andet sikrede en ny tankvogn til stationen i Sakskøbing.

Hvis Falcks station på Maribovej skulle bibeholdes, stod den over for en større renovering. Falck valgte derfor i 2001 at bygge en ny station på Kroggårdsvej. Indvielsen og flytningen fandt sted i begyndelsen af oktober 2002.
Den nye indgåede overenskomst var for Sakskøbing Kommune Danmarks bedste, idet vi fik 2 slukningstog – et fra Sakskøbing og et fra Maribo – sendt af sted til alle større brande med det samme. Med den korte afstand mellem Maribo og Sakskøbing betød det, at Maribo var fremme 6-8 minutter efter, at alarmen var gået, hvis udkaldet kom fra området øst for Sakskøbing by. Kom meldingen om brand vest for Sakskøbing by, havde vi mandskaberne fremme samtidig.
Denne overenskomst har helt klart betydet, at mange brande kunne slukkes, inden de nåede at udvikle sig til storbrande.

De større brande

Hvornår en brand er større kan bedømmes ud fra det omfang, branden forvolder både bygningsmæssigt og økonomisk. Når der så også sker tab af menneskeliv og dyr, bliver branden samtidig en katastrofe, som ikke kan gøres op i kroner.
Som det fremgår af oversigten over brande, har der i gennemsnit været 4 større brande om året siden 1970. Det vil sige ca. 140 i perioden frem til 2006.
Det er derfor kun et lille udpluk af brandene, der er omtalt her nedenfor.
Brandene er valgt ud fra, hvor avisudklip og billeder fra redder Hans Jørgen Mølgaard og nu afdøde Svend Erik Peerson har kunnet støtte min hukommelse.

Gårdbrand på "Ødegård", Guldborgvej 65

Alarm den 10. februar 1971 kl. 20.22 fra politiet til Sakskøbing og Maribo brandvæsner via alarm fra sirener. Melding: Gårdbrand Guldborgvej 65. Køreafstand: 6,0/14,0 km. Indsatsledere: Vicebrandinspektør Svend Erik Peerson og Erik Bohn-Jespersen (under uddannelse).

Denne brand blev den første storbrand i Sakskøbing Kommune efter oprettelsen 1. april 1970 og brandmandskabet fra Sakskøbing, Maribo og Nykøbing F., som blev tilkaldt, blev først klar over brandens omfang ved ankomsten, da en rimtåge i den kolde vinternat havde lagt sig over Nordøstlolland.

Bygningerne.

Avls – og driftsbygningen der bestod af en bygning fra 1788, var af bindingsværk. Denne var bygget sammen med den store lade – og staldbygning fra 1854, som en vinkelbygning. I alt var bygningsmassen på 1500 m² med en del halm på loftet.
I vognporten i laden var der oplagret et parti NKP- gødning på 25 tons. Nord for vognporten i den nordlige del af den tidligere ko - og hestestald var der i begyndelsen af 1960erne etableret en kyllingestald og der befandt sig på dagen for branden 5000 kyllinger i stalden.
Syd for vognporten var der et automatisk kornfodringsanlæg med ca. 1500 tdr. korn.
Taget på bygningen var af stålplader med spær af kraftigt tømmer og ydervæggene var af tegl.
Det flotte stuehus beliggende ud mod Guldborgvej lå heldigvis i behørig afstand fra de øvrige bygninger, så det ikke var i direkte fare. Det var i øvrigt det stuehus der under 2.verdenskrig blev ramt af en nedstyrtet amerikansk bombemaskine, hvorved en del af stuehuset blev totalskadet og ikke genopført.

Alarmeringen.

Branden blev opdaget ca. kl. 20.15 af gårdejerens barnebarn og på det tidspunkt var taget rødglødende over kyllingestalden.
Efter alarmeringen forud for brandvæsnets ankomst gik der nogle hektiske minutter, hvor gårdens ejer og ansatte samt naboer kæmpede for at redde landbrugsmaskinerne og et mindre antal grise ud af bygningerne fra 1788.

Indsatsen.

Ved Svend Erik Peerson og min ankomst var man fortsat i gang med at redde maskiner ud, men branden havde nu spredt sig i halmen til hele den store tagkonstruktion.
Årsagen var, at metalpladerne på taget holdt på varmen, da de var længe om at smelte ned og åbne taget.
Første indsatsen med brandmandskabet fra Sakskøbing, som var fremme ca. 15 min efter at alarmen var indgået, bestod i at forsøge at skære branden over ved vognporten.
Et problem, der hurtigt opstod, var mangel på vand, da de 1200 l som autosprøjten havde med hurtigt blev brugt. Dette blev løst ved at tage vand fra gårdens dam beliggende ved siden af stuehuset, efter at man dog måtte hugge hul i et tykt lag is.



Branden på Ødegård, 10. februar 1971.



Brandmandskab på Ødegård, fra venstre Knud E. Lærke, Svend Erik Peerson og Børge Rasmussen.

Med ankomsten af autosprøjterne fra Maribo og Nykøbing kom der først rigtig gang i slukningen, og da gårdens dam var tømt, blev der etableret vandforsyning fra den store branddam øst for Guldborgvej lige ud for stuehuset.
Trods det, at der var ild i hele tagkonstruktionen også henover gødningslageret og lagret for kornet, lykkedes det ved hjælp af røgdykkerhold, der på skift blev sendt ind at få skåret branden over ved vognporten. På den måde undgik man, at der gik ild i gødningen, som ville have betydet en stor risiko for både brandmandskabet og beboerne i området.
Det var nogle travle timer der gik, inden der var helt kontrol over branden, men ved 23 tiden var der så megen kontrol over den, at efterslukningen af kyllingestalden kunne begynde. Sent på natten blev den største del af de indsatte styrker sendt hjem, og en brandvagt blev tilbage. Selve efterslukningen fortsatte dagen efter og sluttede ved 18.00 tiden.
På et tidligt tidspunkt i brandbekæmpelsen bad Svend Erik Peerson, som havde den praktiske ledelse på brandstedet, mig for en sikkerheds skyld, at sende besked til CF kolonnen i Næstved for assistance.
Assistancen blev brugt til vedligeholdelsen af vandforsyningen, men også til sikring af civilforsvarets centrallager for Lolland-Falster beliggende tæt op til bygningen fra 1788.
Efter korpsets ankomst var der 56 brandmænd i gang med slukningen og antallet af køretøjer var 17. Der blev lagt ca. 2600 m slanger af Falck og korpset. Alt dette er den største indsatsstyrke og langt det meste materiel, der er blevet brugt ved en enkelt brand i Sakskøbing storkommunes 37 års historie, men vel også den største brandskade på Lolland-Falster indtil branden på Balling-Engelsen i Maribo i 1975, den satte en kedelig Danmarks rekord med en skade til omkring 50 millioner kroner.

Eftersnak.

På det tidspunkt da branden blev opdaget var kyllingerne formentlig omkommet af røgforgiftning, og den nordlige del af bygningen stod ikke til at redde da brandvæsnet ankom.
Dette skyldes dels brandens sene opdagelse, men også det at tagbeklædningen af stålplader ikke smeltede ned, hvilket bevirkede en brandspredning gennem halmen til hele tagkonstruktionen.
Dette har vist sig også at være tilfældet ved flere efterfølgende brande med tag af stålplader. Sidst ved nattebranden på rideskolen i Reersø i september 2008, hvor 12 heste omkom.

Branden der blev set fra motorvejen, blev også her opdaget på et sent tidspunkt, da taget var rødglødende.
Branden på Ødegård kostede de 5000 kyllinger livet og stalden blev totalskadet, ligesom en del af spærene i den øvrige del af bygningen var brandskadet. Det meste af de 1500 tdr. korn havde også brand – og vandskade. Hvis branden var opstået et par timer senere som en nattebrand, ville den reddede bygningsmasse formentlig også været gået op i røg sammen med gødningen og maskinerne.
Brandårsagen var formentlig kortslutning eller en defekt gasbrænder i kyllingestalden.

Gårdbrand på Guldborgvej 100, med omkomne kreaturer.

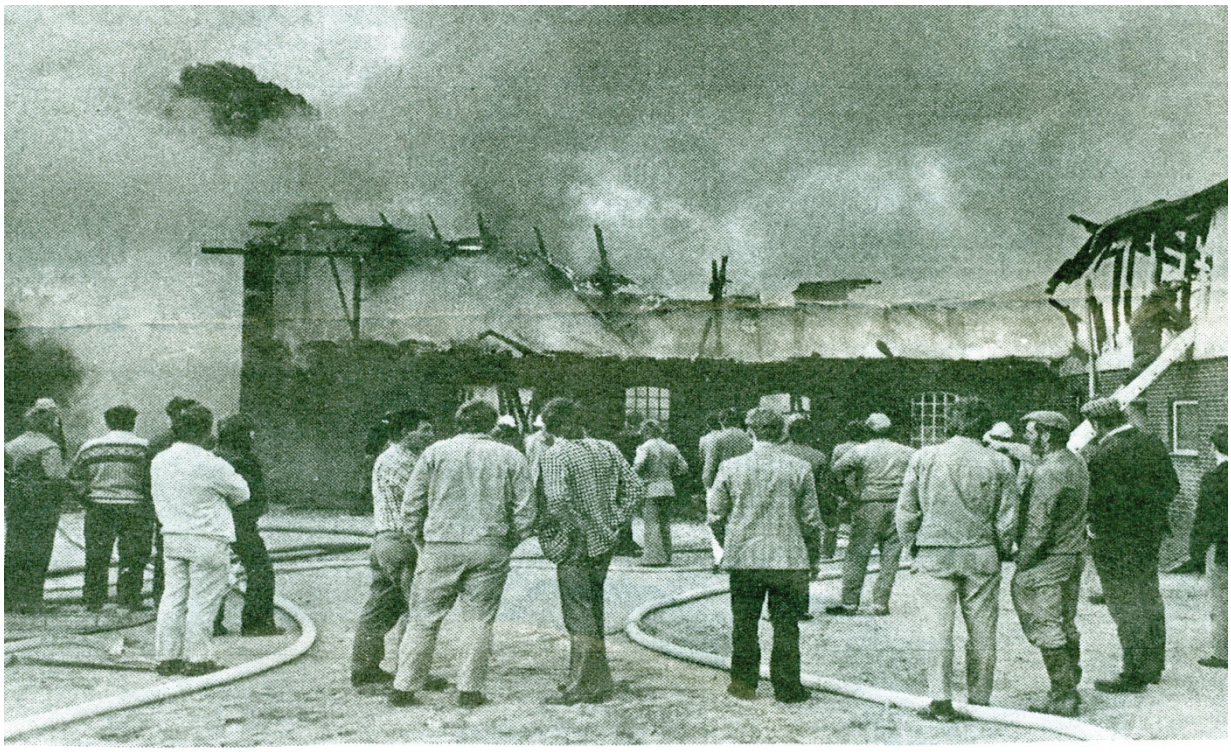
Alarm fra politiet kl. 18.59 den 29. maj 1974 til Sakskøbing og Maribo Brandvæsner. Melding: Gårdbrand Guldborgvej 100, Sakskøbing. Kørevej for brandvæsnet 3,0/12,0 km. Indsatsledere: Svend Erik Peerson og Erik Bohn-Jespersen.

Efter branden på Ødegård skulle der gå mere end 3 år, inden vi blev kaldt ud til en gårdbrand, hvor der igen omkom dyr, nemlig på Guldborgvej 100, en fredelig forårsaften.
Atter var en sen alarmering årsag til at branden udviklede sig til en stor brand og samtidig kostede 22 køer, samt et mindre antal kaniner livet.
Gårdejeren og hans familie var kort forinden brandens opstående taget til familiefest i Nørreballe og kun en karl var hjemme. Det var en forbipasserende på Guldborgvej, der gjorde karlen opmærksom på at det brændte. På det tidspunkt lidt i kl. 19.00 kunne de ikke selv stille meget op udover at alarmere, da branden havde fået et omfang der forhindrede dem i at trænge ind til køerne.
Karlen fik dog tid til at ringe til gårdejeren hos familien, som derefter i fuld fart og med hjælp fra hornet i bilen satte kursen mod Guldborgvej. Han nåede hjem og var med til redning af dyr, og fik også en ny bil ud fra laden bag de brændende bygninger.

Bygningerne.

Gården var en typisk 4 længegård med ko – og svinestald, lade og med stuehuset placeret tæt på landbrugsbygningerne. Der var højt trimple beklædt træ, så der var plads til halm på loftet over staldende. Der var ikke brandsikret loft over kostalden, men grisestalden, som var af nyere dato, havde dette. Kostalden havde paptag som udviklede en kraftig sort røg, som dog drev bort fra de øvrige bygninger.

Bag stalden var en ældre lade og maskinhus bygget sammen med kostalden.



Branden på Guldborgvej 100, den 29. maj 1974.

Indsatsen.

Ved ankomsten af autosprøjten fra Sakskøbing blev denne indsat for bekæmpelse af branden over loftet på svinestalden, samtidig med at tililende naboer og karlen samt gårdejeren gik i gang med at redde grisene ud af stalden.
Til brug for aflivning af dyr havde Falck gennem mig fået anskaffet en riffel. Jeg husker endnu, at Svend Erik Peerson brugte den til aflivning af de køer, der endnu ikke var livløse i stalden.
Med ankomsten af autosprøjten og slangetenderen fra Maribo kom der gang i slukningsarbejdet både i den del af stuehuset, der lå nærmest kostalden, men også i laden og maskinhuset. Samtidig blev der etableret vandforsyning ved hjælp af påhængssprøjten fra en overfor liggende branddam.
Ved 20.00 tiden var branden under kontrol og efterslukningen af kostalden og i halmen over svinestalden kunne begynde. Omkring midnat kunne vi forlade brandstedet.
Der var indsat 24 brandmænd fra Sakskøbing og Maribo i bekæmpelse af branden.
Der har heldigvis ikke været brande med så mange større dyr siden.

Gårdbrand på Hydesbyvej 17

Alarm den 8. februar 1982 kl. 14,46 til Falck Nykøbing F., som kaldte Maribo og Sakskøbing mandskab ud. På vej ud til brandstedet bad jeg om hjælp fra Nysteds tankvogn.
Melding: Gårdbrand Hydesbyvej 17 med køreafstand 8/16 km.
Indsatsleder: Erik Bohn-Jespersen.

Selv om vi blev alarmeret, mens det endnu var lyst og en stor styrke med meget materiel, herunder 3 vandtankvogne, hurtigt kom frem havde branden fået et omfang så gårdens avlsbygninger ikke stod til at redde.
Det brand – og vandskadede stuehus blev også efterfølgende revet ned.
Men heldigvis mistede ingen dyr livet, og vi nåede at redde det meste af stuehusets indbo. Også her var et tag af stålplader på avlsbygningerne medvirkende til at vanskeliggøre indsatsen og bevirkede en totalskade.
Dagen efter så det ud, som om der var faldet en bombe midt på gårdspladsen med bjerge af stålplader, murbrokker og svedne tagspær filtret ind i hinanden.



Branden på Hydesbyvej 17, den 8. februar 1982.

Bygningerne.

Bygningerne til gården var opført som en 4 længegård, hvor stuehuset udgjorde den ene længe. Mod nordvest mellem stuehuset og staldbygningerne var der en vognport. Bebyggelsen var en gammel slægtsgård som var opført i 1800 tallet. Ydervæggene var opført af mursten som bindingsværk og taget var på driftsbygninger af stålplader, mens stuehuset tag var af tagsten. Der var oplagret store mængder halm på lofterne.



Redder Hans Jørgen Mølgaard ligger på isen efter et uheld på Hydesbyvej, den 8. februar 1982.

Indsatsen.

Ved vores ankomst var de fleste af gårdens dyr, bestående af et mindre antal grise og køer, kommet ud. En tyrekalv voldte en del besvær, da den blev fanget i den kraftige røgudvikling.
Mandskabet fra Sakskøbing blev sat ind for at redde stuehuset, hvor dette var sammenbygget med driftsbygningerne. På grund af en hurtig spredning i halmen på loftet under stålpladerne på taget, havde branden nu fået et omfang så det forhindrede indvendige angreb i bygningerne.
Herved blev gårdens maskiner samt et par biler også ildens bytte.

Da der skulle bruges meget vand til slukningen – mere end de 30.000 l i tankvognene – valgte vi at etablere vandforsyning fra en nærliggende dam som var tilfrossen.
I forbindelse med at redder Hans Jørgen Mølgaard var ved at hugge hul i isen, ramte han sig selv og fik flækket en finger. Det kostede ham en tur på skadestuen.
For at slukke branden effektivt og hurtigere valgte jeg efter aftale med Falcks ledelse at rekvirere en gravemaskine fra entreprenør Roland Piszczek. Ved hjælp af denne begyndte en systematisk nedrivning af bygningerne og spredning af halmen, samtidig med at brandmandskabet sprøjtede store mængder vand på.
Alligevel var indsatsen først færdig ved midnat.
Det ulmede flere dage efter i ruinerne, så tankvognene måtte ud og efterslukke.

Branden på Toreby Alderdomshjem med 3 omkomne beboere

Alarm den 1. august 1976 kl. 20.34 til Falck Nykøbing F. og kl. 20.40 blev Sakskøbing Brandvæsen kaldt ud. Melding: Brand på Toreby Alderdomshjem. Køreafstand: 8/12 km.

I forbindelse med forhandlingerne om kommunesammenlægningen i 1960erne var der tale om, at Sakskøbing Kommune også skulle omfatte Grænge, Toreby og Sundbyområdet, men sådan blev det ikke.
Brandmandskabet i Sakskøbing blev alligevel, sammen med Svend Erik Peerson og jeg, kaldt ud til branden på Toreby Alderdomshjem for at hjælpe brandmandskabet fra Nykøbing F. da der blev slået katastrofealarm.
Med baggrund i nattebranden på Hotel Hafnia i København i august 1973, hvor der omkom 20 personer, hvilket er det højeste antal omkomne i fredstid nogen sinde i Danmark, blev der udstedt en lov med omgående virkning. Denne lov pålagde alle ejere af hoteller med videre, herunder pleje – og alderdomshjem, at foretage en brandsikring inden udgangen af 1976.
Toreby Alderdomshjem var delvis blevet sikret i 1976 dog uden, at dette kunne forhindre den tragiske udgang som branden fik.

Bygningen.

Alderdomshjemmet ”Aldershvile” beliggende midt i Toreby med den ene gavl tæt ud til landevejen var opført i 1924.

Ydervæggene var af mursten og taget af teglsten. I stueetagen var der indrettet 9 beboerværelser og her fandtes også spise – og dagligstue, mens køkkenet var indrettet i en tilbygning bagud i forhold til landevejen. På 1. sal var der indrettet 13 værelser til begge sider for den lange midtergang. Midt i bygningen førte en bred trappe med repos op til første sal. Der var en anden indvendig trappe, der var ført fra kælderen op gennem hele bygningen til et loftrum over den sydlige fløj. Døren til 1. sal fra denne trappe var en branddør. Væggene mellem værelserne var halvstensmure og lofterne bestod af rør og puds.
Alderdomshjemmet var som nævnt ovenfor blevet brandsikret. Dørene til værelserne fra gangene var forstærket brandmæssigt, og trapperummet var blevet adskilt fra gangene med branddøre fastholdt i åben stilling med dørpumper med smeltesikring. Der var installeret et nyt internt brandalarmeringsanlæg med brandtryk på gangene, men også med mulighed for at kalde samtlige værelser fra en pult i køkkenet. Der var opsat brandmateriel i form af håndsprøjter og personalet var instrueret i forholdsregler mod brand.



Toreby Alderdomshjem efter branden.

Situationen inden brandvæsnets ankomst.

Der var 22 beboere på hjemmet den aften branden udbrød, nattevagten og bestyrerinden befandt sig i køkkenet. De fleste beboere opholdt sig i spisestuen og så fjernsyn og lydstyrken var høj.
På 1. sal befandt der sig 7 personer heraf 4 personer i den sydlige fløj. Nattevagten havde kl. ca. 20 været oppe med kaffe. Bestyrerindens søn gik kl. 20.24 forbi den østlige facade under vinduet på 1. sal, hvor branden opstod. Også uden at opservere at der var noget galt.
Klokken ca. 20.30 så en mandlig beboer fra haven mod øst røg og ild vælte ud af værelse nr. 26 på 1. sal længst mod syd. Han løb ind i køkkenet og alarmerede personalet, som løb ud i haven og derefter forsøgte at komme op ad midtertrappen til 1. sal. De blev standset på trappereposen af kraftig røg og bestyrerinden sendte nattevagten tilbage til køkkenet for at alarmere. Det lykkedes ikke nattevagten at få forbindelse til alarmcentralen fra telefonen, hvorfor bestyrerindens søn blev sendt over landevejen for at alarmere.
Personalet begyndte herefter en evakuering af beboerne i stueetagen og rejste en stige til 1. sal for at forsøge at slukke branden med en haveslange.
Nu afdøde fotograf Ole Kock, Sakskøbing kom forbi hjemmet og standsede for at hjælpe. Han ringede for en sikkerhedsskyld fra telefonen i køkkenet til Falck og fik at vide at brandvæsnet var på vej. Herefter blev der slået katastrofealarm, hvorved brandvæsnet fra Sakskøbing også blev tilkaldt.
Inden brandvæsnet ankom, kunne en mandlig beboer fra et værelse i den nordlige del af 1. sal ved egen hjælp komme hen af gangen og ned af hovedtrappen.

Redningsindsatsen og brandbekæmpelsen.

Der blev straks ved brandvæsnets ankomst sat ind for personredning med stiger ude fra og ved at sende røgdykkerhold med vandtåge op ad hovedtrappen og trappen fra køkkenet til 1. sal.
To kvinder fra værelserne fra den nordlige del af tagetagen blev reddet ned dels gennem værelsesvinduet og dels ad hovedtrappen af brandmændene.
Tre mænd og en kvinde, som lå røgforgiftede på gulvet, blev bragt ud af den brændende og røgfyldte gang på 1. sal. Den ene mandlige beboer overlevede.
Man gik herefter i gang med at undersøge samtlige værelser på 1. sal, og da alle beboere var kommet ud, kunne det egentlige slukningsarbejde begynde. Klokken var

nu blevet ca. 21. 00 og ca. 20 minutter efter var ilden under kontrol, og efterslukningen kunne begynde.



Toreby Alderdomshjem, 1. sal mod syd efter branden.

Eftersnak.

De tre ting som personalet skulle gøre, nemlig at redde mennesker, alarmere og slukke gik galt.
Personalet forsøgte først at komme op på 1. sal for at redde, men kunne ikke på grund af røg.
Man brugte ikke det installerede kaldeanlæg for at give en beroligende meddelelse.
Der gik kostbare 4 til 5 minutter til spilde på grund af, at nattevagten ikke kunne ringe fra telefonen i køkkenet. Slukningen med egne håndslukkere, herunder haveslangen var nytteløs på det tidspunkt branden blev opdaget.
Samtidig lukkede branddørene ikke på 1. sal ud til trappen på grund af, at de fejlagtigt var fastholdt med smelteled. Det bevirkede den ovenfor nævnte spredning af røgen til hele 1. sal og den øverste del af trappen.
Alt gik galt. Derfor udløste branden sig tragisk med 3 omkomne til følge.
Brandårsagen er forsat ubekendt.

Nattebranden på Sakskøbing Plejehjem med et heldig forløb.

Den 23. september 1985 ved 4 tiden om natten blev der slået brandalarm fra Sakskøbing Plejehjem på Maribovej. Årsagen til denne brand var der ikke i tvivl om, nemlig tobaksrygning. En mandlig beboer på 1. sal havde trods rygeforbud fået "smuglet" tobak med ind på sit værelse efter en tur i byen.
Han havde efter tilbagekomsten sat sig i sin lænestol og var formentlig faldet i søvn med cigaren i munden.

Bygningen.

Det tidligere alderdomshjem, i 1985 kaldet plejehjem, var opført i slutningen af 1930erne og var, som kommunens øvrige plejehjem, blevet brandsikret i perioden 1974-76 som ovenfor nævnt for Toreby Alderdomshjem.
Sakskøbing byråd bevilligede dog midler ud over til det lovmæssige, så samtlige værelser på alderdomshjemmene kunne få installeret varmefølere i loftet.
Hjemmet havde 3 fuldt udnyttede etager i form af enkeltværelser, men også egentlige lejligheder i fløjene.
Køkken og dagligstue befandt sig i stueetagen mod vest og en forholdsvis bred trappe midt i bygningen førte op til 1. og 2. sal. Der var isat branddøre mellem trapperummet og gangene fastholdt i åben stilling med magneter, der lukkede ved påvirkning af røg.

Nattevagtens reaktion inden brandvæsnet ankom.

Den kvindelige nattevagt var alene på hjemmet med ansvar for de 24 beboeres sund – og sikkerhed.
Hun blev gjort opmærksom på, at der var noget galt ved, at der blev udløst en alarm i form af en hyletone. Alarmen kom formentlig fra varmemelderen i værelset på 1. sal. Inden hun går i gang med at finde årsagen til alarmen, når hun at ringe til bestyrerinden. Da hun ikke kan lokalisere brandstedet på panelet på kaldeanlægget, begiver hun sig herefter rundt på gangene og opdager derved røg sive ud under døren fra værelset på 1. sal på gangen mod øst.
Selv om der både var røg og ild i værelset får hun slæbt den bevidstløse beboer ud på gangen og hen til midtertrappen. Først herefter ringer hun 000 til politiet, som gennem Falck Nykøbing, alarmerer brandmændene i Sakskøbing og Maribo.

Brandvæsnets indsats.

Ved brandvæsnets og min ankomst med køretid på under 1 minut, var hele gangen på 1. sal mod øst røgfyldt og det brændte kraftigt i værelset, hvor branden var opstået, idet ruderne i vinduerne nu var sprængt.
Røgdykkerhold blev sat ind for bekæmpelsen af branden i værelset og evakuering af de øvrige beboere på den røgfyldte gang. Flere lå endnu og sov. Samtidig blev en udluftning af værelser og gange iværksat. En af boerne var bruger af kørestol, men også han kom ud og båret ned i dagligstuen i stueetagen.
Trods det, at der også var trængt røg op på 2. sal på grund af de åbne branddøre, blev beboerne her på deres værelser og det samme gjaldt beboerne i stueetagen.

Eftersnak.

Branden fik et heldigt forløb, idet ingen kom alvorligt til skade. Nattevagten fik hurtigt melding om branden gennem det interne alarmanlæg fra varmefølerne i loftet i værelset.
Hun skulle nok have kaldt brandvæsnet først, inden hun gik i gang med at lede efter brandstedet. Hun redder den person der var i direkte fare, men udsætter sig selv for faren at blive røgforgiftet. Hvis dette ikke var sket, kunne en gentagelse af resultatet af branden på Toreby Alderdomshjem være sket.
Her gik det godt, og nattevagten blev dagens helt.

Andre brande på plejehjem

Både på de øvrige kommunale plejehjem og den amtslige institution Saxenhøj var der brande, hvor det også har været tæt på at personer var omkommet.
På grund af større ombygningsarbejder eller nybyggeri, som ved opførelsen af Lindevang og Doktorparken og ombygningen af Kildebo, blev der midt i 1980erne installeret fuldautomatiske brandalarmeringsanlæg som medførte et stort antal blinde alarmer.
Disse uheldige udkald, som unødigt trak på de deltidsansatte brandmænd på alle tider af døgnet, toppede i 2001 med udkald til 20 blinde alarmer. Heri også medregnet dem vi fik fra DanDisc og Kraftvarmeanlægget på Kroggården.
En af dem jeg sent vil glemme var udkaldet til Kildebo, hvor man en formiddag fejrede en 100 års fødselsdag med besøg af borgmesteren. Fødselsdagskagens mange lys havde udløst alarmen. De fremmødte brandmænd blev efter, at det blev konstateret at alarmen var blind og anlægget genindstillet, inviteret inden for til kage og kaffe til bords sammen med fødselaren.



Udrykning til blind alarm på Lindevang, den 8. februar 2008.



Brand i Brogade, den 31. december 2007.

Bilbrande

Udkald til brande i motorkøretøjer har ligget nogenlunde konstant med 6 – 8 om året, hvoraf de 3 -4 skete på motorvejen. I flere tilfælde var det ejeren selv eller biltyve der havde hensat bilen i et skovområde, hvor den med hjælp af benzin udbrændte til det ukendelige.
Ved langt de fleste bilbrande var den enten slukket ved vor ankomst eller bilen var totalt omspændt af flammer, men heldigvis har egentlige bilbrande ikke kostet menneskeliv.
Derimod er vi blevet kaldt ud til en del færdselsuheld med flere omkomne på motorvejen for at kunne gribe ind, hvis der opstod brand.
Derimod kostede den alvorlige ulykke lige uden for tunnelrøret på Falster ved Guldborgsundtunnellen 5 menneskeliv i oktober 2001.

Lastbilbrand på Nystedvej.

Ved 11.30 tiden den 23. september 1980 indløb der melding om bilbrand på Nystedvej ved Krenkerupvej.
Allerede på en kilometers afstand, inden viadukten under motorvejen, kunne jeg konstatere at det ikke var en almindelig bilbrand, idet kraftigt røg – og flammeskær vidnede om brand i særdeles brandbare stoffer.
Ved ankomsten viste det sig, at det var en af Amtets lastbiler, som var indrettet som hjælpevogn for en afstribningsmaskine, der var kraftig ild i.
Lastbilen var startet fra Amtets vejplads ved Motorvejen og var på vej syd over ad Nystedvej. Allerede først på Nystedvej var der røgudvikling fra ladet, men først et par hundrede meter syd for Krenkerupvej lykkedes det en medtrafikant at få standset den brændende lastbil og få alarmeret.
Chaufføren kunne over for mig oplyse, at der både var gasflasker, olie og plastikpulver på vognladet som var dækket med en presenning.
For at få dæmpet branden og for ikke at udsætte brandmandskabet for direkte fare fra eventuelt sprængte gasflasker, blev der på behørig afstand sat ind med vand fra slangerne. Vi rykkede lidt tættere på og dækkede lastbilen med skum, som fik slukket ilden i de brandfarlige væsker. Derimod brændte gassen i flasker, som løb ud gennem sikkerhedsventilerne, fortsat op igennem skummet. Udstyret med hver en 6 kg. pulverslukker rykkede Svend Erik Peerson, Hans Jørgen Mølgaard og jeg tæt på ladet og ved at ”skyde” slukkerne af samtidig blev branden i gassen slukket.

Trafikken på Nystedvej var under slukningsindsatsen holdt tilbage i begge spor. Inden de mange biler og traktorer kunne komme forbi, måtte brandmændene flytte de varme gasflasker ud i marken for en yderligere afkøling.
Hjælpevognens indretning med et gasanlæg og en smelteovn var ikke godkendt af nogen offentlig myndighed og sammen med alle de brandbare stoffer på ladet var bilen klart i strid med gældende regler for flaskegas og brandfarlige væsker.
Her gik det heldigvis godt. Ingen kom til skade. Om der efterfølgende var nogle inden for Amtet, der blev gjort ansvarlige og fik bøde har jeg aldrig fået at vide.



Lastbilbranden på Nystedvej, den 23. september 1980.

Brand i grisetransport ved udmundingen af Guldborgsundtunnellen med fem omkomne personer

Optakten.

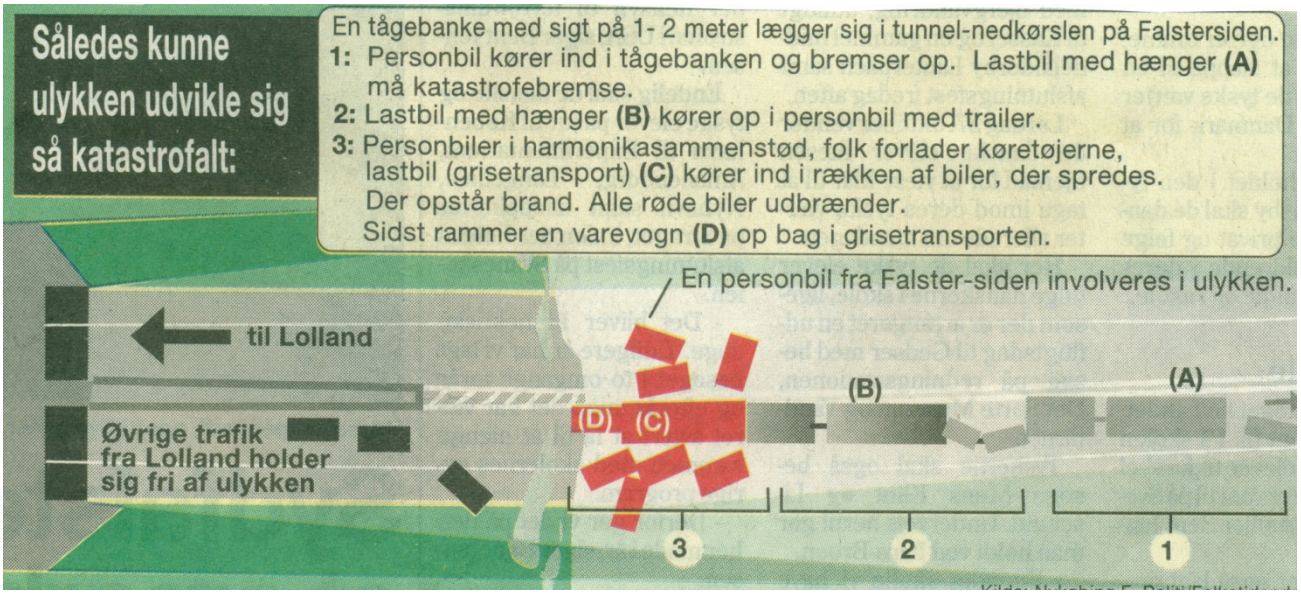
En fredelig formiddag den 16. oktober 2001 ved 9.30 tiden kom en grisetransport kørende på motortrafikvejen på Lolland frem mod tunnellen. Vejret var køligt, men med solskin på Lollandsiden.

Da grisetransporten var på vej ud af tunnellen på Falstersiden var vejret totalt skiftet, idet en meget tæt tåge/havgus havde lagt sig over området, fra tunnelen frem mod afkørslen ved Ønslev, med en sigtbarhed på nogle få meter.
Inden grisetransporten kom ud af tunnellen var flere biler allerede kørt op i hinanden i et harmonikasammenstød. Føreren af bilen med grise, når heller ikke at bremse op, men kører op i og hen over en række personbiler. Herved opstår der brand i grisetransporten og katastrofen er en realitet.

Alarmeringen.
Der havde inden den her omtalte tragiske brand i løbet af 1990erne været afholdt fællesøvelser med fingerede brande og ulykker i tunnellen, og der forelå en alarmerings – og indsatsplan for brand i og ved tunnellen.
Alligevel bliver der i første omgang kun sendt en hjælpesprøjte fra Nørre Alslev trods det, at der i planen stod, at der ved en enhver brand skulle sendes slukningstog både fra Nykøbing og Maribo og hjælpesprøjter fra Sakskøbing og Nørre Alslev.
Den noget uklare melding om brand indløb kl. 9.55 fra politiet til Falck i Nykøbing.
Indsatsleder Thomas Fjeldving og jeg sad lige efter kl. 10 i Rådhusets kantine, da vi via vores brandradioer kl. ca. 10.10 fik melding om bilbrand ved tunnellen, hvis nok på Lollandsiden.
Thomas, som lige havde afsluttet sin indsatlederuddannelse, blev alene sendt af sted i udrykningsbilen.
Beredskabschef Henrik Nielsen fra Nørre Alslev var, som indsatsleder, den første af redningsmandskabet der nåede frem til ulykkesstedet. Trods den meget ringe sigtbarhed var han ikke i tvivl om, at det var en meget alvorlig ulykke, hvorfor han slog katastrofealarm.

Ulykkens opstående og katastrofens omfang.
Hvad der forårsager katastrofen er der ikke tvivl om, nemlig den meget tætte tåge med en sigtbarhed på højst nogle få meter på Falster siden. Det starter med, at en lastbil med en hænger laver en hård opbremsning, ca. 200 meter fra tunnelen, for at undgå at køre op i en personbil, som kører ekstremt langsomt på grund af den tætte tåge.
Herefter kører en personbil med anhænger op i denne lastbil og personbilen bliver selv påkørt af en lastbil med lad, hvorpå der står en del trailere. Herefter kører et utal af biler op i hinanden. En af disse bliver endda skubbet over i modsatte vejbane, hvor den bliver torpederet af en svensk personbil.
Ulykken bliver til en katastrofe, da grisetransporten kommer op af tunnelen og ca. 100 meter ude kører direkte op i og hen over de holdende biler. Der opstår herved brand

som spreder sig fra grisetransporten til 7 personbiler og en varevogn, der som den sidste rammer op i grisetransporten.
De fleste at personerne i de brændende biler, når at komme ud og i sikkerhed i rabatterne men 4 personer når ikke dette og omkommer i flammerne.
Den 5. omkomne døde på sygehuset dagen efter på grund af indre kvæstelser.



Tegning over uheldsstedet.

Indsatsen.
Det syn der møder Henrik Nielsen, som indsatsleder, er det alle frygter nemlig at stå over for en katastrofe. Udover de døde og de 10 – 12 sårede personer er der også et stort antal forbrændte grise som spredes både uden for og inden i tunnellen. Samtidig står han over for en voldsom brand i køretøjerne, som han ikke med førsteudrykningen fra Nørre Alslev på 4 mand og en autosprøjte kan udrette meget imod.
På det tidspunkt er de 4 omkomne, herunder føreren af grisetransporten, formentlig døde. Det er derfor nogle lange minutter, for Henrik Nielsen, der går inden yderligere mandskab når frem i form af brandkøretøjer, ambulancer og lægehold, hvilket først sker mellem kl. 10.20 og 10.40.
Først herefter får man overblik over katastrofens omfang og kan sætte effektivt ind i hjælp til de sårede.

Større brande i erhvervsvirksomheder

Første halvdel af 1970erne forløb uden de større brande i erhvervsvirksomheder, men der blev kaldt ud til 12 brande i mindre træbearbejdningsvirksomheder, herunder på Sakskøbing og Guldborg savværker. Indtil flere gange hvert sted uden der dog skete totalskade.

I de følgende år fortsatte brandene i træbearbejdningsvirksomheder nu med totalskader til følge. En virksomhed på Engestoftevej og en på Nystedvej nedbrændte, men der skete også store brandskader på de 2 savværker ved brande der.



Dammans Asfaltfabrik på havnen, den 17. november 1977.

Brand i asfaltfabrik på havnen.

Branden på Dammans Asfaltfabrik på havnen i Sakskøbing den 17. november 1977 var omfangsmæssig og skademæssigt må den betegnes som en større brand.

Det var selve det store og høje asfaltblandeanlæg, der var begyndt at brænde efter opstarten om morgenen.
Det var en af de få gange, hvor der blev brugt rigtigt meget skum for at få dæmpet og slukket branden.

Brand i tørreriet på Sukkerfabrikken.

På grund af, at man på Sakskøbing Sukkerfabrik havde et effektivt krigsmæssigt bedriftværn, som også i det daglige fungerede som et fabriksbrandværn, blev de fleste brande, der opstod på fabrikkens areal, slukket inden vi ankom.
Den eneste større brand der er blevet kaldt ud til på byens altdominerende virksomhed, fandt sted midt i oktober 1985.
Branden var opstået inden i den meget store tørretromle i tørreribygningen, hvor man omdannede roeaffaldet til piller.
Det blev en lang og besværlig indsats, idet vi i samråd med fabrikkens ledelse valgte langsomt og sikkert at tømme den brændende "indmad" ud af tromlen, mens den endnu kørte. En slukning med vand inde i tromlen og standsning ville kunne have ødelagt tromlen.

To storbrande på 14 timer

Efter at årets korte men tørre høstperiode var overstået med kun et udkald i Sakskøbing Kommune til en brand i en stubmark, skete det helt usandsynlige onsdag den 13. august 2003, idet der opstod 2 storbrande med kun 14 timers mellemrum. Brande, som vil komme helt til tops med hensyn til skadeserstatning i nyere tid i kommunen med henholdsvis 8 og 6 mio. kroner.

Sakskøbing: Alarm den 13. august 2003 kl. 1.28 fra Falck i Holbæk til Sakskøbing og Maribo Brandvæsner.
Melding: Brand i møbelforretning. Adresse: Søndergade 22 Sakskøbing.
Kørevej: Indsatsleder 1,5 km. Brandvæsen 2,0/8,0 km.
Indsatsleder: Erik Bohn-Jespersen.

Brand i Møbelland, Søndergade 22.

Meldingen indløb kl. 1.30 og lød på brand i møbelforretning. Allerede ved afgangen fra min bopæl, ca. 1.5 km fra brandstedet i Søndergade, så jeg røgsøjlen fra branden i

den stille, måneklare nat. På vej frem rekvirerede jeg yderligere en tankvogn fra Nysted.
Ved ankomsten blev jeg mødt af lyden af knaldende tagplader, kraftig røg og ildskær fra bagbygningerne til møbelhandelen ved den offentlige parkeringsplads.
Mit kendskab til bygningsmassen i gaden fra byggesagsbehandling og brandsyn gjorde, at jeg hurtigt blev klar over, at møbelforretningen – med et tæt pakket udstillingsareal og lager på ca. 800 m ² i to etager uden brandadskillelser – næppe stod til at redde. Bygningen var over hundrede år gammel, og den havde tidligere været brugt som hotel. Midt i 1960erne blev den ombygget og taget i brug til møbelhandel.
Beboelse på nabo – og genboejendommen fandtes der kun på 1. sal over herretøjsforretningen i Søndergade 20, som var adskilt fra møbelhandlen med dobbelt brandmur. Tøjforretningen havde desværre ved opførelsen i 1970erne fået tilladelse til et udhæng af træ, hvilket var uheldigt under branden.
Det var nabolejlighedens beboer, kommunens forhenværende kommunaldirektør, som havde alarmeret, efter at hans hund havde vækket ham og hustruen.
Det, der bekymrede mig mest var, om vi kunne nå at forhindre brandspredning til naboejendommen på grund af varmen.



Møbelland i Søndergade 22, den 13. august 2003.

Indsatsen.

Da Falck-stationen i Sakskøbing er en hjælpestation med autosprøjte og tankvogn, afsendes der samtidigt et slukningstog fra hovedstationen i Maribo.
Det vil sige, at der reelt er to slukningstog på vej med ca. 20 mand ved enhver bygningsbrand i Sakskøbing Kommune.
Slukningstoget fra Sakskøbing blev sat ind ved brandens arnested, ved den offentlige P-plads, hvor møbelbutikken grænsede op til en lagerbygning for en elinstallatørforretning, som også var antændt. Førsteindsatsen her bestod i at få fjernet både møbel – og el-forretningens varebiler samtidig med, at et BC - angreb blev sat ind for at begrænse brandens udbredelse i el - butikken.
Slukningstoget fra Maribo fik jeg dirigeret til Søndergade, hvor BC - angreb blev sat ind gennem portrummet.
Drejestigen blev efter en tur i Søndergade sendt til hjælp på P - pladsen med vandkanon fra toppen. Imens slangeudlægning til brandhaner blev etableret, blev der gjort forsøg på at trænge ind af hovedindgangen til møbelforretningen. Røgdykkerne blev imidlertid mødt af en kraftig røg og varme, som forhindrede en indvendig slukning. En kritisk situation opstod kort efter indtrængningsforsøget, da de tre store butiksruder sprængtes. Maribos autosprøjte blev i sidste øjeblik kørt ca. 15 m frem, og samtidig satte 2 B - rør en dæmper for varmeudviklingen på gaden.
Jeg havde løbende kontakt med slukningstogenes holdledere, og via skadestedsradioerne blev røgdykkerhold sat ind i nabobygningerne for indsats ved brandgavlene.
Vandforsyningen blev i første omgang sikret ved pendulkørsel til vandværket med tre vandvogne. Ved tilkald af kommunens elektriker, som satte ekstra tryk på mod byen til brandhanerne, blev en mere permanent forsyning sikret.
Klokken ca. 2.30 var jeg sikker på, at vi havde styr på branden, så brandsmitte til nabobygningerne ikke ville ske.
På et meget tidligt tidspunkt mødte ejere og lejere af de berørte ejendomme op med undtagelse af elinstallatøren, som var på ferie i Jylland. Derfor kunne adgangen sikres med nøgler, også til el - butikken, da en vægter mødte frem på grund af udløst tyverialarm.
De mere rutinemæssige ting kunne derefter igangsættes med tilkald af Skadesservice, Redningsberedskabets forplejningsgruppe og fjervarmen på grund af en sprængt stikledning. Forsikringsforholdene blev afklaret, og det viste sig, at alle berørte havde samme firma.

En kritisk situation opstod igen ved ca. 5 - tiden med tiltagende udbuling af facadens 1. sal mod Søndergade. Ved faldet blev stueetagen dog stående og kun en gadelampe tog skade.
De følgende timer gik med at dæmpe branden og vælte mure til forberedelse af efterslukningen.
Ved 8 - tiden blev der givet grønt lys for brug af gravemaskine til efterslukningen, som fortsatte dagen igennem, til den måtte afbrydes ved udkald til gårdbranden på Krårupvej.
Der blev brugt ca. 400 m³ vand og ca. 300 brandmandstimer, og yderligere efterslukning måtte foretages i el-lageret onsdag aften og fredag morgen i møbelforretningens ruiner.



Møbelland Søndergade 22, den 13. august 2003.

Gårdbranden på Krårupvej 20

Sakskøbing: 13. august 2003 kl. 15.34 fra Falck i Holbæk til Sakskøbing og Maribo brandvæsner.
Melding: Brand i halmlade på gård med dyr.
Adresse: Krårupvej 20, Sakskøbing.

Kørevej: Indsatsleder 7,0 km
Brandvæsen: 7,0/7,5 km. Indsatsleder Erik Bohn-Jespersen.

Meldingen, som indløb kl. 15.34, lød på brand i halmlade på gård med dyr.
Udenfor byområdet på Maribovej sås en kraftig røgsøjle, og jeg blev klar over, at det igen var en alvorlig brand, vi stod over for.
Køreafstanden var ca. 7 km både fra Sakskøbing og Maribo, så de to slukningstog ville ankomme næsten samtidig.
Ved ankomsten blev jeg på den smalle kommunevej mødt af gårdejeren, hans familie og tilløbne naboer. De var alle meget oprevne og chokerede, men de fortalte samstemmende om de op mod 100 køer, der befandt sig i de brændende bygninger. På gårdspladsen konstaterede jeg, at ilden havde godt fat i to af de tre længer, men kun i loft - og tagkonstruktionen.
Desuden brændte det i hø og halm i to store oplag i bygninger bygget sammen med staldene. Hvad jeg i første omgang ikke så, var at ilden havde bredt sig til de tilgrænsende stubmarker.



Krårupvej 20 i Våbensted, den 13. august 2003.

Indsatsen.

En oplysning om, at der var brandsikre dæk over de 2 længer, hvor branden havde mest fat, var afgørende for min beslutning om først at sætte massivt ind med redning af dyr.
Efter hastigt udførte BC - udlægninger blev alt mandskab – ca. 20 brandmænd og yderligere 20 personer, heriblandt politifolk og naboer sat i gang med at drive og hale de 90 modstræbende jerseykøer og kalve ud.
En indsats jeg aldrig vil glemme, og som lykkedes med tab af kun en ko, der måtte aflives af dyrlægen.
Under redningsindsatsen blev en tilfældig person sat til køling af stuehuset, som var truet af branden i det sydlige halmlager, og Maribos tanksprøjte klarede brandene i de omliggende markers stubbe.
En kedelig episode opstod under redningsarbejdet, da gårdejeren måtte køres på sygehuset på grund af overanstrengelse og mindre røgforgiftning. Han blev dog udskrevet dagen efter.
Samtidig med, at slukningsindsatsen for alvor blev sat ind, påbegyndtes en bortkørsel af køerne til en gård, som netop havde sat sin besætning ud.
På grund af den megen halm og især hø blev slukningsindsatsen en langvarig og sej kamp.
De tre tankvogne havde i første omgang besvær med at følge med forbruget af vand, indtil slangetenderen fik lagt slanger til en nærliggende mergelgrav med et par hundrede m³ vand.
Til hjælp ved slukningsarbejdet blev der rekvireret en gummiged. Denne arbejdede i ca. 8 timer frem til kl. 2.00 torsdag med udtagning af det brændende halm.
Da yderligere vand skulle bruges, blev Støttepunkstationen fra Nykøbing F. tilkaldt , og ved 19-tiden havde de etableret en mere permanent vandforsyning fra den tidligere branddam i Krårup by ca. 700 m fra brandstedet.
Efter ca. 20 timers indsats måtte jeg sende Sakskøbing mandskabet hjem ved 22 tiden. Støttepunktmandskabet overtog herefter deres plads sammen med Maribofolkene. Ved 1 - tiden torsdag var det Maribomandskabets tur til at blive afløst, og indsatsleder Svend Rykær, som havde afløst mig, rekvirerede en brandgruppe fra Beredskabscenter Sydsjælland.
Støttepunktpersonalet forlod brandstedet ved 9- tiden torsdag, mens Beredskabscentret fortsatte efterslukningen til kl. 11.00, samtidig med at der blev væltet gavle og udluftningsskorstene med hjælp fra en kranvogn.

Efterslukningen fortsatte med tankvogne torsdag, fredag og lørdag, da især høet i den stærke blæst blev ved med at ryge og blusse op.
Til indsatsen blev der brugt ca. 800 m³ vand og ca. 500 mandskabstimer.

Efterspil og snak.

På grund af den meget store og ekstraordinære indsats, der var ydet, ønskede borgmester Kaj Petersen at takke brandmandskabet.
Ved en takkeceremoni sidst på fredagen, hvor også gårdejeren og hans familie deltog, fik hver brandmand og forplejningsgruppens deltagere overrakt 3 flasker rødvin.
Mødet blev også, især for den hårdt ramte gårdejerfamilie, brugt til en form for eftersnak og psykisk hjælp.

Sakskøbing Roklub nedbrændte

Indsatsleder Svend Rykær.

Om morgenen ved sekstiden den 7. september 2004 indløb der melding om brand ved roklubben på havnen. Det var mig, der havde vagten og desuden var jeg formand for roklubben.
Erik Bohn-Jespersen skulle overtage vagten, da jeg skulle på arbejde i Nakskov. Da jeg hørte, at det var Roklubben, der brændte ville jeg selv være til stede.
På vejen forbi Fjordvej 22 tog jeg Erik Bohn-Jespersen med til brandstedet.
Allerede fra Fjordvej kunne vi se røgen og ilden fra en brand og vore bange anelser blev til virkelighed, da vi passerede broen ved havnen. Det var Roklubben der stod i lys lue.

Bygningen og inventar.

Saxkjøbing Roklub blev startet i 1905, og de første år havde man bådene i skure på Rørbæk siden.
Saxkjøbing Roklubs første klubhus blev opført i 1922 på adressen Havnegade 6 på Sakskøbing siden.
Det blev opført i to etager. De bærende konstruktioner bestående af stolper og tagspær var af træ, ligesom den indvendige og udvendige beklædning var af brædder med mange lag maling på. Taget var af tagpap også tjæret indtil mange gange.

I stueetagen var der omklædningsrum for herrer og damer, værksted og hal for robåde af træ og glasfiber, i alt 20 – 25 stykker.
Første sal bestod af et køkken og en opholdstue med en række uerstattelige pokaler, billeder samt en del protokoller. Der var en stor sal med borde, stole og sofaer samt romaskiner.



Roklubben på havnen, den 7. september 2004.

Branden.

Ved ankomsten til Roklubben ca. 4 minutter efter modtagelsen af alarmen foretog jeg en udvendig rundering, for at undersøge hvor og hvor meget det brændte i bygningen. Ilden var på det tidspunkt gået igennem taget og hoveddøren stod åben, så jeg kunne se ind i hallen for både. Den var overtændt, og alle bådene var omspændt af flammer. Videre rundt om bygningen, så jeg, at et vindue til damernes omklædningsrum også var åbent. Jeg forsøgte at åbne portene til bådehallen uden held.
Det var ved denne rundering umuligt at trænge ind i bygningen, så det var kun muligt, at sætte ind med udvendig slukning.

Falck fra Sakskøbing ankom hurtigt efter min ankomst, og de gik i gang med et BC - angreb. Da Falck fra Maribo ankom, blev der etableret vandforsyning fra havnen og en ny BC - udlægning.
Der opstod hurtigt så meget strålevarme, at brandmændene måtte holde sig i behørig afstand, da ruderne i bygningen – det tidligere kontor for olieselskabet – overfor roklubben sprængtes.
En parkeret aflåst bil ved siden af denne bygning var også truet af strålevarmen og måtte trækkes væk.
Efter ca. 3 timer havde vi branden så meget under kontrol, at Maribos sprøjte og tankvogn kunne sendes hjem. Vi beholdt dog stadig slangetenderen til efterslukningen.



Resterne af Roklubben, den 7. september 2004.

Politiet ankom meget hurtigt og de fik forevist den åbne hoveddør og vinduet, der også var åbnet. De tilkaldte brandteknikere fra København ankom senere på dagen.
Teknikkerne undersøgte den rygende ruinhob og tog prøver med hjem.
Undersøgelserne viste, at branden var påsat med brandfarlige væsker. Der havde været benzin, lager af olie, terpentin og væsker til glasfiber i værkstedet inde i bygningen.

Brandmændene fra Sakskøbing blev sendt hjem ved 16 tiden, men måtte ned til efterslukning ved 20 tiden.

Eftersnak.
Der skulle gå næsten 4 år inden en ny bygning for Roklubben stod færdig og den blev indviet i maj 2008.

Kilder:

Svend Erik Peersons, avisudklip og billeder
Hans Jørgen Mølgaards, avisudklip og billeder
Birgit og Per Lander
Svend Rykær
Jeanette og Karsten Petersen
Rene Larsen, fotos
Sakskøbing Lokalhistoriske Arkiv.

Knivdrab i Sakskøbing

af Rene Larsen og Erik Petersen

Indledning til knivdrabet i Sakskøbing

I vore dage tales der meget om brug af knive, problemet ser ud til at være meget stort, for der er mange steder i landet begået flere drab med knive.
Men det er ikke noget nyt, at der bliver brugt knive.
Vi vil fortælle om et knivdrab i Sakskøbing for over hundrede år siden, beskrevet i Østlollands Folkeblad.

Drab i Sakskøbing, som følge af drikkeriet i byen

Den 1. november 1907, om aftenen, er der sket en sørgelig episode, som desværre har kostet et ungt menneske livet.
Den 21-årige Anton Sørensen, født 17. januar 1886 i Rørbæk, Sakskøbing Landsogn, som søn af gårdejer og sognerådsformand Christen Sørensen på Møllevej i Rørbæk (Rosengården), var ligesom så mange andre mennesker kommet til byen i anledning af skiftedagen.



Anton Sørensens fødehjem på Møllevej (Rosengården), foto 1978.

På en beværtning rager Anton Sørensen uklar med nogle karle fra Berritzgård, men det udvikler sig dog ikke her til håndgribeligheder.
Lidt senere omkring klokken 22 kommer Anton gående fra Brostræde (Torvegade) og ad Torvet til, ud for købmand Green møder han de 4 karle fra Berritzgård, de er kendelig påvirkede af spiritus, og der veksles nogle bemærkninger.

En af karlene, den 17årige Peder Jeppesen, styrter ind på Anton og stikker ham med en kniv bag det ene øre.
Anton synker øjeblikkelig sammen, og blodet vælter så stærkt ud af det skrækkelige sår, ja, blodet vælter så stærkt ud, af det arme menneske, at rendestenen ligefrem flyder med blod.
Rædsel griber tilskuerne, og under den almindelige forvirring stikker drabsmanden af.

Anton Sørensen bringes til doktor Truelsen i bevidstløs tilstand og bliver her taget under behandling. Senere køres han til sit hjem på Møllevej i Rørbæk, hvor han i formiddag er afgået ved døden, uden at være kommet til bevidsthed.



Købmand Greens forretning på torvet, ud for denne forretning skete drabet på Anton Sørensen, foto 1910.

Drabsmanden, den kun 17årige Peder Jeppesen, søn af staldkarl Jeppesen på Nørregård i Slemminge, blev ved middagstid den 2. november anholdt af landbetjent Elmkær og indsat i Sakskøbing arrest.
Der bliver afholdt et kort forhør over drabsmanden, hvorefter der er afsagt arrestdekret over ham.
Våbnet, hvormed Anton Sørensen blev dræbt, var en dolk, som drabsmanden ved 20 tiden købte hos en købmand i Sakskøbing, en anden karl fra Berritzgård købte også en dolk, og de ville desuden have købt knojern, dolken har drabsmanden Peder Jeppesen bortkastet.

Det legale ligsyn bliver afholdt om eftermiddagen den 2. november af distriktslægen.
Resultatet heraf er, at der er tilføjet Anton Sørensen et stik i venstre side af hovedet.
Dolken er gået gennem hjerneskallen ind i hjernen og dens blodkar.
Dødsårsagen er en kombination af forblødning og lammelse af hjernen.
Obduktionen vil blive foretaget på mandag den 4. november.

Drabssagen og obduktionen

Mandag den 4. november 1907. Anton Sørensens lig blev obduceret af stiftsfysikus C. Hansen, Nysted og distriktslæge Langhoff i Sakskøbing samt overværet af doktor J. Truelsen.
Det konstateredes at det tilføjede snitsår var absolut dødeligt.

Der bliver samme formiddag afholdt, af herredsfoged Møller, et kort forhør over drabsmanden Peder Jeppesen, der aflagde fuldstændig tilståelse.
Herredsfogeden meddelte ham derefter, at Anton Sørensen var død lørdag formiddag, Peder Jeppesen faldt fuldstændig sammen ved denne meddelelse og brast i gråd.
Han blev derefter på sygehuset konfronteret med liget, og her gentog han sin tilståelse.

Drabsmanden Peder Jeppesen er trods sin ungdom en hård kavaler. Engang slog han på Berrizgård en kammerat ned med en cykellygte, han har også truet en fodermester på Nørregård i Slemminge med en slagtekniv.
Den dræbte Anton Sørensen er ikke uden skyld. Han var, når han fik noget at drikke, udfordrende, han ville gerne slås, således også den for ham skæbnesvangre 1. november, hvor Anton udfordrede karlene fra Berritzgård og sloges med dem og blev dræbt.

Hjem eller på sygehuset

Der opstår i Sakskøbing en meget hed debat angående behandlingen af Anton Sørensen.

Østlollands Folkeblad den 5. november. Vi beskrev mordet lørdag den 2. november, og der blev skrevet, hvorfor Anton Sørensen ikke blev indlagt på sygehuset, der lå i nærheden, i stedet for at blive transporteret til sit hjem på Møllevej i Rørbæk.

Den behandlende doktor Josva Truelsen antog ikke, at kniven kunne være trængt længere ind end til benet.
Det bestyrker os yderligere i det forkastelige i at transporteret et menneske, der har mistet flere potter blod og som er dybt bevidstløs, ud til en bondegård i stedet for til byens sygehus, hvor der kunne været gjort forsøg på at kalde ham til bevidsthed, og hvor lægen eller lægerne kunne være blevet klar over sårets farlighed.
Det skal også lige bemærkes, at doktor Josva Truelsen har forklaret, at Anton Sørensen ikke kom på sygehuset, fordi faderen udtrykkelig forlangte ham hjem. Det vil sige, at faderen var lige så uvidende om sårets farlighed som lægen.



Vestergade 4, Josva Truelsens ejendom 1907, foto 1963.

Anton Sørensens jordefærd

Begravelsen foregik fra Sakskøbing Kirke onsdag den 6. november under usædvanlig stor deltagelse.
I det store følge, der talte ca. 500 mennesker, sås blandt andet de fleste medlemmer af Sakskøbing Byråd, pressens repræsentanter samt hele Sakskøbing Landsogns medlemmer.
Kisten var dækket med et væld af kranse, deriblandt mange signerede.
Husmandsforeningen var mødt med deres fane.
Sognepræst L. Wagner talte i kirken over den afdøde, mindedes hans barneår, hvor han havde mistet sin moder Rasmine Sørensen, født Rasmussen hun døde som 41 årig, den 7. oktober 1898, da var Anton kun ganske lille.
Anton var nu, sagde præsten, bleven stor og stærk og sin fader til støtte, og så pludselig gået bort. Stødt ned i sin bedste alder.
Præsten fremhævede Antons kærlighed til de fattige, og efter at have givet et par trøstende ord til Antons fader og familie, sluttede præsten sin tale med de sørgelige virkninger af denne uhyggelige begivenhed.
Kisten blev båret ud ad kirken af medlemmer fra Sakskøbing Landsogn.
Ved graven takkede Antons fader Chr. Sørensen dybt bevæget for den store deltagelse i hans og families store sorg.

Drabskniven bliver fundet

Kniven, hvormed Anton Sørensen dræbtes, er i dag fredag den 8. november fundet ved den nye vej over engen ved Rørbæk.
Den har været forevist i købmand Greens butik, hvor det konstateredes, at det var den samme, som Peder Jeppesen købte den aften.
Knivens blad, hvorpå man tydeligt ser blodpletter, er 9½ centimeter langt.

Svar på artikel bragt i Østlollands Folkeblad
5. november 1907

Højtærede redaktør.

Det angreb de retter imod mig den 5. november for at have handlet "forkasteligt" mod den myrdede Anton Sørensen. Jeg håber, De giver mig plads for et par ord i den anledning.
En nærmere redegørelse for min rolle i denne tragedie, kan jeg af gode grunde ikke give her. Offentligheden må kunne vente, til forhørene har skaffet lys i sagen.
Det er tilstrækkeligt godtgjort, at Anton Sørensen døde som nødvendigt af det ham tilføjede sår, og ikke som følge af forsømmelse fra min eller anden side.
Derved er formentlig den værste bråd taget af Deres angreb, thi at den sårede fik lov at dø i sin egen seng i stedet for på sygehuset, og at han i den anledning måtte køres et par hundrede alen længere, det er jo ret ligegyldigt.
Han blev bragt ind til mig i en sådan forfatning, at jeg måtte tage ham under behandling straks. Ellers havde der været anledning til at angribe mig.
Jeg slap ham ikke af hænderne uden først at have overvejet, om jeg kunne gøre mere for ham.
De mener altså, at han skulle have været underkastet yderligere undersøgelser og yderligere behandling, kaldet til bevidsthed. Men her vover De Dem virkelig på glatis. Hvis det en anden gang skulle mislykkes mig at gøre Dem tilpas, og De skulle finde det nødvendig at røfle mig, kunne De gerne være så hensynsfuld at sende mig det pågældende nummer af Deres blad.

Deres ærbødige
Doktor Josva Truelsen.

Retten i Sakskøbing

Forhørene af Peder Jeppesen er nu sluttet den 11. december 1907, og udskrift er tilsendt Stiftsamtet, som har beordret tiltale mod Peder Jeppesen for drab, og der er beskikket J. Larsen som forsvarer og prokurator Koefod som anklager.

Drabsmanden Peder Jeppesen er i dag den 24. december 1907 ved Sakskøbing Købstads Ekstra Ret idømt 3 års forbedringshusarbejde.

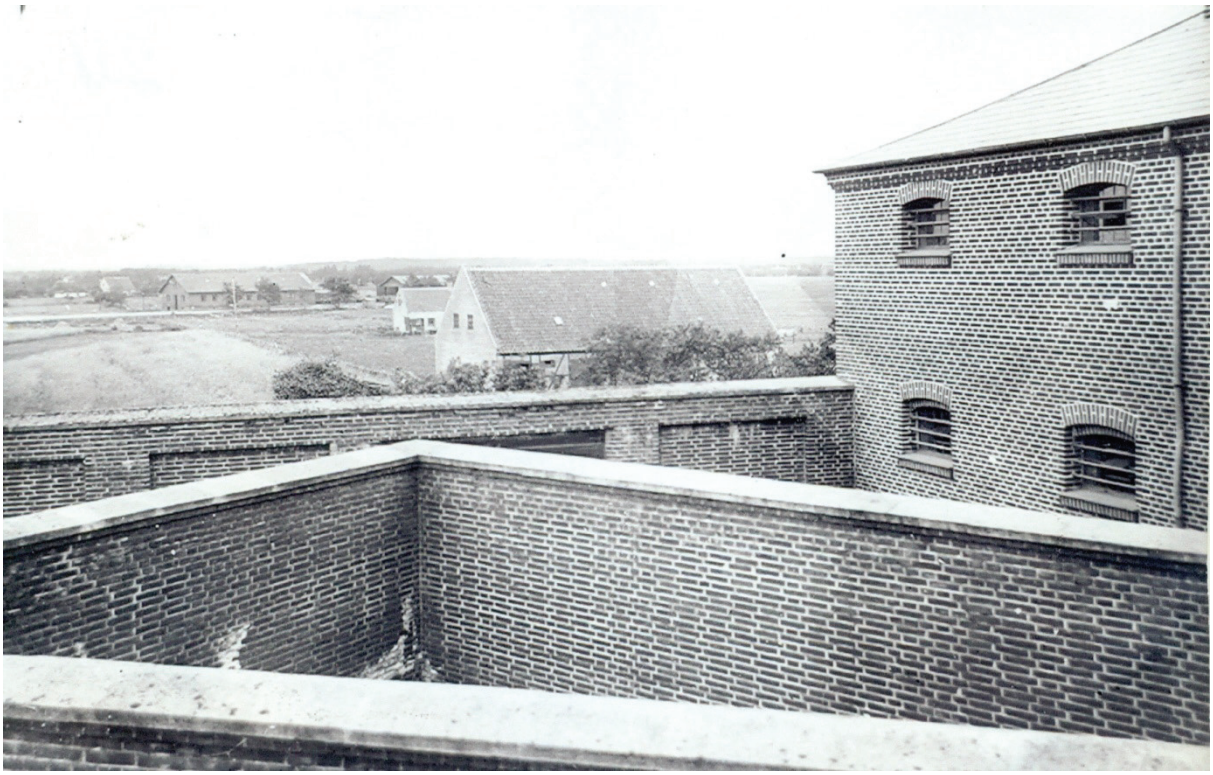
Kommentar til dommen skrevet i Østlollands Folkeblad den 27. december 1907.

Dommen, der er falden over den unge drabsmand Peder Jeppesen, leder atter tanken hen på det sørgelige skiftedagsdrama – leder tankerne hen på det, der er årsagen til så mange ulykker – det usaglige drikkeri.
To unge mænd, der møder med store forhåbninger til livet, rives væk i samme øjeblik, som alkoholen behersker dem – den blinkende kniv sikkert i hånden og ve den, der kommer i nærheden af den, det ellers til dagligt skikkelige og ordentlige menneske.
Ja, den meget lovpriste spiritus har den kolossale magt over mennesket, at det under indflydelse heraf er i stand til at begå handlinger, som de i ædru tilstand ville forsværge dem til aldrig at kunne begå.
Har man fra statens og kommunernes side ingen forpligtelse til at gøre forsøg på at komme drikkeriet til livs? Jo absolut, der ville kunne gøres meget fra disses side for at fjerne årsagen til så mange ulykker, fjerne den årsag, der stjæler ungdommens penge og det bedste i dem, og anbringer dem. Som i dette tilfælde, i et mørkt fængsel, efter under spiritussens indflydelse af have begået en forbrydelse, der lagde et andet ungt menneske i graven, og med udsigt til 3 års forbedringshusarbejde.
Hvor megen sorg har denne, skiftedags rus ikke bragt, hvilken sum af smerte er der ikke påført disse to unge menneskers pårørende. Derfor er det på tide at råbe et varsko til ungdommen, denne Bachusdyrkelse (vinguden) er farlig og forkastelig, hold Jer fra den og tag hellere del i og kast Jer over interesser, der kan hæve Jeres åndelige niveau i stedet for at drukne evner og livsmod i en nydelse, som kun efterlader væmmelse, og som ofte fører til fængsel og død.

Retten i Sakskøbing

Dommen over Peder Jeppesen er af det offentlige appelleret den 28. december 1907.

Overretten har den 1. maj 1908 forhøjet drabsmanden Peder Jeppesens straf fra 3 til 4 års forbedringshus.
Arrestant Peder Jeppesen og Stiftsamtet her erklæret sig tilfreds med overretsdommen, hvorefter arrestanten vil blive, den 8. Maj 1908, overført til fængslet i Vridsløselille.



Arresten i Rådhusgade i Sakskøbing, foto ca. 1915.

Der overgår den dræbte Anton Sørensens far sognerådsformand Chr. Sørensen endnu en trist dag.

Gårdbrand på Møllevej

Ved 23 tiden natten mellem lørdag og søndag den 17. juli 1909 opstod der ild i sognerådsformand Chr. Sørensens gård på Møllevej i Rørbæk (Rosengården).
Ilden opdagedes af en dreng som var på besøg på gården, idet han vågnede ved at mærke røgen.
Han fik hurtigt vækket tjenestekarlen, men da de kom ud, var gården allerede omspændt af ilden, så de måtte løbe uden om gården for at få vækket sognerådsformanden og dennes datter og søn.
Det lykkedes kun at redde et pengeskab, hvori kommunens kassebeholdning fandtes, samt et chatol, hvor kommunens arkiv opbevaredes.

Alt andet løsøre brændte, ligesom en hel del kvæg samt heste og høns indebrændte, af besætningen reddedes kun det som stod ude på marken.
Bygningerne var forsikret i Landbygningernes alm. Brandforsikring og løsøre i Marker Madsen brandkasse for 19.000 kr.
Hvorledes ilden er opstået, vides endnu ikke, men den formenes af være påsat.

Kilder:

Sakskøbing Kirkebog 1891-1915

Østlollands Folkeblad

Sakskøbing Lokalhistoriske Arkiv

Folketællinger fra Sakskøbing Landsogn

Beretningen om Jørgen Otto Jørgensen kaldet Maler Jørgen i Oreby 1880-1967

af Johan Jørgensen og Erik Petersen

Jørgen Otto Jørgensen (Maler Jørgen) blev født 16. april 1880 som ældste søn af bødker Rasmus Jørgensen og hustru Bodil Jørgensen, født Rasmussen, boende på matr.nr. 26, i dag Orebyvej 225.
Der var to andre sønner, Christian og Frederik Jørgensen.
Christian overtager barndomshjemmet i 1927 for en pris af 11.500 kr.
De to brødre Christian og Jørgen bliver aldrig gift og fortsætter i barndomshjemmet som bødker og maler.



Orebyvej 225, det nye stuehus er bygget i 30erne.

Maler Jørgen nedskrev sin ”Levnets skildring” i 1955, og det er den, der vil komme et uddrag af, samt en fortsættelse efter 1955 med små historier om Maler Jørgen.

Maler Jørgens skolegang foregik i den nu nedlagte Oreby Skole hos skolelærer Kunst og en hjælpelærer.
Da han var blevet konfirmeret kom han i lære hos malermester Johansen i Sakskøbing, det første arbejde han udførte var at fernisere de to trækvogne, som blev brugt til at køre farver og værktøj på, når de skulle ud og male hos folk.
Lidt senere fik han lov til at slibe møbler, som var malet første gang, det foregik med pimsten og sandpapir.
Hverken malermester Johansen eller maler Jørgen kunne cykle, så det var lange spadsereture ud til kunderne og var det for langt, logerede de hos folkene, som der blev arbejdet for.
Den længste spadseretur som lærling maler Jørgen var på gik til Øster Kippinge på Falster, den nat var det blevet et forskrækkeligt vejr, og næste dag blev det fortalt, at kirkespiret på Radsted Kirke var brændt.

Undervisningen i læretiden foregik på Teknisk Skole tre aftener om ugen fra klokken 18.00 til 21.00, de tre andre aftener holdt mesteren tegneskole på værkstedet.
Senere blev det til fem aftener om ugen på Teknisk Skole, så mesterens tegneundervisning ophørte.

I foråret 1899 blev Maler Jørgen udlært. Svendeprøven bestod i tegning med sort/kridt efter en gipsfigur og maling med limfarve af samme figur. Desuden fire plader malet henholdsvis, som egetræ, nøddetræ, mahogni og marmor.

Maler Jørgens første plads som svend var hos malermester Madsen i Guldborg.
Der malede Jørgen noget han ikke havde været med til før, nemlig en lystkutter, der tilhørte en falstersk godsejer, kutteren hed ”Sakuntala”, den blev malet både ud – og indvendig, mens den lå i vandet, udvendig hvidlakeret, indvendig var den af teaktræ på nær en fyrretrædør, så den skulle males så det lignede det andet teaktræ.

Vinteren 1900 var Maler Jørgen hjemme hos forældrene på Orebyvej, hvor han lærte at cykle på en brugt cykel, han havde anskaffet. Han malede også lidt for folk i nabolaget den vinter.

I foråret 1900 kom han tilbage til Guldborg og i 1903 kom han til malermester Carl Hansen i Nykøbing F., timelønnen var 40 øre og arbejdstiden var 10 timer begyndende kl. 6.00 morgen og fyraften kl. 18.00.

Den 31. juli 1903, kom Maler Jørgen ind som soldat i København. Det var første gang han var i København, han blev allerede hjemsendt 18. september samme år.

Efter endt soldatertid fik han arbejde hos sin læremester malermester Johansen i Sakskøbing til maj 1904, hvor han rejste til København, hvor han blandt andet malede skibsbunde med patentfarve. Derefter var han en tur i Gilleleje, der var lønnen 14.00 kroner om ugen samt kost og logi.
Derefter en tur til Hunseby og dernæst hos malermester Holmskov i Rørbæk, og senere i 1907 hos malermester Carl Hansen, hans gamle mester i Nykøbing F.

I november 1907 kom han hjem til forældrene i Oreby, og i foråret 1908 begyndte han at arbejde for egen regning, 14 år efter sin konfirmation var han vendt tilbage til sit udgangspunkt og blev der hele sit liv.

Det første arbejde Maler Jørgen fik, var at skrabe kalk af gamle bræddelofter. Det havde været meget brugt at kalke bræddelofterne i stedet for at male dem, og når de efterhånden, det ene år efter det andet fik et kalk lag ovenpå hinanden, så begyndte kalken at falde af i skaller, og så skulle lofterne males. Det blev også til mange malede møbler.
Et andet område Maler Jørgen havde meget arbejde med, var at male ligkister for snedkeren i Oreby og karetmageren i Tårs.

Snedkeren i Oreby havde gerne tre på lager, hver gang han fik en kiste afsat, lavede han en ny, som helst skulle males omgående. Men med karetmageren i Tårs forholdt det sig anderledes, han havde ingen kister på lager, så når en døde og der blev sendt bud om at levere en kiste, fik han travlt med at lave kisten, sommetider det meste af natten, når kisten var færdig blev der sendt bud efter Maler Jørgen, som malede kisten to gange på karetmagerens værksted, inden den blev sendt til den dødes hjem. Kisten var som regel malet ”egetræ”, Den døde blev lagt i kisten, hvorefter Maler Jørgen lakerede kisten færdig.
Det arbejde med at male kister sluttede i 1925.

Maler Jørgens arbejde har siden bestået i almindeligt malerarbejde i gamle lejligheder, samt et af hans specialer, nemlig maling af kakkelovnspladser.
Maler Jørgen fik sin aldersrente i 1952. Da Maler Jørgen kom på sygehuset på grund af en hjerneblødning, ville man overflytte ham til alderdomshjemmet, men han

forlangte at komme hjem, hvor han havde levet hele sit liv, der fik han lov til at lukke sine øjne den 9. november 1967, 87 år gammel.



Jørgen Otto Jørgensen.

Små historier om Maler Jørgen

Som Maler Jørgen blev han en kendt person på hele Sakskøbing egnen, hvor han blev betragtet som lidt af en original.
Der er en del lokale der stadig mindes ham på sin cykel ”med hønsepinden” og det brede cykelstyr, hvorpå der var plads til fire malerspande.

Når han for fuldt drøn kom ned af Smedebakken på Orebyvej, og samtidigt tog hatten af for at hilse på en bekendt, så kunne det knibe med at holde balancen.

Maler Jørgen havde hele sit liv været ungkarl, men i sine unge dage var han blevet glad for sin læremester Johansens datter Agnes, kaldet ”Pipsen”.
Han plukkede i sine forældres have nogle flotte æbler, som han polerede så de rigtig skinnede. Da han ville forære mesters datter æblerne, grinede hun af ham. Siden da turde han ikke forsøge at få kontakt med det andet køn.

Det fortælles også, at han engang mødte Lensbaronen fra Oreby. Om Maler Jørgen har haft for megen fart på cyklen eller om han ville præstere et særligt dybt buk, står hen i det uvisse, men han skulle være havnet i vejgrøften sammen med malerbøtterne med indhold.

Maler Jørgen havde respekt for hunde. Kom han forbi et sted, hvor hunden gøede eller løb efter ham, stak han begge ben op i malerbøtterne på styret.

Et af hans specialer var ”fikserbilleder” i kakkelovnskrogene. Af hensyn til brandfaren måtte krogen bag kakkelovnen ikke tapetseres og blev derfor malet. Som regel med en ”marmorering”.
I dette ”krim-krams” så Maler Jørgen altid sit snit til at tegne husets beboere. Som regel så godt at beboerne først senere opdagede karikaturerne.
Ikke alle ønskede disse billeder af sig selv i kakkelovnskrogen og frabad sig kunstværkerne. Men det lykkedes som regel alligevel Maler Jørgen at efterlade lidt underholdende kunst i marmoreringen.

En episode der ofte er blevet genfortalt, og som viser hans væremåde i forhold til andre mennesker, skulle være foregået i Tårs Skovby, hvor Maler Jørgen var i gang med forskelligt arbejde.
Da det om aftenen blev meget dårligt vejr, sagde konen på gården, at han lige så godt kunne overnatte hos dem, da han jo skulle fortsætte arbejdet næste dag.
Maler Jørgen sagde tak, men da man ind under aften skulle spise, kunne man ikke finde ham på gården.
Lidt senere dukkede han op, og konen spurgte, hvor han havde været og fik svaret ”Hjemme for at hente mit nattøj”.

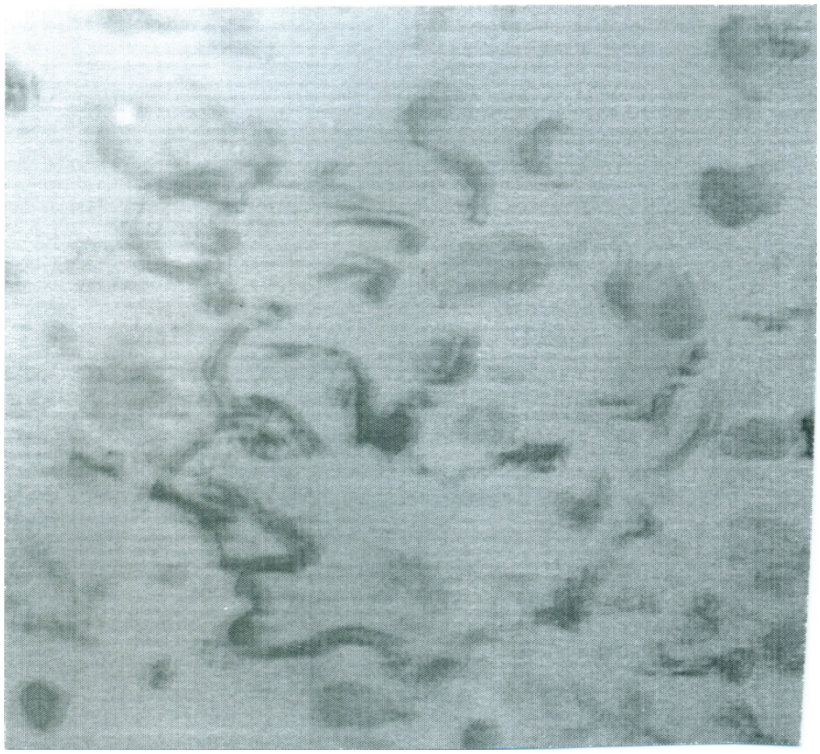
Når malerne var ude i huse og på gårde var det skik, at de fik kosten på stedet. En dag blev der på en gård budt på suppe, og da Maler Jørgen ikke kunne fordrage melboller, gik han forsigtigt udenom dem, når han øste op. Nu skete der det, at gårdejeren øste op til alle og Maler Jørgen fik en stor portion med alt tilbehør. Den klarede filuren ved – når han mente igen så det – at fiske dem op og lade dem forsvinde i jakkelommen.

Det var også skik, at håndværkerne fik en middagssøvn som folk dengang gjorde efter middagsmaden.
En dag, hvor Maler Jørgen ikke kunne finde et egnet sted at få den lille lur, satte han to stole overfor hinanden med en meters mellemrum – lagde hoved og skuldre på den ene stol og fødderne på den anden, og sov sødeligt ind nærmest frit svævende i luften.

Maler Jørgen var glad for børn og han var vellidt overalt. Hans broder Christian der drev faderens bødkerværksted videre var stor og kraftig, medens Maler Jørgen var lille og spinkel.
Brødrene var nogle værre rodehoveder fortæller folk, der har besøgt deres hjem.

Orebyvej 225

Da de nuværende ejere af Maler Jørgens barndomshjem, Pia Jeel og Peter Nielsen, for en del år siden tapetserede et af husets værelser blev kakkelovnskrogens ”marmorering” dækket med tapet.
Senere er der nu blevet afdækket et stykke af det, som den dag i dag kan ses.
Det afdækkede stykke viser Maler Jørgens marmorering og et eksempel på hans portrætkunst. Nu ses det næsten som et abstrakt maleri på væggen, men dets histrorie bliver endnu mere rørende.
Der har været gættet på, at det er kakkelovnskrogen i Maler Jørgens eget værelse, og da han altid portrætterede personerne i det hjem han arbejde for, er det nærliggende at tro, at dette genfundne portræt i huset i Oreby, er et selvportræt.
Det er imidlertid ikke rigtigt. Nu afdøde Evald Clausen i Sakskøbing, havde som ung sin gang hos Maler Jørgens læremester maler Johansen i Sakskøbing. Han fortalte at Maler Jørgens portræt i kakkelovnskrogen er en meget vellignende gengivelse af malermesterens datter Agnes (Pipsen). Netop den datter, som tidligere er beskrevet, han var blevet glad for, og prøvede at gøre indtryk på med en kurv flotte æbler. Han fik i stedet selv en ”kurv”.



Maler Jørgens portræt i Kakkelovnskrogen
på Orebyvej 225.

Kilder:

Sakskøbing Lokalhistoriske Arkiv.
Jørgen Otto Jørgensens (Maler Jørgen) erindringer 1955.
Sakskøbing Landsogns Kirkebog 1814-1891.
Pia Jeel og Peter Nielsen, Orebyvej 225.
Fritidsnyt.

GULDBORG FÆRGESTED OG KRO

af Lisbeth Christensen



Guldborg færgested og kro

Guldborg var i gammel tid en vigtig station på en af de mest trafikerede udlandsruter, nemlig Gåbense – Guldborg – Sakskøbing – Dragsminde – Heiligenhafen.
Færgegården i Guldborg på Falster var hovedsæde for det privilegerede færgeri over Guldborgsund, og overfarten til Lolland blev nævnt første gang i skriftlige kilder i 1569.
Den foregik først med robåd, som kunne slæbe en pram med plads til et hesteforspændt køretøj. Ved gunstig vindretning hejste man tillige et sejl for at spare færgekarlens armkræfter.
I begyndelsen af 1800-tallet var der 3 færger: 1 stor til køretøjer, 1 mellem, der kunne rumme 20 tdr. korn og endelig 1 båd til enkeltpersoner.
I 1867 kom der en trækfærge, som blev trukket over af færgekarlene ved hjælp af et spil og udspændte tove. Den forliste i 1880, da en kraftig storm og højvande sprængte dens fortøjninger, så den drev bort og sank. En ny trækfærge blev anskaffet året efter.



Trækfærgen på Lollandssiden – i baggrunden kornmagasinet.

En forårsdag i april 1904 blev den gamle trækfærge halet i land på Lollandssiden i Guldborg. En ny motorfærge med navnet ”Guldborg” blev af amtet indsat for at bestride den stigende trafik mellem Guldborg F. og Guldborg L. Sejltiden blev dermed nedsat til 4 minutter. Færgen, der havde plads til 2 hestekøretøjer og en del cyklister,

klarede overfarten i al slags vejr, dog måtte sejladsen indstilles i strenge isvintre. Færgedriften fortsatte frem til 1934, hvor Guldborgbroen blev indviet.

Soesmarke

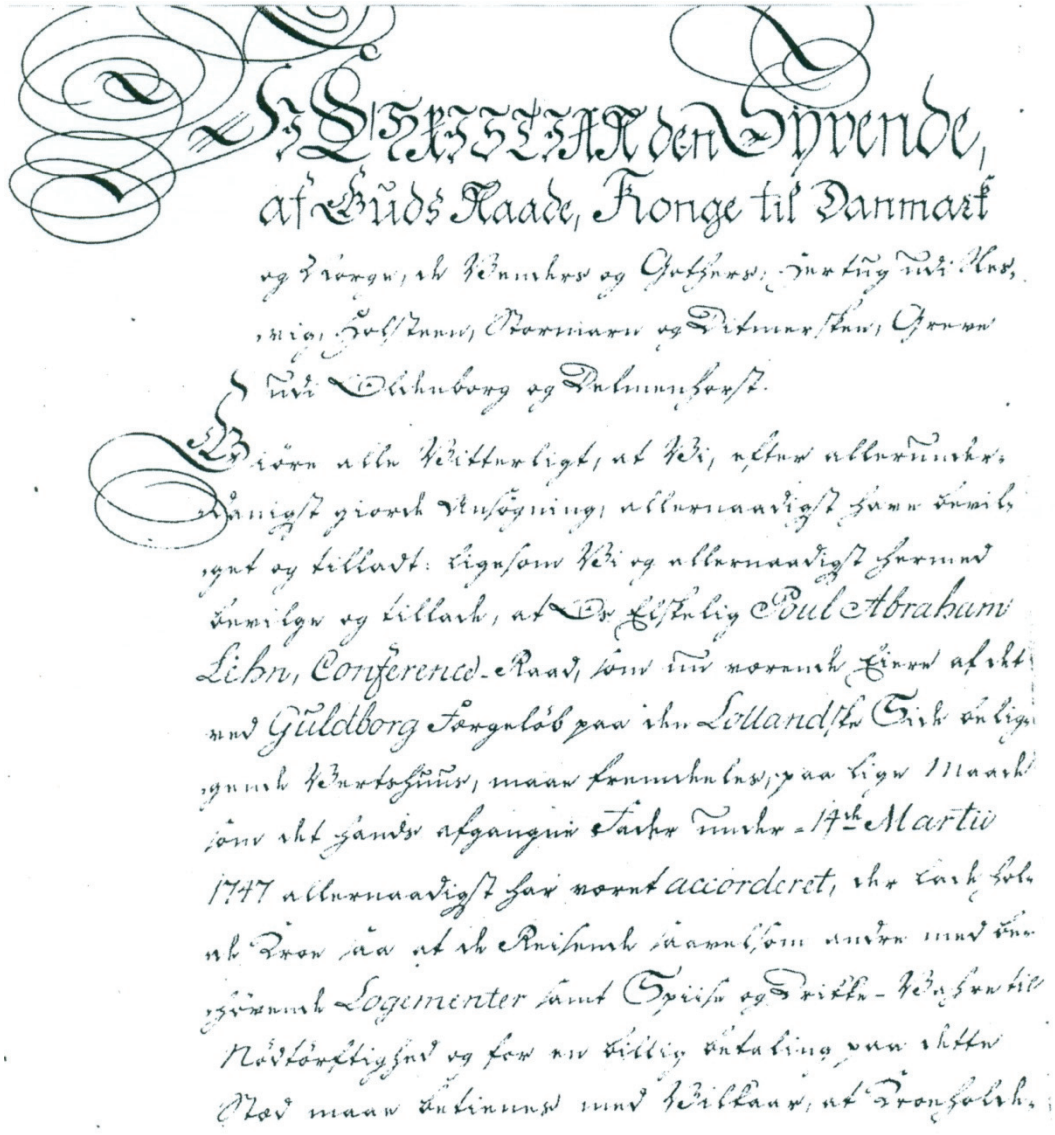
Sejladsen fra Falster til Lolland var en sejlads fra Guldborg til Soesmarke i Majbølle sogn, Musse Herred, Maribo Amt.
Soesmarke var i 1568 en landsby med 12 gårde. I 1662 var der 11 gårde, hvoraf de 2 lå øde og de 9 netop var genopførte med i alt 72,3 tdr. hartkorn, 10 huse med jord på i alt 5,1 tdr. hartkorn og 5 jordløse huse. Ved opmålingen i 1682 til 1688 matriklen var der 12 gårde igen.
Kronen ejede alle gårdene både i 1662 og 1682. Byen blev udskiftet i 1798, og da blev en af gårdene, Hans Tymans, nedlagt og udstykket til 19 lodder.

Guldborg kro

Rejsende, der benyttede færgeoverfarten ved Guldborg kom både nordfra og sydfra. Derfor var der også behov for et herberg på Lollandssiden, hvor rejsende i dårligt vejr kunne få husly, til de kunne færges over. Der lå et mindre færgehus, hvor Ellen Cathrine Ludvigsdatter den 5. marts 1737 havde fået kongelig bevilling til at drive kro. Hun var datter af Inger Marie Meyer og Christian Ludvig fra Færgegården på Falster. Hun var gift 2 gange med færgemænd, først Peder Kleinholt, som døde i 1735 og siden med Corfitz Reimer, der døde kort før sin kone i 1740.
Der blev holdt liv i den lille kro, måske havde færgemanden Christian Sørensen Lemming fået bevillingen, i hvert fald betalte han den årlige afgift på 2 rigsdaler til den kongelige kasse.
Imidlertid besværer han sig i 1747 til Amtsforvalter Peter Larsen Sibbye ved Stubbekøbing Distrikt over fortsat at skulle betale, da han mener, at huset er solgt til Mons. Abraham Lehn.
I svaret får han at vide, at han skal betale afgiften og derefter inddrive samme hos Mons. Abraham Lehn og føre den som indtægt i sit eget regnskab.

Den 14. marts 1747 fik Abraham Lehn kongelig bevilling til at drive kro og værtshus, samt brygge øl og brændevin til kroens fornødenhed imod at betale årlig afgift på 2 rigsdaler. Ligeledes måtte han befordre rejsende til Sakskøbing for en billig betaling.

Han skal sørge for at holde stedet i forsvarlig stand, samt rette sig efter gældende forordninger, så kroen ikke bliver et sted, hvor bonden sidder og fylder sig samtidig med, at han spilder tiden.

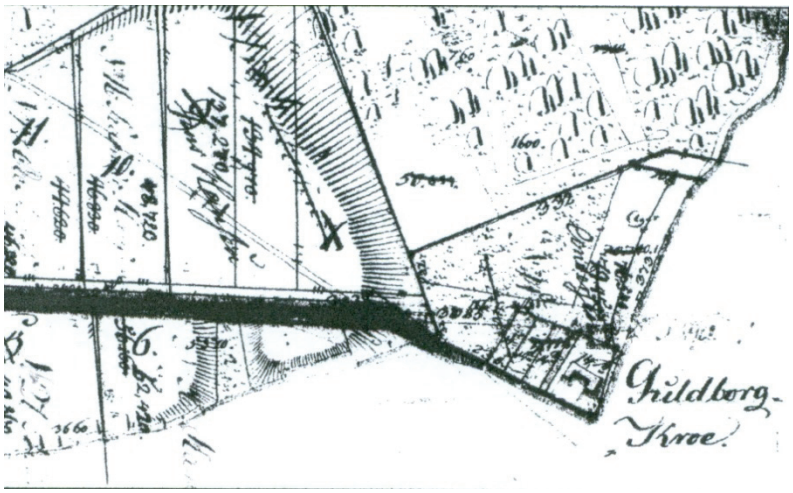


Bevilling til at drive kro, givet af Christian VII 1760.

Ved sin død i 1757 overgik denne tilladelse til hans søn, Poul Abraham Lehn, dog med det forbehold, at denne skulle betale endnu en afgift, før han måtte brænde brændevin.

I 1779 lejede Mons. Peter Wolters fra Sjælland hus i Guldborg Lolland af Poul Abraham Lehn. I lejekontrakten benævnes stedet "Guldborghuset" og beskrives således:
"Et hus i god stand med nyt tag eller det gamle repareret, udvendig udspækket og indvendig udspækket og hvidtet."
Ruminddeling og inventar: "I storstuen en to etagers vindovn med rør, i østre, vestre og midterste gæstekammer et malet sengested uden omhang. I dagligstuen et bruntmalet bord, 3 bænke, en bilæggerovn, et sengested, en skænk med lås og nøgle. I spisekammeret en tinrække, et bræt til bord og to hylder. I køkkenet et anretterbord, en vask, en tinrække og to hylder. I stalden er spiltov og krybber."

Altså et hus med 2 stuer, 3 gæsteværelser, køkken og spisekammer samt stald.
Hvor det gamle færgehus lå, er ikke klarlagt, men på et kort over Guldborg og Soesmarke opmålt i 1786 af Faber og tegnet i 1805 er kroen aftegnet som en trelænget gård yderst mod vandet.



Guldborg kro (matrikelkort 1805).

I den første danske folketælling fra 1787 står der om "Guldborghusets" beboere:
Peter Woltersen husbond, 42 år, gift 1 gang og "privilegeret at holde kroe og befordre dagreisende".
Elisabeth Høysgaard, hans kone og madmoder, 52 år og gift 3. gang
Jacob Woltersen, karl, 27 år og ugift
Else Buesdatter, 18 år og Jens Pedersen, 15 år, tjenestefolk.
Peter Woltersen drev kro på stedet i mange år.

I Folketællingen 1801 var han der stadig med hustru og tjenestefolkene Peder Olsen, 29 år og Karen Nielsdatter, 35 år.

Det vides ikke, hvornår Woltersen forlod kroen, men i Majbølle sogns kirkebog den 26. marts 1815 kan man læse, at "kromand Anders Andersen og hustru Anne Marie Christine i Guldborg har fået en søn, Andreas Ludvig".

I Baroniet Guldborglands fæsteprotokol kan man læse, at baronen stæder og fæster til Anders Jensen i 1816 *"Guldborg privilegerede Værtshus med dertil liggende lidet Vænge og saakaldet Nakkejord ansadt til Hartkorn, Ager og Eng 2 tønder, 4 skjepper, 3 fjerdingkar alt det samme som forhen har været overdraget Hr. Andersen og af ham fratrædes til næstkommende 1. Mai".*
Vi får ligeledes at vide, at der er 3 længer, og at den nordre er 27 alen lang og 10 alen bred, den østre er 10 alen lang og 11 alen bred og den vestre er 22½ alen lang og 9 alen bred.
Indretningen af den nordre længe er stort set som tidligere, i den østre er der en stue og 4 kamre samt kaminskorstenen. I den vestre længde er lo, stald og lade.

Anders Jensen var på dette tidspunkt 37 år og gift med den 39 årige Juliane Sørensen fra Kirke Sønderup sogn i Holbæk amt.
I folketællingen 1834 havde de ingen hjemmeboende børn, men en husjomfru, Sophie Kønig på 19 år og 4 tjenestefolk, Jens Nielsen, 29 år, Niels Hansen, 18 år, Inger Marie Sørensdatter, 28 år og Peder Larsen, 11 år.
Den 2. april 1841 blev plejedatteren Sophie Kønig gift med skipper Hans Hansen fra Marstal og lejede et hus på matr.nr. 15 i Guldborg. Der gik Juliane senere på aftægt.
Anders Jensen blev 56 år. Han døde den 4. oktober 1835.
Enken Juliane Jensen fortsatte som krokone til 1848.

Der findes flere beretninger om livet i færgegårdene, blandt andet skriver A. Green-Andersen om Færgegården på Falster i midten af 1800-tallet:

"Kom der Skib for at lade Korn, og bønderne mødte frem med deres Korn, 5-6-Tønder på hver Vogn, blev der Liv ved Færgestedet og i Krostuen. Der blev snakket, røget Tobak og givet Omgange – almindeligvis en Snaps og et Krus Øl. Værten gik rundt og skænkede Snaps i et Glas af Klukflasken. Han drak selv den første, og gæsterne fik hver en af det samme glas Lige efter Snapsen fulgte Ølkruset. Blev Omgangene for mange, kunde det hænde, at der var nogle af de forsigtige, der beholdt

Snapsen i Munden og spyttede den ud i Ølkruset, når det passerede forbi. Det kunde på den Maade til sidst blive en stram Drik Øl.
Gæsterne sad ikke alle ved det samme bord; nej, hver by tog Plads for sig, og det kunde f. eks. aldrig at falde Mand fra Alstrup ind at sætte sig ved siden af Mændene fra Sundby og Brarup. Derimod gik Snakken godt fra Bord til Bord.
Før Opbruddet blev de store Træpiber stoppet forsvarligt endnu en gang af Værtens tønde".
Således livet på Falstersiden, men det var nok magen til på Lollandsiden!

I 1848 blev kroen stedfæstet med matr. nr. 14 og 52b af Soesmarke by, da den ny lejer tiltrådte. Han hed Knud Grønvold Christensen.

Han var født i Brøstrup sogn i Svendborg amt og blev "Gjæstgiver og Gaardfæster". Han var 57 år og enkemand. Der var 2 hjemmeboende børn Christian Peter på 27 år og Trine Emilie på 17 år. Ældste datter Ane Kirstine på 23 år boede også på stedet med sin mand Albert Hermansen, som var skipper fra Marstal. De havde 2 børn Hans Albert Hermansen, 3 år og Peter Grønvold Hermansen, 1 år.
Der var 4 tjenestefolk på krogården, Karen Jensdatter, 25 år, Bodil Rasmusdatter, 23 år, Jens Pedersen, 23 år og Ole Olsen, 16 år.

Krobygningerne har ikke ændret sig nævneværdigt, dog er der nu 10 vinduer i nordre længde, heraf 2½ med bly.
Efter 10 år som kromand gik Knud Grønvold på aftægt hos møller og husmand Rasmus Julius Hansen i Guldborg.

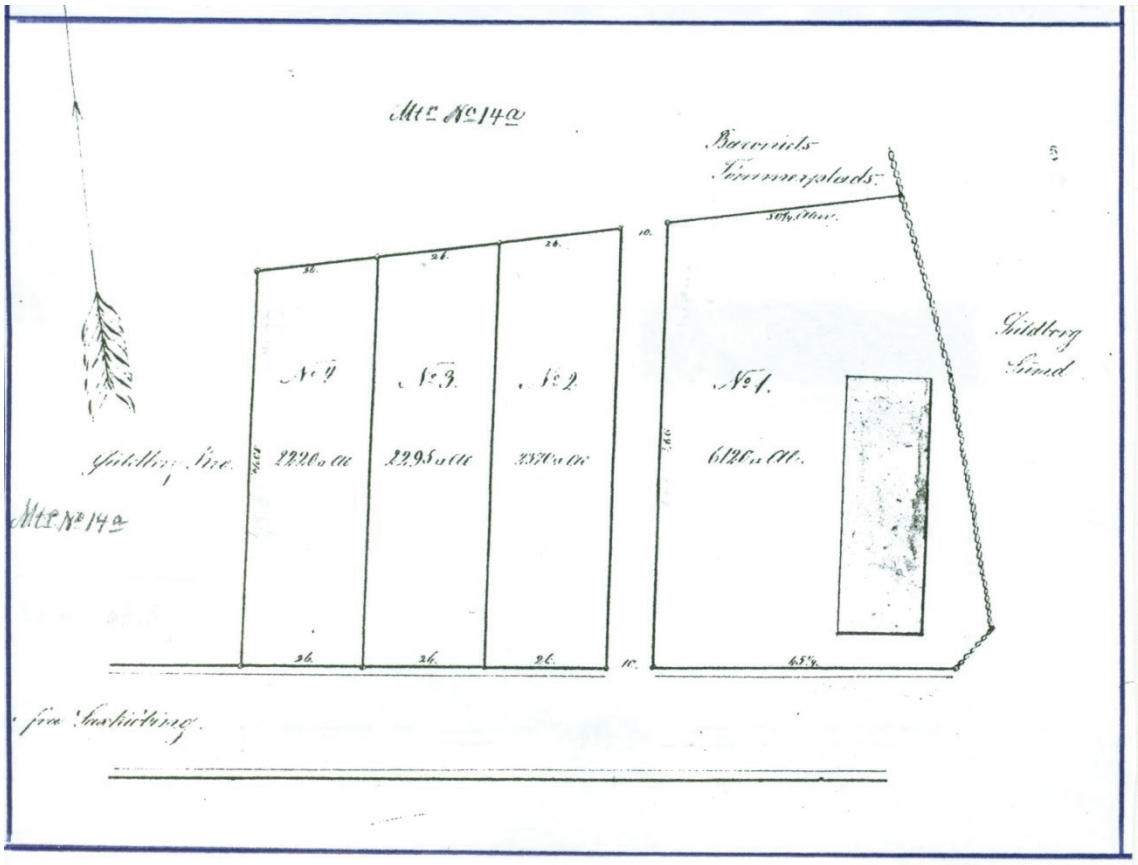
Den nye kro

I 1858 udstedtes en ny lejekontrakt på Guldborg kro med jord matr. nr. 14 og 52b til Adolf Sparre fra Falster, hans kone Charlotte og 4 børn.
Nu har kroen ifølge synsrapporten undergået en radikal forandring!
Det er et stuehus bestående af en grundmuret og affuget 45 alen lang og 15 alen bred, udvendig inddelt i 21 fag og med tegltag.
Foran bygningen er en vinkelhugget stentrappe med tre trin.

Baroniet havde brug for en havn til udskibning af tømmer fra sine skove og anlagde i 1861 en landingsbro, som også blev brugt til udskibning af korn, svin og kreaturer fra egnen.

I 1862 udstykkede man matr. nr. 14 i fem parceller, a, b, c, d, og e.

M. C. Fæster, købmand i Sakskøbing, fik arvefæsteskøde på parcel 14 b i Soesmarke by, hvor der på kort fra samme år ligger en aflang bygning, som må være baroniets kornmagasin, og nordvest herfor lå tømmerpladsen.



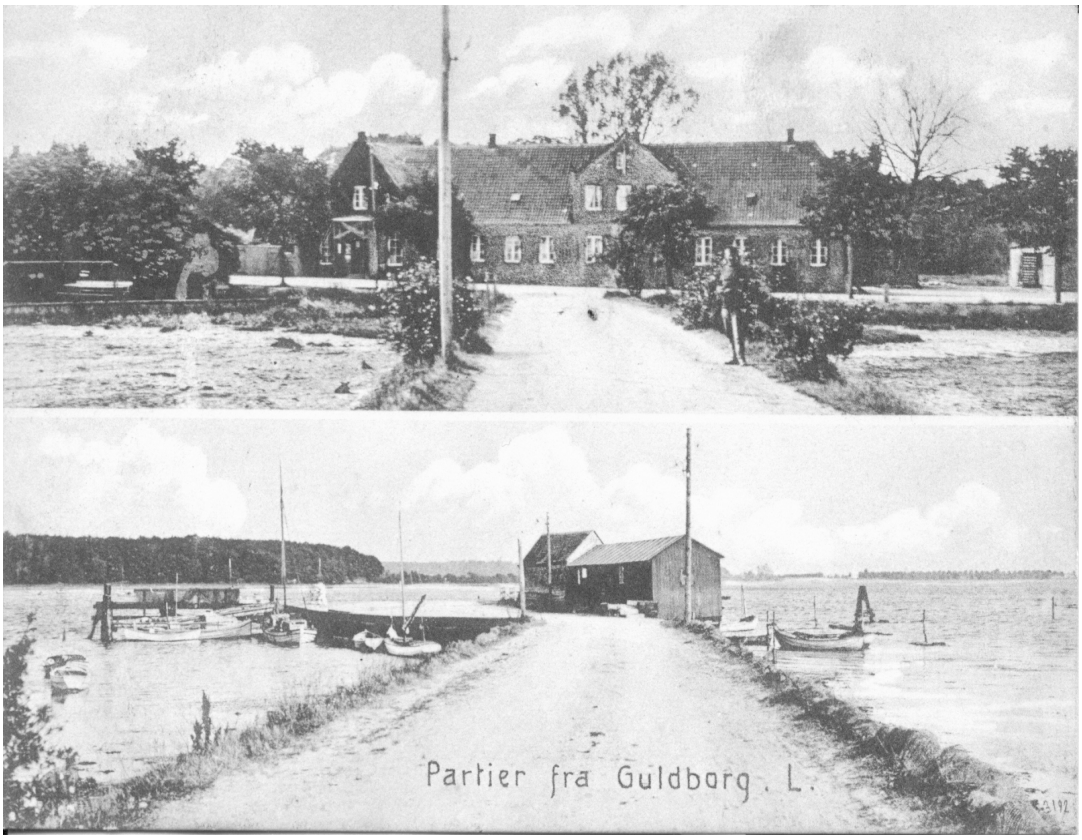
Matr. nr. 14a øverst og til venstre samt 14b, c, d og e (nr.1,2,3,4)

Samme år fik murermester Bernhardt Haleck arvefæsteskøde på parcel nr. 14a i Soesmarke by. Han havde kun parcellen et år, hvorefter købmandssønnen Vilhelm Fæster fra Sakskøbing fæstede Guldborg kro med tilliggende jord matr.14a og 52b i Soesmarke by og den i 1861 opførte landingsbro.

I 1863 fik Vilhelm fæster også arvefæsteskøde på parcel matr. nr. 14e og 14c.
På dette tidspunkt foretages en syns og vurderingsforretning over kroen med tilhørende bygninger. Her berettes, at stuehuset er på 21 fag med tegltag, 9 x 28m, der er 3 sammenbyggede udhuse på 10 x 19m, 10 x 32m og 10 x 16m, desuden er der en rejsestald på 6 x 14m. I forbindelse med sidstnævnte findes et lokum.

Stuehuset indeholder 1 sal, 3 gæstekamre, 1 forstue, 1 dagligstue, 1 skænkestue med forstue, 1 bryggers, 1 køkken, 1 spisekammer, 1 soveværelse, 1 forstue til gården og 1 kælder. Gårdrummet er belagt, og her findes en stensat brønd.

Beskrivelsen af disse bygninger er identisk med det, der i dag er købmandsgården Guldborgvej 231.



Øverst Købmandsgården i Guldborg.
Nederst den nye landingsbro fra 1861.

I beskrivelsen af bygningerne tales også om en rejsestald, hvilket var nødvendigt, når rejsende kom med egen vogn og heste. Disse skulle kunne komme i stald, hvis der ikke var mulighed for færgeoverfart med det samme.
Rejsende kunne også komme til og fra Sakskøbing med dagvognen, som hørte med i kromandens bevilling.

Allerede i 1868 skiftede kroen igen fæster, Rudolph Vett fæstede Guldborg Kro matr.14a og 52b. Han var i 1867 blevet gift med Mathilde Fæster, en søster til den forrige kro – og købmand.

Murermester Bernhardt Haleck havde imidlertid også fået arvefæsteskøde på en parcel af Guldborg kros jorder, matr. 14d, der lå imellem Vilhelm Fæsters 2 parceller matr. nr. 14c og 14e. I 1874 solgte han så denne parcel videre til M. C. Fæster med grundmuret forhus og bindingsværk baghus. Dette er sandsynligvis det nuværende hus på Guldborgvej 237, som en overgang var krostue. Det ligger i forlængelse af nuværende købmandsgård kun adskilt af en indkørsel til laden.



Krostuen

I 1880 var Rasmus Jensen kromand. Han var 34 år, og fra Vigsnæs. Han var gift med Stine Hansen, 25 år og fra Slemminge.
De havde på dette tidspunkt 2 børn, Anna Caroline Jensine på 2 år og
Karen Petrine Hansine, der var under 1 år.
Rasmus Jensen beholdt stillingen som kromand i mere end 20 år.
Kroen i Guldborg blev nedlagt i 1910.

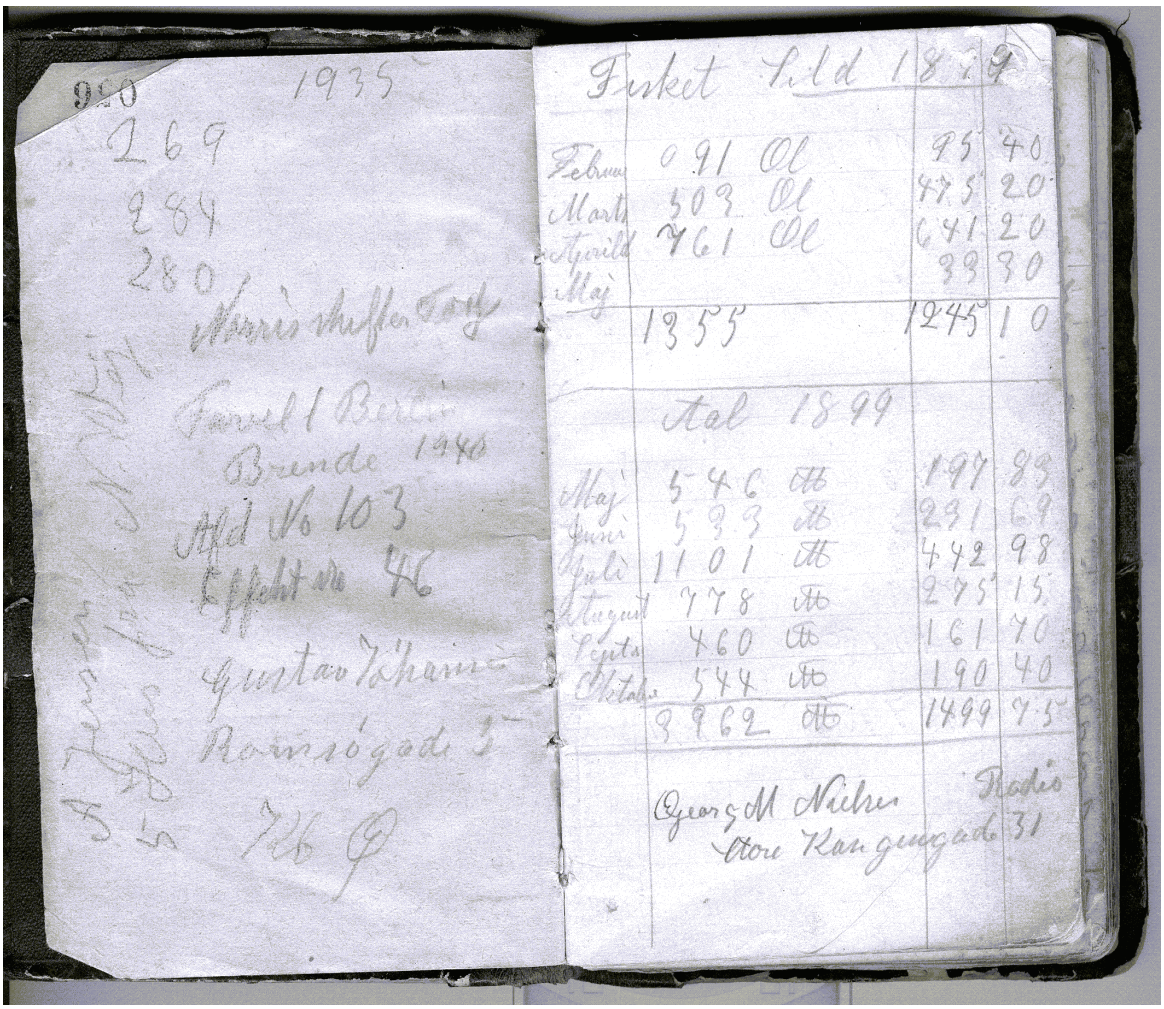
Kilder

R. K. Nielsens skrifter.
Baroniet Guldborglands fæstekontrakter.
Kirkebog for Majbølle sogn.
Brevveksling med Rentekammeret i København.
Heidi og Steens Christophersens: Sakskøbings historie 2.
Svend Jørgensen: Færgegårde og Landevejskroer på Lolland-Falster. Guldborg færgegård, (Lolland-Falsters Årbog 1934).
Sakskøbing Lokalhistoriske Arkiv.

HVAD DAGBOGEN FORTALTE!

af Lisbeth Christensen

I begyndelsen af 1900-tallet boede der en del fiskere i Guldborg. De fleste havde en lidt større båd, som de sejlede ud i til deres bundgarn og ruser.
Forår og efterår slæbte de en jolle efter sig. Den blev fyldt med de fangede sild. Om sommeren var det ål, de fangede ved drivvodsfiskeri. Fangsten blev læsset i dammen midt i båden og afleveret til fiskeeksportøren ved tilbagekomsten til Guldborg.
En af disse fiskere, en mand på 35 år, havde en lille bog, hvori han gjorde notater om sit fiskeri, hvad han fangede, hvor meget der var i jollen hjem, hvad han fik ind ved salget, samt en mængde notitser om mennesker, der solgte forskellige ting, som han af og til havde brug for i sit arbejde.



Dagbogsside fra 1899.

Han havde sine fiskepladser ved Femø, i Hillesvigbugten og et sted med lidt dybde ud for Alstrup. Der blev hamret pæle ned i havbunden, og herpå blev der sat garn.

Fiskeren havde som regel en dreng med ud. Han kunne hjælpe både med pælene og med at hale garnene ind og tømme dem. Han kunne også blive sat ved rorpinden under sejladsen, men skipper var ved siden af og fulgte godt med i, hvad der foregik.

Efter hjemkomsten stillede en husmand fra Soesmarke med sine vidjekurve, og sammen skovlede de fisken fra jollen op i kurvene, som derefter blev bragt til toget i Nørre Alslev.
De skulle til Gedser og videre til en fiskeimportør i Rostock. Afregningen fandt sted en gang om året, når vor fisker tog turen til Tyskland og modtog sine penge for de leverede fisk.

Det at være fisker var ikke kun et job på havet. Der var også arbejde på landjorden, for eksempel skulle der repareres garn, da der jo af og til blev revet så hårdt i dem, at de gik i stykker.
Så kunne man ordne dem nede ved stranden, hvor der var en stejleplads. Der mødtes fiskerne også, når der var pauser i fiskeriet og fik sig en snak og hørte sidste nyt.
Vores fisker gik alvorligt til sit arbejde; han deltog ikke med sjove historier eller grinede af andres. Men passede sit!

Fiskerens stolthed var den store båd ”Karen” af Guldborg.
Det var en smuk 32 fods drivkvase, der var bygget på Thurø omkring år 1900.
Den var rundgattet, karavelbygget og forsynet med stort træsværd i kølen.
Forude var et lukaf til 2 mand og midtskibs var en dam til 1000 pund ål.

Det var en ualmindelig velsejlende kvase, der kunne bjerge sig i al slags vejr.
Ved den årlige kapsejlads, som foregik nord for broen i Guldborg, tog den mange præmier hjem.
Det kunne være en pokal, en kikkert eller andet brugbart til sejlads.



Karen af Guldborg.

Der var også en vandrepokal, som man fik efter fem gange at have vundet sejladsen. Om man skulle vinde den 5 gange i træk vides ikke, men før den sidste kapsejlads havde vores fisker vundet 4 gange og håbede nu på at vinde den 5. gang, men uheldigvis sprang storskødet og en anden båd vandt.
Ved festen om aftenen skulle vandrepokalen uddeles, men ingen havde vundet den 5 gange. Derfor holdt man amerikansk lotteri og fandt en vinder på den måde. Det blev unge Frederik Hansen, som ellers altid kom sidst ind.



Trøstepræmien til vores fisker.

Trøstepræmien er et bæger af sølv. Det er 12 cm højt og 8½ cm i diameter foroven. I bunden er der indgraveret en kongekrone, derunder står S & M. Benzen, og igen under det formentlig 803M.
Frugterne gentages 3 gange rundt om pokalen, skiftevis med ternmønster, men det er forskellige frugter alle 3 steder.

I 1942 blev båden solgt til Kalvehave.

Som nævnt i indledningen er der i dagbogen detaljeret regnskab over fangede fisk, dagsprisen og den afregnede pris. I begyndelsen af århundredet var det ål og sild, der blev fanget.
Dertil kom bifangsten kvabber, men senere kom der også torsk, hornfisk og endelig fra 1934 kom rejerne med i regnskabet.
Skemaet viser også, at der må være sket noget i foråret 1910, for der er indtjeningen helt nede på 72 kr. Forespørgsler viste, at vores fisker kom i sognerådet i 1910, men der er nok ikke hele forklaringen på den lille indkomst.

Fangede sild og ål i årene 1900,1910,1920,1930.

Årstal	Rejer	Sild	Ål	Fangst pr/år	Fangst pr/måned	Indtægt kr. pr/år	Dagløn kr. i alt
1900		x		26,9 t	5,4 t	2696,80	
1910		x				72,00	
1920		x		7,3 t	1,8 t	2319,70	
1930		x		0,7 t	0,35 t	295,15	
1900			x	1,7 t	333 kg	1337,40	11,05
1910			x	1,9 t	324 kg	1753,40	4,80
1920			x	1,3 t	317 kg	2518,87	13,26
1930			x	1,1 t	264 kg	1280,75	4,32
1940	x			89 kg	17,8 kg	198,25	

Man kan også se, at der fanges færre og færre sild i løbet af de 30 år. Til gengæld får fiskeren flere penge for sine fisk.

I 1900---------- 1 ton sild 100 kr.
I 1920---------- 1 ton sild 317 kr.
I 1930---------- 1 ton sild 422 kr.
I 1930---------- 1 kg sild ca. 42 øre.

Skemaet viser også, at fiskerens årsindkomst i 1930 var 1575 kr., hvilket er en dagløn på ca. 5 kr. Til sammenligning havde en fast daglejer på egen kost en dagløn på 2,42 kr. Håndværkere i provinsen havde ca. 11 kr. om dagen.

Priser på dagligvarer i 1934:

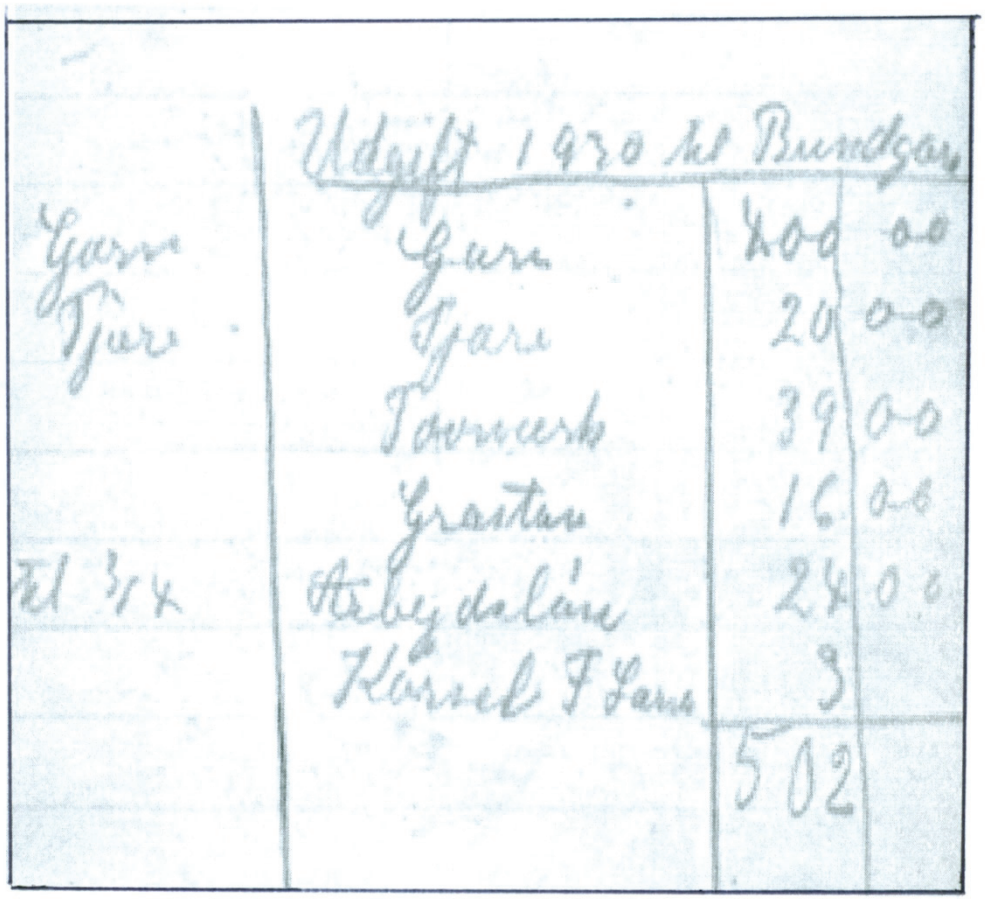
1 rugbrød----------69øre
1 l sødmælk på flaske----------24øre
1 flaske bajersk øl----------60øre
1 kg kaffe----------458øre
1 kg mel----------29øre
1 kg stødt melis----------44øre
1 kg smør----------249øre
1 kg margarine----------136øre
1 kg oksekød forkød----------94øre
1 kg oksekød skært----------160øre
1 kg sild----------63øre
1 liter petroleum----------20øre

Fiskeren var 35 år i begyndelsen af perioden og til slut var han 75 år. Han fortsatte med sildefiskeriet indtil krigens begyndelse i 1940, og hans efterkommere kan berette om, hvordan han fik hjælp af en anden fisker til at tømme garn og ruser og ligeledes, hvordan de blev enige om en fordeling af fortjenesten.

I slutningen af 1930´erne havde han rejegarn ude ved Søbakken, hvor der også lå en pram. Så cyklede han derud gennem skoven, når ruserne skulle røgtes.
Denne fangst blev via auktion i København solgt til Oscar Davidsens smørrebrødsforretning.
Ifølge dagbogen fortsatte han med rejerne indtil 1944.

En gang imellem var fiskeren nødt til at tage til byen og købe net eller tovværk, da ikke alt kunne repareres. Han skulle anskaffe bundgarnspæle, som han fik fra skoven, men selv måtte afbarke og spidse til i den ene ende.

I dagbogen blev også ført regnskab over udgifterne.
I 1915 investerede han i fiskegrej, tovværk, sejlreparationer og betalte lønninger for i alt 455 kr. 44 øre.

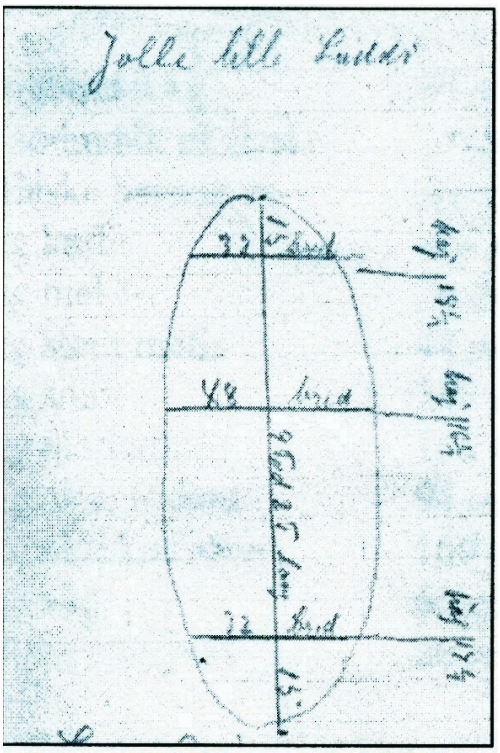


I 1930 brugte han 502 kr. til bundgarn.

En ny pram blev det til i 1932. Den kostede 46,94 kr.

Udgift til bundgarn i 1933 var 111,48 kr.

Dagbogen indeholder også en lille skitse til en ny jolle. Der er mål på den, så den er lige til at gå i gang med.



Til sidst skal også med at vores fisker gav sig af med at skrive små vers, der også kan findes i dagbogen:

”Du fødtes til Kampen til
Arbejd og til Strid
Staa støt i Storm og Stille
slaa til naar det er Tid”.

Kilder:

”Hvem Hvad Hvor” årg. 1934
Johan Jørgensens udklip
Lokalhistorisk Arkiv Sakskøbing
Dagbogen
og venlig hjælp fra Birgit og Bent Tambour, Guldborg.

Skovens gamle kæmper

af Bent Jensen

Storskoven nord for Sakskøbing, Oreby og Berritzgaards skovdistrikt, førhen Baroniet Guldborgland, blev for få år siden overtaget af ejeren på Ålholm, Husted Andersen. Skoven er en af Lolland-Falsters største skove.
Storskoven er den skov her på egnen, som er i besiddelse af de fleste gamle kæmpe-ege.
I 1926 blev der af J. Bang, skovrider her i Storskoven, i alt registreret og opmålt 39 af de gamle egetræer. Mange af de ege lever ikke i dag, mindst en halv snes af dem er forsvundet, nogle af dem er helt væk, og muligvis brugt til gavntræ eller skåret op til brænde. De ege, der væltede under anden verdenskrig, blev som regel brugt til brænde, der var dengang brug for alt, hvad der kunne skaffes. De gamle ege, der er væltet efter 1950, har fået lov at blive liggende til de langsomt forgår, og nogle er bare gået ud, men står tilbage som nøgne døde træer delvis uden bark.



Jomfruegen, manden er skovrider Johannes Bang,
foto ca. 1910.

Værket ”De danske Skove” skrevet af Chr. Vaupell, trykt 1863, beskriver fire af Storskovens gamle ege. De fire han omtaler lever ikke mere.
Jomfruegen i Færgemarken ved Guldborg, den faldt i 1929, og i dag er der intet tilbage af den. Egen ved Soesmarke på Hindestenvej, den faldt ca. 1952, træet ligger der endnu, men er rådnet en del. Rendebjergegen på Dyrehavevejen faldt i 1967 og ligger i dag uberørt. Killerupegen i den sydlige ende af skoven, den sidste del af dette kæmpetræ faldt i 1913.
Chr. Vaupell skrev i 1862, citeret: Der er stort held, at netop Guldborgland er så rig på gamle ege; thi besidderen har stor kærlighed til disse ærværdige mindesmærker om Danmarks gamle egeskove, hvorfor han freder og beskytter dem mod overlast og gør, hvad han formår for at bevare dem til eftertiden, citat slut.

Bogen ”Gamle Ege på Baroniet Guldborgland”, skrevet af J. Bang i 1926. I denne bog er de gamle ege i Storskoven beskrevet meget udførligt, med stammens omkreds, træets højde og kronens skærmflade. Der er også en beskrivelse af hvilken stand de enkelte træer er i, og i hvilket afsnit af skoven de står. I alt har han beskrevet 39 af skovens gamle ege.
J. Bang slutter med at skrive, citeret: Man skylder Baroniet Guldborglands forskellige besiddere en stor tak, for at disse træer er blevet bevaret, det er en virkelig seværdighed og en pryd for skovene i æstetisk henseende, citat slut.

De efterfølgende ejere af Baroniet Guldborgland har også passet godt på de gamle ege. Der blev ryddet og sørget for at holde rent omkring dem i en så stor afstand, at de omkringstående træer ikke kunne nå ind og beskadige grenene på egene.

Når et egetræ bliver gammelt, taber det de fleste grene en efter en. Til sidst kan alle grenene være knækket af, men egen går normalt ikke ud af den grund, træet skyder nogle små grene kaldet ”vandris” ud fra de tykke afknækkede grenstumper og på selve stammen, det gør at egen kan leve mange år, efter den har tabt grenene, men nu er egen blevet lavere og mere sårbar over for at blive kvalt. Nye træer, der gror op omkring egen, kan efter et par årtier nå op og lukke for sollys. Når det sker, er der stor chance for at egen vil dø.

Gennem de sidste 60 år har jeg fulgt og beundret de gamle egetræer i Storskoven.
I løbet af den tid er seks til syv gamle ege væltet, og to andre gået ud men blevet stående.

Det er normalt først når egene er blevet meget gamle, at forældelsesprocessen går stærkt, det er noget af det samme som sker med os mennesker, men med egetræer går det ca. 10 gange så langsomt. Dog er der mange af de store ege, hvor der stort set ikke er sket nogen synlig forandring i de sidste 60 år.
Selv om nogle af de gamle ege er kommet ind i den fase, hvor de er i stærkt forfald, kan det strække sig over mange år, inden de går helt ud.



Rysteegen, Storskovens ældste og tykkeste egetræ, foto 2009.

Rysteegen, der i dag må være denne skovs ældste træ, står i den sydlige ende af skoven 200 m. sydvest for den gamle skovfogedbolig Jægersborg. Midt på den korte stamme har der været en vandret gren, ved hjælp af den kunne man ryste hele træet så meget, at det kunne ses på de yderste topgrenes bevægelser. Den vandrette gren var tør i 1926 og er for længst knækket af, heraf navnet Rysteegen. Stammens omkreds i brysthøjde er ca. 7.25 m. Der findes på Orebygård et maleri af Rysteegen malet af H. Friis i 1862, billedet viser et træ i ret kraftig stand med kun forholdsvis få tørre grene. I 1926 skriver J. Bang om Rysteegen, at træet imidlertid er gået meget stærkt tilbage og fremtræder nu som en højst affældig olding. Den hurtige tilbagegang tyder på, at det gamle kæmpetræ kun har en kort levetid tilbage. Egen ser i dag ud som om den er totalt død, men det er den ikke, hen på sommeren er der nogle små grene "vandris" der sidder på de store afbrækkede grenstumper, som skyder friske skud. Selv om det nu er ca. 150 år siden, den begyndte at forfalde stærkt, er der stadigvæk liv i den gamle kæmpe. Egens alder er svær at afgøre, den er muligvis 600 til 700 år gammel.

Tepotteegen, står i Færgemarken, som er i den nordlige ende af skoven. Stammens omkreds er ca. 7 m. men er svær at måle nøjagtig, da stammen er meget knudret. Træet har været forsynet med en sidegren, således at det nederste af træet ligner en tepotte, i dag er tuden næsten helt væk. Træet er ret friskt og kan leve mange år endnu.

Soesmarkeegen, væltede ca. 1952, den stod på den nordlige side af Hindestensvejen ca. 1 km fra Spurveleddet. I dag ligger det meste af træet tilbage, der blev kun fjernet nogle af de krogede grene, ret efter den væltede, de blev brugt til bådebygning. Daværende skovfoged Jensen opmålte træet, da det var væltet, og vurderede det til at rumme ca. 100 rummeter. Han udtalte også, at grunden til at træet væltede, selvom det var helt friskt, var at en kraftig storm et par år før havde væltet en stor mængde grantræer, der stod og læede for egen, og fordi der efterfølgende ikke var nogle træer til at optage al den væde, der var i den fugtige jord.

Jomfrueegen, er nok det egetræ, der har været mest kendt af alle Storskovens egetræer gennem tiderne, selvom det er 80 år siden det væltede, det skete i stille vejr i maj måned 1929. Da træet væltede, var der liv i en del små grene, de store grene var alle sammen knækket mere eller mindre af. Stammen var hul i hele dens længde, der var kun en tynd skal tilbage af træet. Engang i 1800 tallet knækkede der et stort stykke af den ydre skal, så der var blevet et stort åbent gab ind til hulrummet, det var så stort, at det kunne rumme 20 voksne mennesker. Skovrider J. Bang har redet ind i træets hulhed, vendt og kommet ud igen siddende på hesten.



Tepotteegen, er en af de største ege i skoven,
foto 2009.

Jomfruegen stod i den del af skoven, der hedder Guldborg Færgemarken, og som støder op til beboelsen i Guldborg. Tæt ved Bøgevej, der fortsætter ind gennem skoven til Skovriderboligen ved Hildesvig, der stod egen kun et par hundrede meter inde i skoven. Ved egetræet var der en åben plads, hvor folk fra Guldborg samledes, blandt andet til skovballer. I dag er der ingen spor af Jomfruegen eller den åbne plads.
Der kendes et gammelt sagn om Jomfruegen. En ung pige skulle have født et uægte barn og begravet det under egen. Hver nat går hun sørgende rundt ved egen efter sit barn, og hun vil ikke få fred før egen er helt formuldet. Nu da egen er helt væk, må hun endelig have fået fred.
Der findes et maleri af Jomfruegen, malet ca. 1800 af Harder, det har før hængt på Oreby slot.

Da Jomfruegen blev målt i 1926 af J. Bang, havde det en omkreds på 9 m. og en højde på 17 m., og har uden tvivl været skovens ældste træ. Jomfruegen er et godt eksempel på, hvor sejlivet egetræer kan være.



Jomfruegen, pigen nr. 3 fra venstre er Edith Jørgensen,
datter af fisker Jørgen Jørgensen, foto pinsedag 1921.

Killerupegen. Træet er væltet for længe siden, men er stadigvæk en af de mest omtalte og kendte gamle ege i denne skov. Træet stod i den sydlige ende af skoven ca. 300 m. nordøst for Killerupleddet.
Om Killerupegen skriver Vaupell i sit værk af 1863, at træets omkreds er 8.16 m. kronens skræmflade har en diameter på 31.5 m. og at træet er tørt i toppen men resten er friskt.
Egen var den kortstammende type, i ca. 3 meters højde delte træet sig i tre meget tykke grene, som hver især var nogle mægtige træer.



Killerupegen, manden til venstre er ukendt, den anden er skovrider J. Bang, foto ca. 1910.

Killerupegen er malet af Strodtmann i 1834 og viser en stor kraftig eg.
I 1874 blev egen malet af V. Groth. Billedet viser, at den ene af de tre store grene er flækket ud af stammen og har lavet et stort dybt gabende hul fra jorden og op i tre meters højde. Den mægtige gren ligger på jorden, den har en tykkelse som en mands højde, grenen er knækket af mellem 1862 og 1874.
Der blev lavet en radering af A. Schovelin ca. 1885 som viser træet, hvor den afknækkede gren er fjernet.
Den store skade træet fik, da den første tredjedel knækkede af, har været medvirkende til, at de to tilbageværende dele flækkede i stammens fulde længde og faldt til hver sin side i 1912 og 1913 i forholdsvis stille vejr. Det viste sig da at være ganske råddent indvendig. Det har heller ikke gavnet træet, at der var nogle unge mennesker i 1884, der tændte bål inde i det store gabende brud, som den afknækkede stamme havde efterladt. Heraf fik den også navnet den brændte eg.
Killerupegen, der var en af landets største kæmper, virkede helt frisk, da Vaupell skrev om den i 1863, men kun 50 år efter var den store kæmpe død. Det er nu snart 100 år siden træet væltede. Jeg har fulgt træets forfald i de sidste 60 år og set, hvorledes det langsomt går til. Der er endnu en stor del tilbage af de to stammer, selv om de rådner

og sygner mere og mere hen. Men jeg vil tro, at der om 50 år stadigvæk er tydelige spor af den engang på prægtige kæmpe eg.

Rendebjergegen. Har været en stor flot regelmæssig eg. Træet stod midt på den vej, som fører fra Skovridergården, ca. 500 m. mod syd. Man kunne ikke undgå at få øje på træet, når man kom forbi, det så ud som, det var plantet midt på vejen, og vejen måtte gå i en skarp bue udenom.
Vaupell målte træet i 1862 til at være 5.20 m. i omkreds.
J. Bang målte det i ca. 1926 til at være 5.60 m. i omkreds og 21 m. højt.
Egen var muligvis død før, den faldt for orkanen den 17. oktober 1967.
Egen ligger i dag uberørt i vejkanten.



Rendebjergegen, der faldt i orkanen 17. oktober 1967.
foto 2009.

Korsvejen ved Sortehul, ca. 150 m. herfra mod Tranevådshuset står der to ege. På nordsiden af vejen står Tranevådsegen, der er en stor frisk eg. For en del år siden knækkede der en stor frisk gren af, den måler godt 1 m. i diameter, men det ser ud som om, det ikke har svækket træet, grenens størrelse og grenens meget skrå vinkel har gjort, at den tykke meget tunge gren, simpelt hen ikke har kunnet bære sin vægt, stammens omkreds er 6.58 m.

Egen, som står overfor på sydsiden af vejen, kaldes Bangs eg, det er en stor frisk kraftig eg, hvor der kun er knækket en mindre gren af, stammen er 6.45 m. i omkreds.



Soesmarkeegen ved Hindestensvejen, var en stor frisk eg, da den væltede i en storm, ca. 1952, foto 2009.

Den højstammede eg. Følger man vejen fra Sortehul mod syd 200 m., træffer men 40 m. inde i venstre side den højstammede eg, den ligner ikke alle de andre store egetræer, der alle er kortstammede, deraf har den fået sit navn.
Træet betegnes af J. Bang i 1926 som en høj kraftig eg. Siden dengang er træet stærkt forfalden, især i de senere år, selv om det står frit på en åben plads. Der er flere af træets store grene, der er gået ud eller knækket af, det ser også ud som om, lynet har slået ned i træet, der mangler en stribe bark på 25 til 30 cm. i hele stammen længde, hvor der er spor af sod. Træet har en omkreds på 5.38 m.

I området ved Sortehul har der stået yderligere 3 store ege. Den ene var Prins Frederiks eg. Den stod i vejsiden 50 m. nord for korsvejen, jeg kan svagt huske den eg, men ikke hvornår den forsvandt.
På Hindestensvej ca. 150 m. øst for Sortehul var der på sydsiden af vejen et stort barkhus, hvor der blev oplagret egebark, der blev brugt til garvning. Her i nærheden

stod der to gamle ikke navngivne ege, som er omtalt i 1926. Dem husker jeg ikke, de tre egetræer og barkhuset er i dag helt forsvundet.



Egetræ som ikke er navngivet, det står i vejkanten 100 m.
nord for den gamle skovfogedbolig Jærgersborg. Egen måler
ca. 6 m. i omkreds, den døde for få år siden, foto 2009.

De gamle egetræer som jeg her har beskrevet, er de mest kendte i Storskoven. Der er 15 til 20 træer mere, som for det meste står i den sydlige ende af skoven, og som på nær et enkelt ikke er navngivet. De kommer alle ind under kategorien, gamle kæmpeege, de har en omkreds på mellem 5 til 6.40 m. Rundt om i skoven findes der i dag enkelte store egetræer, som hvis de får lov at blive stående med tiden vil komme ind under begrebet gamle kæmpe ege. Men tilvæksten af store ege her i skoven har de sidste godt 80 år højest været en femtedel af den mængde træer, der i den tid er døde.

Den tendens ser desværre ud til at fortsætte. For en stor del skyldes det den tiltagende syreregn.



Egen ved Killerupledet, det træ er gået ud af ukendte årsager. Træet var ikke affældigt og har heller ikke mistet grene af betydning, det kunne næsten se ud som, efeuen har kvalt træet, foto 2009.

Fra stenalderen og mange steder til langt op i historisk tid var egen det dominerende skovtræ i Danmark, der fandtes betydelige mængder naturlig egeskov her i landet. I tidens løb blev egeskoven næsten udryddet gennem misrøgt og rovdrift. Især skibsbyggeri samt brug af bindingsværk til huse og mange forskellige andre ting, huggede voldsomt ind på egeskovene.

Den første henvisning om at passe på egetræerne kom så tidligt som i Sjællandske lov år 1330. Den første forordning om skovdrift kom i 1480 og blev efterfulgt af flere. I 1717 kom der skat på egeligkister, 2 rigsdaler pr. stk., det var kun få, der havde råd til den luksus, i 1726 blev der udstedt forbud mod udførsel af egetømmer, der var anvendelig til skibsbygning, og i 1784 blev det indskærpet ikke at bruge egetræ til ligkister.

Da England i 1807 erobrede hele den danske flåde, og det samtidig ikke så godt ud med vore egeskove, blev der herefter ændret på skovdriften. Før havde bønderne haft lov til, at deres svin frit måtte gå og æde olden i skovene, det blev ændret gradvist, og forbudt de fleste steder. De sidste svin, der fik lov til at gå frit og spise olden, var så sent som i 1924, det var et enkelt sted i Jylland, og det var kun få svin.
For Storskovens vedkommende blev der kompenseret ved, at der blev taget stykker af skoven fra og udlagt til agerjord i Soesmarke, Kalø og Vigsnæs. Der skete også på den tid en stor omlægning af landbruget, med udskiftning af markerne og udflytning af gårde.
Først efter krigen 1864 kom der for alvor rigtigt system i skovdriften, i lighed med det vi kender i vore dage.

Vi må håbe, at skovens nuværende og kommende ejere, også vil passe på disse prægtige gamle kæmpe ege der er Danmarks nationaltræer og er værd at værne om for eftertiden, så de næste generationer også kan fryde sig over de smukke gamle træer, som er et levn fra fortiden og en pryd for skoven.

Kilder

Chr. Vaupell: De Danske Skove, 1863
Johannes Bang: Gamle Ege på Baroniet Guldborgland, 1927
Villy E. Risør: Træ – bogen, 1962
Peter Friis Møller og Henrik Stavn: Danmarks Træer og Buske, 2001
Jans Kjærgaard Jensen: Natur og Museum, nr. 3 - September 2006
Sakskøbing Lokalhistoriske Arkiv

Influenza – Epidemien
Den Spanske Syge 1918-1920

af Rene Larsen, Bo Christiansen og Erik Petersen.

Den Spanske Syge var en pandemi, der rasede i 1918. Over 50 millioner døde, heraf 14.000 danskere. (En pandemi er en sygdom, der spreder sig til en hel eller flere verdensdele).
I Sakskøbing og omegn kostede denne epidemi ca. 50 mennesker livet i perioden 1918-1920. Samtidig var mange hundrede andre angrebne af den spanske syge, men de fleste af dem blev raske uden varige men af sygdommen.

Sygdommen spredtes til store dele af verden, og ikke bare Europa, Nordamerika og Asien, men også Alaska og øer i Stillehavet og havde dermed karakter af en pandemi.

Epidemien fik navnet "Den Spanske Syge", idet Spanien var et af de få lande, der ikke deltog i 1. verdenskrig og derfor ikke havde særlig streng pressecensur. Af denne grund blev de første tilfælde af sygdommen rapporteret fra Spanien på trods af, at sygdommen sandsynligvis startede et andet sted.

De tætte troppeopbygninger og massive troppebevægelser under første verdenskrig fik pandemien til at sprede sig hurtigere, og den større udbredelse fremmede mutation (ændring af virussen), der kan have øget dødeligheden af virussen. Nogle forskere mener, at soldaternes immunforsvar var svækket af underernæring og den stress, som fulgte af kampe og kemiske angreb således, at de var mere modtagelige for smitten.

En stor medvirkende faktor for den verdensomspændende influenza-udbredelse var den større grad af rejser, ligesom moderne transportsystemer gjorde det nemmere for soldater, søfolk og civile rejsende at sprede smitten hurtigt til samfund over hele verden.

På det tidspunkt havde man ingen vaccination eller lægemidler mod sygdommen, så man forsøgte at begrænse smitten ved at lukke offentlige steder som skoler, teatre og biografer. Mange ofre var i alderen 15 til 45 år, hvilket afviger fra det normale mønster ved influenza- epidemier, hvor børn og gamle bukker under.

Nyere forskning har vist, at Den Spanske Syge skyldes et influenzavirus (AH1N1), der ligner den fugleinfluenza, der spredtes i Asien i begyndelsen af 2000`erne. Opdagelsen er gjort ved undersøgelser af lungevæv konserveret i formalin siden 1918.

En normal menneskeinfluenza afviger på ca. 52 væsentlige punkter fra en fugleinfluenza. Den Spanske Syge var kun tilpasset på 16 af disse punkter, resten var fugleinfluenza lignende.
Den Spanske syge var luftbåren som alle andre influenzatyper. Den smittede gennem dråber fra nyse, hoste etc.

Det er endnu usikkert, hvad der gjorde Den Spanske Syge så farlig. Nye studier tyder dog på, at kroppen gik amok i en immunologisk reaktion, hvor inflammationen (betændelsestilstand, som ikke skyldes bakterier), fremkaldt af infektionen, blev så voldsom, at lungevævet blev ødelagt. Dette kunne forklare, at især ellers sunde og raske mennesker døde, da netop deres immunforsvar kunne yde det stærkeste immunrespons (gensvar) og dermed skade lungerne mest.

Beskyttelsesmasker mod den spanske syge

En læge skrev:
Da influenza smitter ved dråbeinfektion, må den vigtigste beskyttelse søges i at hindre dråbernes indånding. Ved siden af må der naturligvis også træffes forholdsregler til at uskadeliggøre de dråber, der kommer på hænderne, eventuelt også på eller i fødemidlerne, altså ved hyppig håndvask, tildækning af madvarer, kogning af mælk med mere.
Men det vigtigste middel er sikkert beskyttelsesmasken, et bind om næse og mund, bindet er firkantet og knyttet med de to snipper over ørene og med to om halsen. Bindet kan fremstilles af tæt linned af et dobbelt lag gaze, imellem hvis lag er indskudt et stykke silkepapir. Der er også fremstillet masker af papir, bestemt til at brændes efter brugen, ligesom der er anbefalet masker, hvor det aftagelige dække er anbragt over et skelet af jerntråd.
En væsentlig fordring ved disse masker er, at de skiftes hyppigt. Det anbefales at bytte masker hver 3. eller 4. time. Masken desinficeres ved kogning eller strygning. Dens beskyttende virkning kan forøges ved at fugte den med sublimatvand.

Behandling af den spanske syge

En læge skriver i Sygekassens Sundhedsblad.
I de allerfleste tilfælde vil behandlingen kunne klares med, at den syge straks søger sengen og bliver der, indtil nogle døgn efter, at alle sygdomssymptomerne er svundne. Temperaturen må helst måles morgen og aften, for at omgivelserne kan have kontrol med og meddele lægen, hvordan feberen er.

Kosten skal være let og svare til patientens appetit, mod hovedpine og for mulig at fremskaffe nattesøvn kan bruges et eller andet pulver, blandt andet acetylsalicylsyre i en mængde på 50 centigram til voksne et par gange i døgnet, eller kininpiller 5-10 i et døgn, men man skal ikke tage disse ting uden at man trænger stærkt til dem, man skal finde sig i at døje nogle smerter og ubehageligheder hellere end at fylde for meget medicin i sig.

Man skal holde ren luft i sygestuen og en passende jævn stuetemperatur omkring 12-15 grader, man kan til at begynde med godt drikke nogle varme drikke med en snes Hoffmannsdråber i og pakke sig godt ind, så man kommer til at svede, men man skal være forsigtig, når man sveder, med ikke at få huden for stærkt afkølet, man skal gå fra indpakningen til almindeligt let og luftigt sengetøj.
For hoste kan man benytte salmiakmikstur, brystte, lunkne drikke med honning eller varm mælk, og er hosten meget irriterende, kan man få lægen til at skive en recept på et virkeligt hostedulmende middel.

Når feberen er svunden, og der ikke er andre symptomer end nogen slaphed og sløjhed og måske en ringe hoste, er der egentlig ikke mere at gøre end at blive i sengen 3-4 døgn og efterhånden spise rigeligere og kraftigere mad for at vinde kræfter.
Derefter kan man stå op og begynde at gå ud.



Sakskøbing Sygehus i Juniorsgade, foto ca. 1916.

Sakskøbing og omegn under
Den Spanske Syge 1918-1920

Den første begravelse i Sakskøbing, var den 30. juli 1918 da den 22- årige malersvend Oskar Nielsen, søn af formand Chr. Nielsen og hustru i Rørbæk, som var soldat i Roskilde, den unge Nielsen blev angrebet af spansk syge og dertil stødte en lungebetændelse, dette i forening krævede den håbefulde mands liv.

Senere på året 1918 krævede Den Spanske Syge vedblivende sine ofre, således havde maler Viggo Christensen den tunge sorg at miste sin unge hustru efter kun 12 dages ægteskab. Agent Hansen på Skovvejen mistede ligeledes sin hustru i en meget ung alder. Det 32- årige landpostbud Ferdinand Nielsen i Rørbæk, der efterlod sig hustru og flere børn bukkede under. Endvidere døde den 8-årige pige Inger Rasmussen, datter af Rudolf Rasmussen, der selv døde 10 dage senere.

Uddrag fra avisen 1918, 1919 og 1920

Fredag den 1. november.
Dameafdelingen under Røde Kors for Lolland anmoder indtrængende samtlige damer, der har gennemgået samariterkursus om at påtage sig sygepleje i hjemmene under den bestående influenza-epidemi. Hjælpen tænkes ydet efter damernes ønske, som døgn – eller timepleje, mod eller uden betaling. Man bedes skriftligt henvende sig til præsidenten fru de Neergaard, Skjeltofte pr. Nakskov

Tirsdag den 12. november.
Den spanske syge vedbliver at rase i Sakskøbing, navnlig er det gået ud over postvæsenet, som har mange syge, og derfor har måttet tilkalde hjælp alle steder fra, således er et par røde postbude fra Nykøbing ankommen hertil.

Fredag den 15. november.
Grundet sygdom meddeles det herved mine ærede kunder, at skorstensfejning foretages på et lidt senere tidspunkt, skorstensfejer Johs. Prokaska Sakskøbing.

Barberforretningen i Guldborg er lukket foreløbig grundet Den Spanske Syge.

Mandag den 18. november.
Skolerne i Sakskøbing som har været lukket i længere tid åbner nu igen, hvorimod skolerne i Rørbæk og Oreby foreløbig holdes lukkede.

Tirsdag den 19. november.
Røde Kors der under der herskende epidemi har udrettet et stort og fortjenstfuldt arbejde, har nu også sendt nogle sygeplejersker til Sakskøbing for at yde hjælp i hjemmene.
Man henvender sig desangående til fru landinspektør Hoff.

Fredag den 22. november.
Oreby og Rørbæk skoler begynder undervisningen igen mandag den 25. november kl. 8.45.
Hjemmene der har spansk syge, må holde børnene hjemme i 3 dage efter at sygdommen er hævet. Skolekommissionen.

Tirsdag den 26. november.
Den Spanske Syge er nu i god aftagen i Sakskøbing og livet begynder at forme sig på gammel måde igen, således er nu alle skolerne, såvel i byen som landsognet, genåbnet ligesom landboerne atter begynder at komme til byen.
Men det viser sig hurtigt at Den Spanske Syge ikke er overstået, der kommer utallige nye udbrud og mange dødsfald i 1919-1920.

December 1918

Der bliver anmeldt i alt 157.864 tilfælde af influenza i december 1918 i hele landet. Heraf tegner Lolland-Falster sig for 7.545 tilfælde.

Tirsdag den 16. december.
Det på grund af influenza-epidemien udstedte forbud mod børns adgang til teatre, biografteatre, bliver herved ophævet.
Forbud mod danseskoler, foreningsballer i offentlige lokaler står vedblivende ved magt.
By - og Herredskontoret i Sakskøbing
Gandil.

Fredag den 20. december.
Fødselshjælper fru Bodil Halvorsen er atter rask og kan praktisere.

Sakskøbing Industriforening afholder intet julebal på grund af den herskende epidemi, men når forholdene tillader det, bliver der arrangeret bal for medlemmerne og børnene.



Til højre i billedet efter den 2 etages ejendom, boede sygehuslæge
Axel Halvorsen, foto ca. 1918.

Juleaften i Sakskøbing.
Der var over denne juleaften noget særligt højtideligt, det skyldtes nok, at den endelige fred snart var forestående, dels den uhyggelige epidemi der rasede, det var som alle mennesker følte sig knyttede til hinanden.

Til gudstjenesten i Sakskøbing kirke var der også mødt så mange, som kirken kunne rumme, og sognepræst Prior holdt en smuk juleprædiken, i hvilken pastoren blandt andet dvælede ved den igangværende epidemi og ved Sønderjyllands snarlige genforening med Danmark.

På sygehuset herskede der blandt personalet og patienterne en glad julestemning, thi bestyrerinden frk. Buch, havde som sædvanlig lovet alle de patienter, som kunne være oven senge, skulle få juletræ, og da træet var tændt samledes 9 af sygehusets 11 patienter med Frk. Buch og det øvrige personale til julefest i lægeværelset.
Der var dog et lille skår i festen, det var at sygehuslæge Halvorsen ikke kunne deltage på grund af sygdom. Hr. Halvorsen plejede nemlig aldrig at svigte sine patienter på denne højtidsaften.

På Anstalten serveredes grød og flæskesteg for patienter og tvangsfanger, og derefter samledes alle dem som kunne komme til juletræ i hovedbygningen, hvor der overraktes hver af deltagerne en lille julegave, hvorimod de patienter som ikke kunne deltage i den store fest fik et lille juletræ på deres afdeling.
Efter denne højtidelighed samledes funktionærerne og en del af patienterne til aftenkaffe hos inspektøren, hvor de underholdtes med oplæsning.

I Sakskøbing Arrest var 9 arrestanter, og for 7 af disse dækkedes julebord i den største celle. Der serveredes her flæskesteg med rødkål og ostepind. Da man havde spist sig godt mæt, bød arrestforvareren på en stor kurv æbler, bagefter blev der spillet kort. Ved halvnitiden serveredes kaffe med klejner, æbleskiver og lagkage og ved halvtitiden gik arrestanterne i seng. De to arrestanter, som ikke måtte komme sammen med de øvrige, fik deres aftensmad serveret i cellen.

Januar 1919

Fredag den 3. januar.
På grund af dødsfald af Den Spanske Syge er straks eller snarest plads ledig på Anstalten i Sakskøbing.
Pladsen kan søges af en ældre pige eller af en enke uden børn. Pågældende må være til almindelig husgerning, rengøring og ikke ukyndig i pleje og pasning af syge. Begyndelsesløn 40 kr. månedlig, kjoler og frit ophold. Eget værelse med varme og elektrisk lys.
Personlig henvendelse til inspektøren eller indsendelse af anbefaling og fotografi.

Torsdag den 23. januar.
Oreby skole er lukket på grund af spansk syge, Lærer Johannessen og hele hans familie er angrebet af sygdommen.

I januar var der i Østlollands lægekreds anmeldt 1091 tilfælde af influenza, det så ud som om, epidemien var på tilbagegang, det viste sig kun at være for en kort frist.

Februar 1919

Tirsdag den 6. februar.
I anledning af Den Spanske Syges store udbredelse pålægges det alle offentlige danselokaler her i politikredsen at holde lukket indtil videre, ligesom dans i offentlige lokaler forbydes.
Politikreds nr. 20. Poulsen.

Tirsdag den 18. februar.
Nu har Den Spanske Syge atter grebet stærkt om sig, blandt andet i Majbølle kommune, som af den grund aflyser koncerten i Guldborg, samt Sygekassens generalforsamling og et foredrag i Hjelm.

Kredslægen mener, at grunden til sygdommens tiltagen må søges i den omstændighed, at folk nu atter deltager stærkt i selskaber og forlystelseslivet og sandsynligvis vil sygdommen holde sig på det nuværende stade nogen tid.

I resten af året 1919 bølger Den Spanske Syge frem og tilbage, nogle måneder med store udbrud og andre måneder med mindre udbrud.

Vi når nu frem til vinteren 1920, hvor den frygtede influenza atter bryder ud.

Fredag den 13. februar 1920.
Hjælpeudvalg under influenza-epidemien.
På foranledning af kredslægen mødtes en indbudt kreds af mænd og kvinder fra Sakskøbing og Sakskøbing Landsogn, for at danne et hjælpeudvalg mod den truende influenza-epidemis nye udbrud. Kredslægen oplyste, at der fra Sundhedsstyrelsen var udgået ordre om at danne et hjælpeudvalg i hver by og hvert sogn, han meddelte også at han havde søgt forbindelse med Røde Kors, men ikke truffet formand fru Hoff, der for tiden er bortrejst.
Man enedes om at se at finde midler og veje til at yde hjælp i hjemmene, og man vil opfordre alle kvinder til at melde sig til hjælp og sygepleje.
Der nævnte udvalg består af førstelærer Rørsø som formand, fru kredslæge Ingerslev og frk. L. Møller som ledere af Plejestationen, endvidere postbud Frederiksen, borgmester Gandil, førstelærer Johannessen, købmand Kirkegård, baron Rosenørn-Lehn, fru doktor Nielsen, inspektør R. Nielsen, cigarhandler Olsen, fru redaktør Petersen, fru sparekassebestyrer Petersen og frk. K. Sandmann.



Juniorsgade 2, i den 2 etages ejendom til venstre i billedet boede kredslæge Frederik Ingerslev, foto ca. 1918.

Våbensted-Engestofte, Radsted, Slemminge-Fjelde, Majbølle, Vigsnæs og Tårs danner sammen hjælpeudvalg under influenza-epidemien.

Sidst på året 1920 sker de sidste udbrud af Den Spanske Syge, og den frygtede sygdom ser ud til at være slut.

Hvordan vil det gå?

Lad os først se på de pandemier, der har været efter Den Spanske Syge. Sidst i halvtredserne hærgede A-influenzaen, den kunne hurtigt lægge en familie ned erindrer jeg fra min ungdom, det var om at komme i seng med feber og ledsmerter og vente på bedring.

Fugleinfluenzaen blev ikke nogen pandemi, da den kun i enkeltstående tilfælde smittede fra menneske til menneske.
Svineinfluenzaen er en influenza, der smitter mellem svin, en almindelig forekommende sygdom blandt disse dyr, den blev omdøbt til AH1N1, fordi den efter WHO`s vurdering kom op i kategori 6, da den begyndte af smitte fra menneske til menneske, altså stor mulighed for en voldsom udbredelse, foreløbig er den en mild influenza.

I forhold til 1918 er vi nu i en helt anden situation, da WHO følger udviklingen i hele verden og udsender anvisninger. I Danmark udsender Sundhedsstyrelsen derefter anvisninger om beredskab og vejledninger.
Nu gælder det om at forsinke spredningen: Gå i seng hvis du får symptomer på sygdommen, host ikke ned i hænderne, vask hænder, kontakt lægen hvis du tilhører risikogruppen.

Sundhedspersonalet skal bære maske og vaske hænder. Sygehusene og plejehjem skal kunne modtage syge.
Når der er produceret den rigtige vaccine, skal de grupper, som Sundhedsstyrelsen anbefaler, vaccineres.
Ligesom svære tilfælde eventuelt, skal behandles med tamiflu.

På nuværende tidspunkt (oktober) lyder parolen: Hav tillid til Sundhedsstyrelsen.

Kilder

Saxkjøbing Avis
Sakskøbing Lokalhistoriske Arkiv